

3 2014

ჩემი

სამყარო

სურნალი ახალგაზრდებისათვის

პირველი მსოფლიო ომი

„ბალკანეთში ჩადენილი რაიმე სისულელე ერთ მშვენიერ დღეს დიდ ევროპულ ომს მოგვიტანს“.

ოტო ფონ ბისმარკი, გერმანიის კანცლერი 1888

„ავსტრიის ხელისუფლება სერბეთის დასჯას იმდენად სარაევოში ჩადენილი დანაშაულისთვის არ ლამობდა, რამდენადაც სხვა დანაშაულისთვის – მისი სურვილისათვის, გამხდარიყო თავისუფალი ეროვნული სახელმწიფო“.

ე.ჯ.პ. ტელიორი, პრიტანელი ისტორიკოსი

„თქვენ შინ მანამდე დაბრუნდებით, სანამ ფოთოლცვენა დაიწყება!“

გერმანიის იმპერატორ ვილჰელმ II-ის მიმართვიდან ჯარებისადმი 1914 წლის აგვისტოში

ალექსანდრე რონდელი

ომის მიზეზები

ბევრი ჩვენი თანამედროვისათვის პირველი მსოფლიო ომი ლამის უძველესი ისტორიაა, დღევანდელობასთან ნაკლებად დაკავშირებული და, ამდენად, ინტერესს მოკლებული. ამგვარად ბევრი ფიქრობს, მაგრამ ასე მსჯელობა მცდარია, თუნდაც იმიტომ, რომ საქართველომ სწორედ პირველი მსოფლიო ომის შედეგად დააღწია თავი რუსეთის იმპერიას, ხოლო მსოფლიოს დღევანდელი პოლიტიკური რუკა კი, პირველი მსოფლიო ომის შედეგების საფუძველზე ჩამოყალიბდა. არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ამ ომის ერთ-ერთი მთავარი შედეგი იყო ოთხი დიდი იმპერიის მსხვრევა (ავსტრია-უნგრეთის, ოსმანთა, გერმანიის და რუსეთის) და მათ ადგილას ათობით ახალი დამოუკიდებელი სახელმწიფოს (მათ შორის საქართველოს) გაჩენა.

ყოველი დიდი ომი ან რევოლუცია უზარმაზარ გავლენას ახდენს ისტორიულ განვითარებაზე. ომები და რევოლუციები, მათი დამანგრეველი ხასიათის მიუხედავად, ისტორიის მძლავრი მამოძრავებელი ფაქტორებია. ამ მხრივ პირველი მსოფლიო ომი საუკეთესო მაგალითია.

რატომ ვუწოდებთ ამ ომს მსოფლიო ომს, აქამდეც ხომ იყო ბევრი ომი და მათ შორის დიდიც? ამ ტრაგედიას მსოფლიო ომს იმიტომ უწოდებენ, რომ მასში მართლაც ლამის მთელმა მსოფლიომ მიიღო მონაწილეობა. მართალია, საომარი მოქმედებები უმთავრესად ევროპაში განვითარდა,

მაგრამ მისი მონაწილეები თითქმის ყველა კონტინენტს წარმოადგენდნენ. ბრიტანეთისა და საფრანგეთის მხარეზე ბევრი სხვა სახელმწიფო იყო და ომის მიწურულს მათ დასახმარებლად, უფრო სწორად კი – გადასარჩენად, ომში აშშ ჩაება და ომის ბედიც გადაწყვიტა.

პირველი მსოფლიო ომი დეტალურად არის შესწავლილი, ომის წამომწყებად აღიარებული არიან ავსტრია-უნგრეთი და გერმანია. მიუხედავად იმისა, რომ დღეისათვის ისტორიკოსებს ხელთ აქვთ პრაქტიკულად ყველა დოკუმენტი იმისათვის, რომ ომის დაწყებასთან დაკავშირებით საეჭვო არაფერი დარჩეს, სულ უფრო მეტი ისტორიკოსი იხრება იმისკენ, რომ ამ საშინელი ომის დაწყებაში ყველა მთავარი მონაწილე დაადანაშაულონ: ავსტრია-უნგრეთი, გერმანია, რუსეთი, საფრანგეთი, დიდი ბრიტანეთი. დღევანდელი თვალსაწიერიდან კარგად ჩანს, რომ ომი გარდაუვალი აღმოჩნდა ბევრი ერთმანეთთან დაკავშირებული მოვლენის შედეგად და რამდენიმე ქვეყნის ქმედებამ (სერბია, ავსტრია-უნგრეთი, რუსეთი, გერმანია) საბედისწერო შედეგი გამოიღო – მოხდა მსოფლიო ომი.

როგორ დაიწყო ომი

ექსპერტების აზრით, ომები ხშირად ორივე მხარის სურვილის შედეგია. პირველი მსოფლიო ომის შემთხვევაში სწორედ ამგვარი სურათი გვაქვს. ბალკანეთის ნახევარკუნძულზე XX საუკუნის დასაწყისში სერბიის სამეფომ აქტიური პოლიტიკა გაატარა, ბრძოლით შემოიერთა ტერიტორიები და ავსტრია-უნგრეთს დაუპირისპირდა, რომელსაც, თავის მხრივ, სერბიაზე გაბატონება უნდოდა. 1914 წლის 28 ივლისს სარაევოში სერბმა ნაციონალისტმა გავრილო პრინციპმა მოკლა ავსტრია-უნგრეთის ტახტის მემკვიდრე, ერცჰერცოგი ფრანც ფერდინანდი. ავსტრია-უნგრეთმა შშ ტერორისტული აქტის გამო სერბიას ულტიმატუმი წაუყენა. სერბიის მფარველი მეფის რუსეთი იყო, რომელიც თავის სლავ უმცროს ძმას გამოეჭიმა და მობილიზაცია გამოაცხადა, რაც გერმანიამ ომის დაწყებად მიიჩნია და თავად გადავიდა შეტევაზე საფრანგეთისა და რუსეთის წინააღმდეგ.

გერმანული ქვეითი ჯარის შეტევა

„ერთი კარგი გენერლის გამოზრდას 15 ათასი მებრძოლის მსხვერპლი სჭირდება“.

ფელდმარშალი ფერდინანდ ფოში, საფრანგეთის მხედართმთავარი

„ექვგვარეშეა, რომ ევროპული ომის გარდაუვალობა განსაზღვრა გერმანიის სწრაფვამ, გაბატონებულ იყო კონტინენტზე“.

ე.ჯ.პ. ტეილორი, ბრიტანელი ისტორიკოსი

„როგორც ჯარისკაცი, პირველ მსოფლიო ომში ცოცხალი გადავარჩი, ჩემი მეგობრების უმრავლესობამ კი ეს ვერ შეძლო“.

ლესტერ პირსონი, კანადის პრემიერ-მინისტრი

„... ჩვენი ნაწილი ერთ ხაზად გაიჭიმა და წინ წავედით. რამდენიმე იარღიც არ გვექონდა გავლელი, როდესაც ჩვენმა ხაზმა გაქრობა დაიწყო – გერმანული ტყვიამფრქვევები ისე გვიშენდნენ, თითქოს წვრთნას გადიოდნენ. ყველაფერი 10 წუთში დამთავრდა. ეს იყო სასაკლაო. ჩვენი მეთაურები, პეიგი და როულისონი, ჩვენზე არ ფიქრობდნენ. ეჭვი შეპარება, მათთვის ადამიანის სიცოცხლე რაიმეს ნიშნავდეს“.

ბრიტანელი რიგითი ფრენკ ბესიტელი, 1915

ფრანგები შეტევაზე

უმანკო კრავი და უცოდველი არავინ იყო – რუსეთს უნდოდა ბალკანეთზე გასულიყო და ოსმანთა კუთვნილებაში არსებული დარდნელისა და ბოსფორის სრუტეები ხელთ ეგდო, გერმანიას – ევროპაში გაბატონება და საკუთარი კოლონიების რაოდენობის გაზრდა, საფრანგეთს – ელზასის და ლოტარინგიის დაბრუნება, ავსტრია-უნგრეთს კი – სერბების ეროვნულ-გამათავისუფლებელი მოძრაობის მოთოკვა. ბრიტანეთსა და საფრანგეთს ხელს არ აძლევდა გერმანიის მომძლავრება ევროპის კონტინენტზე. გერმანიამ ძლიერი სამხედრო-საზღვაო ძალებიც კი შექმნა და ზღვებზე ბრიტანეთის ტრადიციულ ბატონობას დაემუქრა. მოკლედ, ომის ყველა ძირითად მონაწილეს საკუთარი ინტერესები ამოძრავებდა და ამის გამო დღეს სამართლიანი არ იქნებოდა ომის წამოწყებაში მხოლოდ ავსტრია-უნგრეთისა და გერმანიის დადანაშაულება.

გერმანიას ჰქონდა წინასწარი გეგმა (ე.წ. შლიფენის გეგმა), რომლის განხორციელებასაც სწრაფად შეუდგა. ორ ფრონტზე ომი ძალიან ძნელია ნებისმიერი ქვეყნისთვის. გერმანიას კი ამჯერად უწევდა ორ ფრონტზე ბრძოლა – შლიფენის გეგმის თანახმად, მას ჯერ დასავლეთით უნდა მიეხედა საფრანგეთისთვის, შემდეგ კი აღმოსავლეთით რუსეთი უნდა დაემარცხებინა. მაგრამ მოხდა ისე, რომ ბელგიის ტერიტორიაზე შეჭრილმა გერმანელებმა ვერ შეძლეს საკმარისად სწრაფად წინ წაწევა, აღმოსავლეთით კი რუსეთმა სწრაფი მობილიზაცია მოახდინა და შეტევაზე გადავიდა. გერმანელებმაც შეუტყეს რუსებს და საკმაოდ მნიშვნელოვან შედეგებს მიაღწიეს. 1914 წლის სექტემბერში აღმოსავლეთ პრუსიის ქალაქ ტანენბერგთან გერმანელებმა რუსეთის ჯარების დიდი დაჯგუფება გაანადგურეს (300 ათასი მოკლული რუსი!), ხოლო რუსეთის სარდალმა, გენერალმა სამსონოვმა თავი მოიკლა. სამაგიეროდ, უფრო სამხრეთით რუსებმა შეძლეს ავსტრია-უნგრეთის ჯარების შევიწროება, მაგრამ გერმანელები დაეხმარნენ საკუთარ მოკავშირეებს* და რუსები უკუაგდეს.

1914 წელი მებრძოლი მხარეების შეტევებითა და კონტრშეტევებით წარიმართა, სადაც მხარეებმა ძალიან დიდი დანაკარგი განიცადეს. 1915 წელს ორივე მხარე ე.წ. სანგრების ომზე გადავიდა, თუმცა დროდადრო მხარეები ცდილობდნენ დიდი შეტევების წამოწყებას. 1915 წლის აპრილ-მაისში მდინარე იპრზე მიმდინარე ბრძოლებში გერმანელებმა პირველად გამოიყენეს ქიმიური იარაღი (გაზი). ამ გაზს სახელად იპრიტი დაერქვა.

* აქ და შემდგომაც მოკავშირე ძალებში იგულისხმება ბრიტანეთის, საფრანგეთის, რუსეთის, შემდეგ კი იტალიისა და აშშ-ის ძალები.

„სანგრების ომი“

1 მსოფლიო ომის დიდი მონაკვეთი (1915, 1916 და 1917 წლის დასაწყისი) მოწინააღმდეგეებმა სანგრებში გაატარეს. ფრონტის ხაზი თითქმის არ იცვლებოდა. ხან ერთი, ხან მეორე მხარე შეტევაზე გადადიოდა და, დიდი დანაკარგის მიუხედავად, მხოლოდ რამდენიმე კილომეტრით თუ ახერხებდნენ წინ წაწევას. სანგრებში ხშირად მუხლებამდე წყალი იდგა, იყო საშინელი პირობები და, რაც მთავარია, მოწინააღმდეგის არტილერიისა და ნალმმტყორცნების ყუმბარებისგან სანგრებშიც ძალიან დიდი მსხვერპლი იყო. ამ პერიოდს სანგრების ომი ეწოდა.

გერმანელი ქვეითები სანგრებში

1916 წელს სამხედრო მოქმედებები დაახლოებით იმავე ხასიათისა იყო – ორივე მხარე ცდილობდა სანგრებიდან ამოსვლას და მოწინააღმდეგისთვის გადამწყვეტი დარტყმის მიყენებას. ამ წელს ორი დიდი ბრძოლა მოხდა: ერთი, ვერდენთან, სადაც ბრძოლებში გერმანელებმა და მათმა მოწინააღმდეგე ფრანგებმა, საერთო ჯამში, თითქმის 1 მილიონი კაცი დაკარგეს, მაგრამ ვერც ერთმა მხარემ გადამწყვეტ უპირატესობას ვერ მიაღწია, ბრძოლას კი ვერდენის ხორცსაკეპი შეერქვა, და მეორე – მდინარე სომასთან. ბრძოლები ამავე 1916 წლის ივნის-ნოემბერში მიმდინარეობდა, სადაც დანაკარგი ასევე უზარმაზარი იყო. 1 ივლისს შეტევისას ბრიტანელებმა ერთ დღეში 19 ათასი კაცი დაკარგეს, 41 ათასი მეომარი კი დაიჭრა. სისხლისმღვრელი 4-თვიანი ბრძოლების შედეგად (420 ათასი მოკლული ბრიტანელი, 195 ათასი ფრანგი და 650 ათასი გერმანელი) მოკავშირეებმა მხოლოდ 12-13 კმ-ით მოახერხეს წინ წაწევა.

1917 წელს ბრძოლები ორივე ფრონტზე, დასავლეთზეც და აღმოსავლეთზეც, გრძელდებოდა და ორივე მხარე სისხლისგან იცლებოდა. 6 აპრილს ომში ჩაება აშშ, მაგრამ ამის შედეგი კარგა ხანს არ იგრძნობოდა, რადგან დიდძალი ჯარისა და შეიარაღების ევროპაში გადმოსროლასა და ჯარების განვრთნას დიდი დრო დასჭირდა. ცოტა ხნით ადრე, 1917 წლის თებერვალში, რუსეთში რევოლუცია მოხდა და რუსეთის ჯარი თანდათანობით ბრძოლიდან გამოვიდა. დღეისათვის ცნობილია, რომ რუსეთის ომიდან გამოსათიშად გერმანიის სპეცსამსახურებმა გამოიყენეს ემიგრაციაში მყოფი ბოლშევიკი ვლადიმერ ულიანოვი (ლენინი) და იგი 47 თანამებრძოლთან ერთად დაბეჭდილი ვაგონით გერმანიიდან რუსეთში შეაგზავნეს. რუსეთში უკვე იყო დაწყებული არეულობა, ეკონომიკური კრიზისი და ამით გამოწვეული მოსახლეობის დიდი უკმაყოფილება, ამიტომ ლენინი და მისი გუნდი ნოციერ ნიადაგზე აღმოჩნდნენ და საბოლოო ჯამში ბოლშევიკური გადატრიალება მოახდინეს 1917 წლის ოქტომბერში. რუსეთი სამოქალაქო ომმა მოიცვა და მას გერმანიის წინააღმდეგ ომის გაგრძელება უკვე აღარ შეეძლო. საბოლოო ჯამში, უკვე ბოლშევიკურმა რუსეთმა გერმანიასთან სამარცხვინო ბრესტ-ლიტოვსკის ზავს მოაწერა ხელი, რომლის მიხედვითაც გერმანელებს მათ მიერ დაპყრობილი ტერიტორია შერჩათ. რუსეთის ომიდან გათიშვა გერმანელთა დიდი გამარჯვება იყო.

ბრესტ-ლიტოვსკის ხელშეკრულების პირველი გვერდი

ბრესტ-ლიტოვსკის (დღევანდელი ბრესტი, ბელარუსი) ხელშეკრულება. ხელი მოეწერა 1918 წლის 3 მარტს ბოლშევიკურ რუსეთსა და ცენტრალურ ძალებს (გერმანია, ავსტრია-უნგრეთი, ბულგარეთი და თურქეთი) შორის და ამით დასრულდა პირველ მსოფლიო ომში რუსეთის მონაწილეობა. ხელშეკრულების თანახმად, ბოლშევიკურმა რუსეთმა უარი თქვა ბალტიის სახელმწიფოებზე და აღიარა უკრაინის დამოუკიდებლობა.

„... ჩვენი უმაღლესი სარდ-
ლობა ქვის ხანის დროინდელ
ტაქტიკას ვერ გასცდა.
მთელი მათი აზროვნება
თვიდან თვემდე ადამი-
ანთა დიდი მასების ბრძო-
ლაში ჩაბმაა“.

ბრიტანელი რიგითი
ლოვეტ ფრეზერი

„ომი იმდენად სერიოზული
რამ არის, რომ იგი
მთლიანად სამხედროებს
არ უნდა მიანდო“.

ჟორჯ კლემანსო (1841-1929) ,
საფრანგეთის
პრემიერ-მინისტრი

„მხოლოდ მოკლულებმა
ნახეს ომის დასასრული“.

ჯონ სანტაიანა,
ამერიკელი ფილოსოფოსი

„ეს ომი ყველა ომის
დასასრულია“.

ჰ.უელსი,
ბრიტანელი მწერალი

„ეს არ არის მშვიდობა, ეს
მხოლოდ 20 წლით
დაზავებაა“.

საფრანგეთის ფელდმარშალი
ფერდინანდ ფოში
1919 წლის ვერსალის
ხელშეკრულების
ნაკითხვის შემდეგ

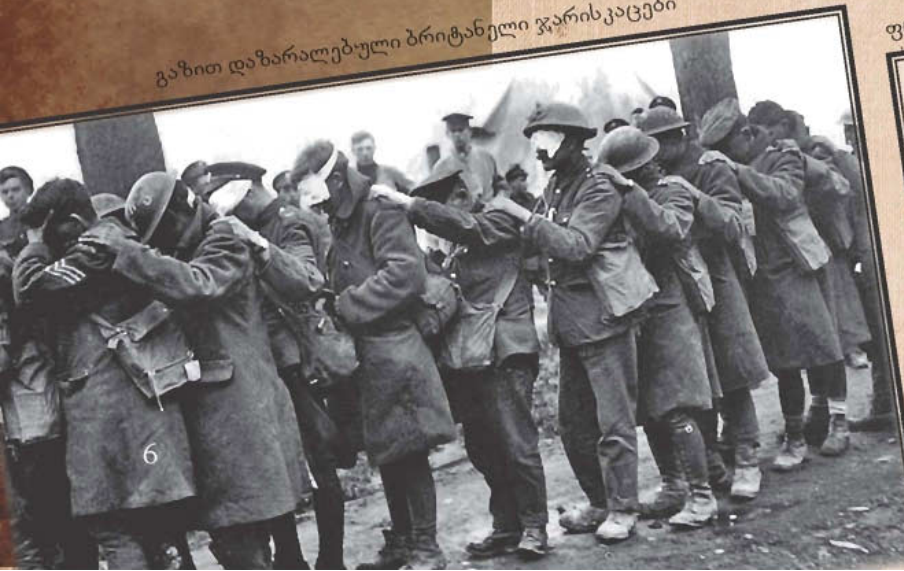
თითქმის ორი მილიონი გერმანელი ჯარისკაცი აღ-
მოსავლეთის ფრონტიდან დასავლეთით გადაისროლეს, სა-
დაც მათი დახმარებით გერმანელებმა გადამწყვეტი ბრძო-
ლა გაუმართეს მოკავშირეებს. საფრანგეთი და ბრიტანეთი
სისხლისგან იცლებოდა. გერმანელებმა კი უკანასკნელი
ძალები მოიკრიბეს და გადამწყვეტ შეტევაზე გადავიდ-
ნენ. შეძლეს კიდევაც წინ წაწევა. ლამის პარიზსაც მიუახ-
ლოვდნენ, მაგრამ გერმანელებს ძალა არ ეყოთ – ფრონტზე
1 მლნ. ამერიკელი ჯარისკაცის გამოჩენამ გერმანია წელში
განყვითა.

1918 წლის აგვისტოში გერმანელებს ძალა გამოეღიათ
და მათ უკან დახევა დაიწყეს. შინ, გერმანიაში, რევოლუცია
ინწყებოდა. ოქტომბერში გერმანიაში დიწყო მოლაპარაკება
მოკავშირეებთან და 1918 წლის 11 ნოემბერს დილის 11
საათზე (11.11.11!) ომი დასრულდა. გერმანელების მცდე-
ლობა, ამერიკელების დიდი რაოდენობით ფრონტზე გა-
მოჩენამდე წელში გაეტეხათ ფრანგები და ბრიტანელები,
უშედეგო აღმოჩნდა და გერმანია დამარცხდა.

აშშ-ის როლი

ომის დასრულებაში მოკავშირეთა სასარგებლოდ უზარ-
მაზარი, გადამწყვეტი თუ არა, როლი შეასრულა აშშ-მ. ჯერ
დიდ ბრიტანეთს და საფრანგეთს ეხმარებოდა საბრძოლო
მასალებითა და სურსათით, 1917 წლიდან კი ამერიკელები
გენერალ ჯონ პერშინგის მეთაურობით თავადვე ჩაებნენ
ომში და დიდძალი ცოცხალი ძალა შეაშველეს მოკავშირეებს,
რომლებიც დიდი დანაკარგების გამო ველარ ახერხებდნენ
უპირატესობის მოპოვებას. გერმანია მთელი ომის განმავ-
ლობაში წყალქვეშა ნავების ფართო გამოყენებით ცდი-
ლობდა მოკავშირეების ზღვიდან ბლოკადას. გერმანელები
ზოგჯერ ნეიტრალური ქვეყნის გემებსაც კი არ ინდობდნენ
და ზღვაზე მათმა წყალქვეშა ნავებმა დიდი ზიანი მიაყენეს
მოკავშირეებს. აშშ-ის პრეზიდენტი ვუდრო უილსონი ხე-
დავდა, რომ აშშ უნდა დახმარებოდა მოკავშირეებს, რადგან
მილიტარისტული გერმანიის გამარჯვება ევროპის კონტი-
ნენტზე მიუღებელი იყო.

გაზით დაზარალებული ბრიტანელი ჯარისკაცები

ფრანგი ჯარისკაცები პოზიციაზე

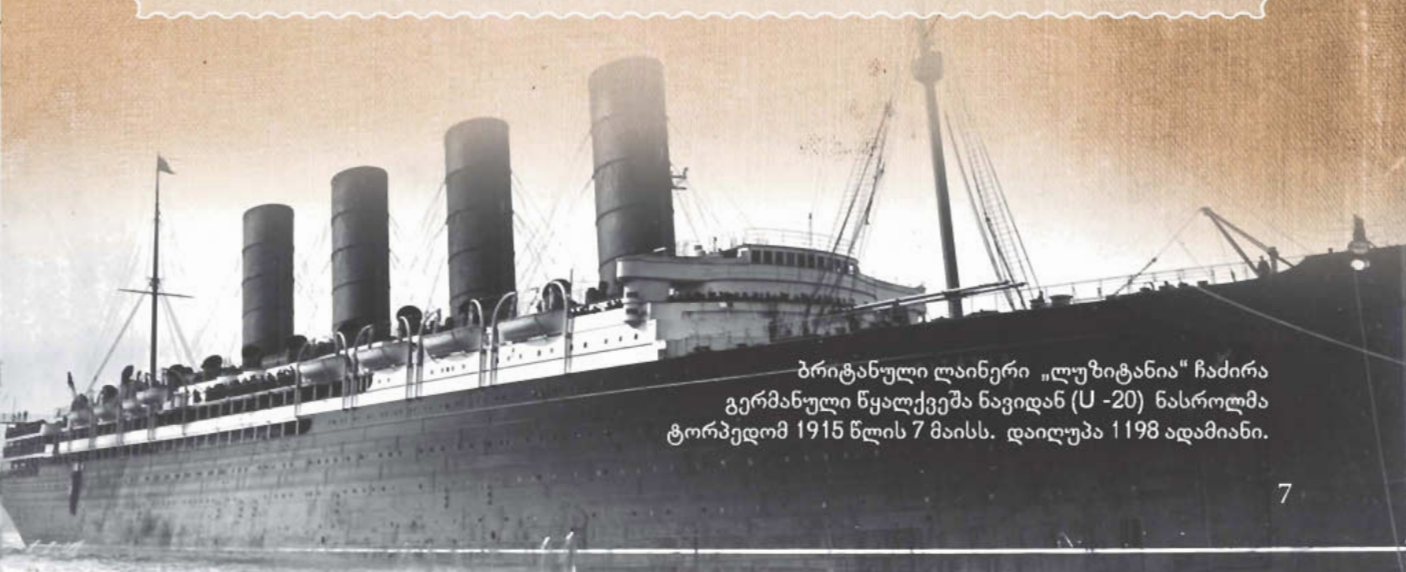
პირველი მსოფლიო ომის დროს სახელი გაითქვეს გერმანელმა მფრინავებმა. ამ საფოსტო ბარათზე წარმოდგენილია ცნობილი გერმანელი პილოტის, მანფრედ ფონ რიხტჰოფენის სურათი, რომელსაც თვითმფრინავის შეფერილობის გამო „წითელი ბარონი“ შეარქვეს.

აშშ-ის მოსახლეობას არ უნდოდა ომში მონაწილეობის მიღება, ამერიკელები იზოლაციონიზმის პოლიტიკის ერთგულნი იყვნენ. უილსონმა თანდათანობით მოახერხა აშშ-ის კონგრესისა და მოსახლეობის დიდი ნაწილის დარწმუნება, რომ აშშ უნდა ჩაბმულიყო ომში მოკავშირეთა მხარეს. ამაში მას თავად გერმანელები დაეხმარნენ: მათ რამდენიმე დიდი გემი, მათ შორის „ლუზიტანია“ და „ჰაუზატონიკი“ ჩაძირეს, რომლებზეც ასობით ამერიკელი მოქალაქე დაიღუპა. აშშ-ის პროპაგანდა გერმანელებს დაუნდობელ, ქალებისა და ბავშვების მკვლელებად წარმოადგინდა. უკანასკნელი წვეთი აღმოჩნდა გერმანელთა საიდუმლო დეპეშა მექსიკის მთავრობისადმი, გავზავნული მექსი-

კაში გერმანიის ელჩისათვის, რომელშიც გერმანიის საგარეო საქმეთა მინისტრი ციმერმანი მექსიკას სთხოვდა შეეტია აშშ-სთვის და საერთო გამარჯვების შემთხვევაში ჰპირდებოდა ამერიკელთა მიერ მექსიკისგან ადრე მიტაცებული ტეხასის, ნიუ-მექსიკოსა და არიზონის მექსიკისათვის დაბრუნებას. როცა ეს დეპეშა აშშ-ის გაზეთების პირველ გვერდებზე გამოჩნდა, კონგრესმა ვუდრო უილსონს წინააღმდეგობა ვერ გაუწია და გერმანიას ომი გამოუცხადა. აშშ-ის ომში ჩაბმა გერმანიისათვის საბედისწერო აღმოჩნდა.

იზოლაციონიზმი

აშშ დამოუკიდებლობის პირველი დღეებიდანვე ატარებდა იზოლაციონიზმის პოლიტიკას. იზოლაციონიზმი ნიშნავს სხვა ქვეყნებს შორის არსებული დაპირისპირებებისა და კონფლიქტებისაგან თავის შორს დაჭერას. აშშ-ის პირველმა პრეზიდენტმა ჯორჯ ვაშინგტონმა (1789-1799) თავის ცნობილ გამოსათხოვარ სიტყვაში (გამოსვლაში) ამერიკელ პოლიტიკოსებს დაუბარა, არ ჩარეულიყვნენ მსოფლიოს სხვადასხვა ადგილას, განსაკუთრებით ევროპაში, არსებულ თუ მომავალ ქიშპობასა და კონფლიქტში. მან მოუწოდა აშშ-ს, არ შებოჭილიყო რაიმე ვალდებულებებით, კავშირებით სხვა სახელმწიფოებთან. თუ XIX საუკუნეში აშშ უმთავრესად იზოლაციონიზმის პოლიტიკას ატარებდა, XX საუკუნეში, როცა აშშ მსოფლიოს ჯერ ერთ-ერთი, ხოლო მოგვიანებით კი უძლიერესი სახელმწიფო გახდა, შეუძლებელი გახდა იზოლაციონიზმი.

ბრიტანული ლაინერი „ლუზიტანია“ ჩაძირა გერმანული წყალქვეშა ნავიდან (U-20) ნასროლმა ტორპედომ 1915 წლის 7 მაისს. დაიღუპა 1198 ადამიანი.

ვერსალის ხელშეკრულებამ, რომელსაც 1919 წლის 28 ივნისს მოეწერა ხელი, ახალი პოლიტიკური რუკა მოგვცა, რომელზეც, მართალია ცოტა ხნით (სანამ რუსეთმა ეს მოითმინა!), საქართველო, სომხეთი და აზერბაიჯანი დამოუკიდებელ სახელმწიფოებად მოგვევლინენ.

ომის შედეგები

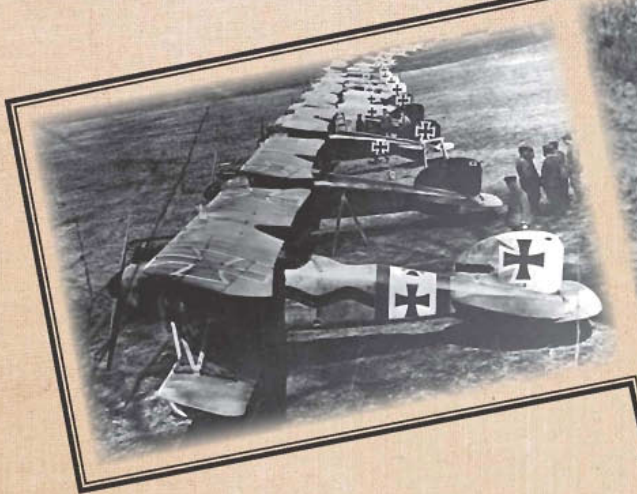
პირველი მსოფლიო ომი დასრულდა და გამარჯვებულები შეუდგნენ ომის შემდგომი მსოფლიოს თავიანთ ქუაზე მოწყობას. იმისათვის, რომ ომის შედეგები საყოველთაოდ მისაღები და ლეგიტიმური ყოფილიყო, მოინვიეს პარიზის (ანუ ვერსალის) კონფერენცია, რომელზეც მოხდა ომის შედეგების განხილვა და ახალი რეალობის წარმოჩენა. გერმანია და ავსტრია-უნგრეთი აგრესორებად გამოცხადდნენ და მათ ძალიან მძიმე ხარკი დაადეს. გარდა ამისა, წაართვეს კოლონიები და ზოგიერთი ტერიტორია. ავსტრია-უნგრეთის იმპერია დაიშალა და მის ნანგრევებზე აღმოცენდა ავსტრია, უნგრეთი, ჩეხოსლოვაკია, იუგოსლავია. ოსმანთა იმპერია, რომელიც გერმანიის მხარეს იყო, ასევე დაიშალა და მის ნანგრევებზე წარმოიშვა თურქეთი, ალბანეთი, სვხადასხვა არაბული სახელმწიფო. რუსეთმა ბევრი მხარე (ფინეთი, პოლონეთი, უკრაინა, სამხრეთი კავკასია და ა.შ.) დაკარგა. ბოლშევიკებმა დასავლეთის ქვეყნების დუმილის პირობებში მალევე დაიწყეს ცეცხლითა და მახვილით რუსეთის მიერ დაკარგული ტერიტორიების შემოერთება და ბევრი მათგანი 20-იანი წლების დასაწყისისთვის დაიბრუნეს.

ვერობა პირველი მსოფლიო ომის შემდეგ, 1919 წ.

ამ ომში მასობრივად პირველად გამოიყენეს ტყვიამფრქვევები, აგრეთვე დიდძალი მავთულხლართები და სანგრები. პირველად იქნა გამოყენებული ქიმიური იარაღი (გაზი), ტანკები, ცეცხლმფრქვევები, ავიამზიდები, სიღრმითი ბომბები; მასობრივად გამოიყენეს არტილერია და წყალქვეშა ნაგები, ასევე საბრძოლო ავიაცია. გაჩნდა საბრძოლო ავიაციის სპეციალიზაციაც: გამანადგურებლები, ბომბდამშენები, ჰიდროპლანები, თვითმფრინავ-მზვერავები. სამხედრო ტექნიკისა და ტექნოლოგიის პროგრესმა დღის წესრიგში დააყენა სტრატეგიისა და ტაქტიკის შეცვლის აუცილებლობა, ბევრისათვის ნათელი გახდა, რომ მომავალ ომებში ტანკები და ავიაცია უდიდეს როლს შეასრულებდნენ.

პირველი მსოფლიო ომის შედეგები საზარელია:

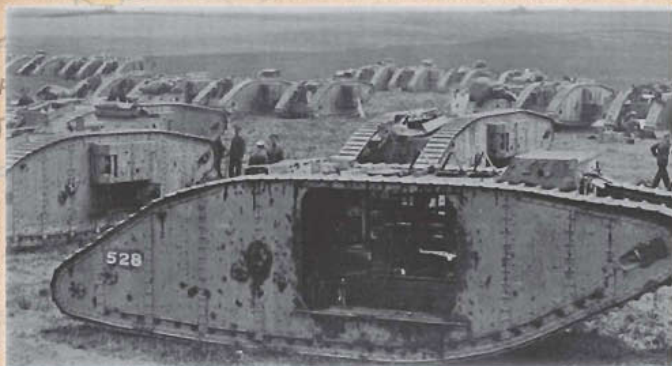
8,5 მლნ. სამხედრო – მოკლული, 21 მლნ. – დაჭრილი და დასახიჩრებული.

908 ათასი სამხედრო პირი დაიღუპა და 2 მლნ. კაცი დაიჭრა დიდი ბრიტანეთიდან და მისი კოლონიებიდან.

1,3 მლნ. ფრანგი სამხედრო დაიღუპა და 4,2 მლნ. კაცი დაიჭრა. რუსეთის მხრიდან 1,7 მლნ. სამხედრო დაიღუპა და 4,9 მლნ. კაცი დაიჭრა.

აშშ-ის მხრიდან – 126 ათასი მოკლული და 234 ათასი დაჭრილი. გერმანიამ 1,7 მლნ. სამხედრო დაკარგა, ხოლო 4,2 მლნ. გერმანელი სამხედრო დაიჭრა.

ავსტრია-უნგრეთმა 1,2 მლნ. კაცი დაკარგა, 3,6 მლნ. კაცი კი დაიჭრა.

1915 წელს „სანგრების ომით“ გამონვეულმა ჩიხმა ბრიტანელებს პირველი ტანკი შეაქმნევინა. ტანკს სახელი ქარხნის მუშებმა უწოდეს, რომლებმაც მისი ფორმა წყლის რკინის რეზერვუარს (რასაც ინგლისურად Tank ჰქვია) მიამსგავსეს.

პირველი მსოფლიო ომი კაცობრიობისთვის და, პირველ ყოვლისა, ევროპელთათვის შოკის მომგვრელი იყო. ამ ომმა იმდენი სიკვდილი და ნგრევა მოიტანა, რომ ბევრის აზრით, კაცობრიობა არა მხოლოდ მსგავსს, არამედ საერთოდ ომს აღარ დაუშვებდა. ომის მიმართ ზიზღი გაბატონდა ყველგან და ერთა ლიგის შექმნა 1919 წელს სწორედ მსოფლიოში საყოველთაო მშვიდობის დამყარებას ითვალისწინებდა.

ადამიანებს ვერ წარმოედგინათ, რომ ამ სისხლისმღვრელი ომის შემდეგ კვლავაც შესაძლებელი იქნებოდა ომის გაჩაღება. სწორედ პირველი მსოფლიო ომის შემდეგ გაცხოველდა საყოველთაო მშვიდობის მიღწევის გზების ძიება და განვითარდა ისეთი დარგი, როგორიც არის საერთაშორისო ურთიერთობათა შესწავლა, რომლის ამოცანას სწორედ მშვიდობის საქმის წინ წაწევაში ხედავდნენ. საზოგადოების დიდ ნაწილს არ ესმოდა, რომ ომები მხოლოდ ადამიანთა სურვილზე არაა დამოკიდებული და რომ მათი აკრძალვა შეუძლებელი იყო. ხალხს ეგონა, რომ ნებისმიერი სადავო საკითხის მოგვარება შესაძლებელი იყო მოლაპარაკების მაგიდასთან. ბევრად უფრო გვიხანდელია იმის გაგება, რომ საერთაშორისო ურთიერთობებს საკუთარი კანონზომიერება აქვს, რომ ომები რთული ისტორიული პროცესების გამოვლინებაა, ხოლო მათი აკრძალვა – უტოპია. დღესაც კი ვერავინ იტყვის, რომ ომებს კაცობრიობა საბოლოოდ მოერიდა და საყოველთაო მშვიდობა დამყარდა.

არ შეიძლება არ შევეხოთ პირველი მსოფლიო ომის გავლენას კულტურაზე. ომიდან შინ დაბრუნებულებმა თან მიიტანეს უიმედობა, ცინიზმი, ზიზღი ხელისუფლებისა და სახელმწიფოს მიმართ. ეს ყველაფერი აისახა ომის შემდგომ ლიტერატურასა და ხელოვნებაში. ომის თემას მიეძღვნა ბევრი ნაწარმოები ხელოვნების ყველა სფეროში. იმ თაობას, რომელმაც თავად გაიარა ომი და მის შესახებ წერდა, ამერიკელმა მწერალმა გერტრუდა სტაინმა დაკარგული თაობა უწოდა. სწორედ ამ დაკარგულ თაობას მიეკუთვნებიან ისეთი ცნობილი მწერლები და პოეტები, როგორებიც არიან: ერნესტ ჰემინგუეი, სკოტ ფითცჯერალდი, ჰარტ კრეინი, ტომას სტერნზ ელიოტი, შერვუდ ანდერსონი, ჯონ დოს პასოსი, ედუარდ ესტლინ კამინგზი, არჩიბალდ მაკლიში, რიჩარდ ოლდინგტონი, ჯონ გოლზუორთი, ერის მარია რემარკი, ანრი ბარბიუსი და სხვ.

ომის შემდგომმა კულტურამ დიდი გავლენა მოახდინა კაცობრიობის აზროვნებაზე, მაგრამ პირველი მსოფლიო ომის შემდეგ მხოლოდ 20 წელი იყო გასული, რომ, როგორც ეს ფრანგმა ფელდმარშალმა ფერდინანდ ფოშმა იწინასწარმეტყველა, დაიწყო მეორე მსოფლიო ომი (1939-1945) – დღემდე ყველაზე სისხლისმღვრელი და დამანგრეველი.

პირველი მსოფლიო ომიდან გამოვიდა ფაშიზმი და ე.წ. კომუნიზმი. ეს იდეოლოგიები კაპიტალისტური წყობის და იმდროინდელი სოციალურ-ეკონომიკური ურთიერთობების წინააღმდეგ პროტესტი იყო. საზოგადოებაში უკეთესი პოლიტიკური და ეკონომიკური სისტემის შექმნის სურვილი ძლიერი იყო და ამ ორმა პოპულისტურმა და რადიკალურმა იდეოლოგიამ ბევრის გული მოიგო.

არ უნდა დაგვავინწყდეს ისიც, რომ აშშ-ის პრეზიდენტი ვუდრო უილსონი არ იყო გერმანიის სასტიკად დასჯის მომხრე და მოკავშირეებს არნმუნებდა, რომ გერმანიასთან ლმობიერი მოპყრობა მომავალი მშვიდობის საწინდარი იქნებოდა, მაგრამ მოკავშირეებმა გერმანიის საბოლოოდ ჩაქოლვა მოინდომეს. განსაკუთრებით ცდილობდა გერმანიის დასუსტებას საფრანგეთი. გერმანიას უზარმაზარი ხარკი დააკისრეს, შეიძლება ითქვას, გაძარცვეს და ქვეყანა უმძიმეს მდგომარეობაში აღმოჩნდა. მოსახლეობის არსებობის პირობები აუტანელი გახდა. გამეფდა შიმშილი და უმუშევრობა. გერმანიის მოსახლეობაში გაბატონებულმა სასონარკვეთილებამ, ეროვნული დამცირების გრძნობამ და შურისძიების სურვილმა ნოყიერი ნიადაგი შექმნა ფაშისტური იდეოლოგიის გავრცელებისთვის, ადოლფ ჰიტლერის მეთაურობით ფაშისტების გერმანიის სათავეში მოსვლისა და ახალი დიდი ომისთვის.

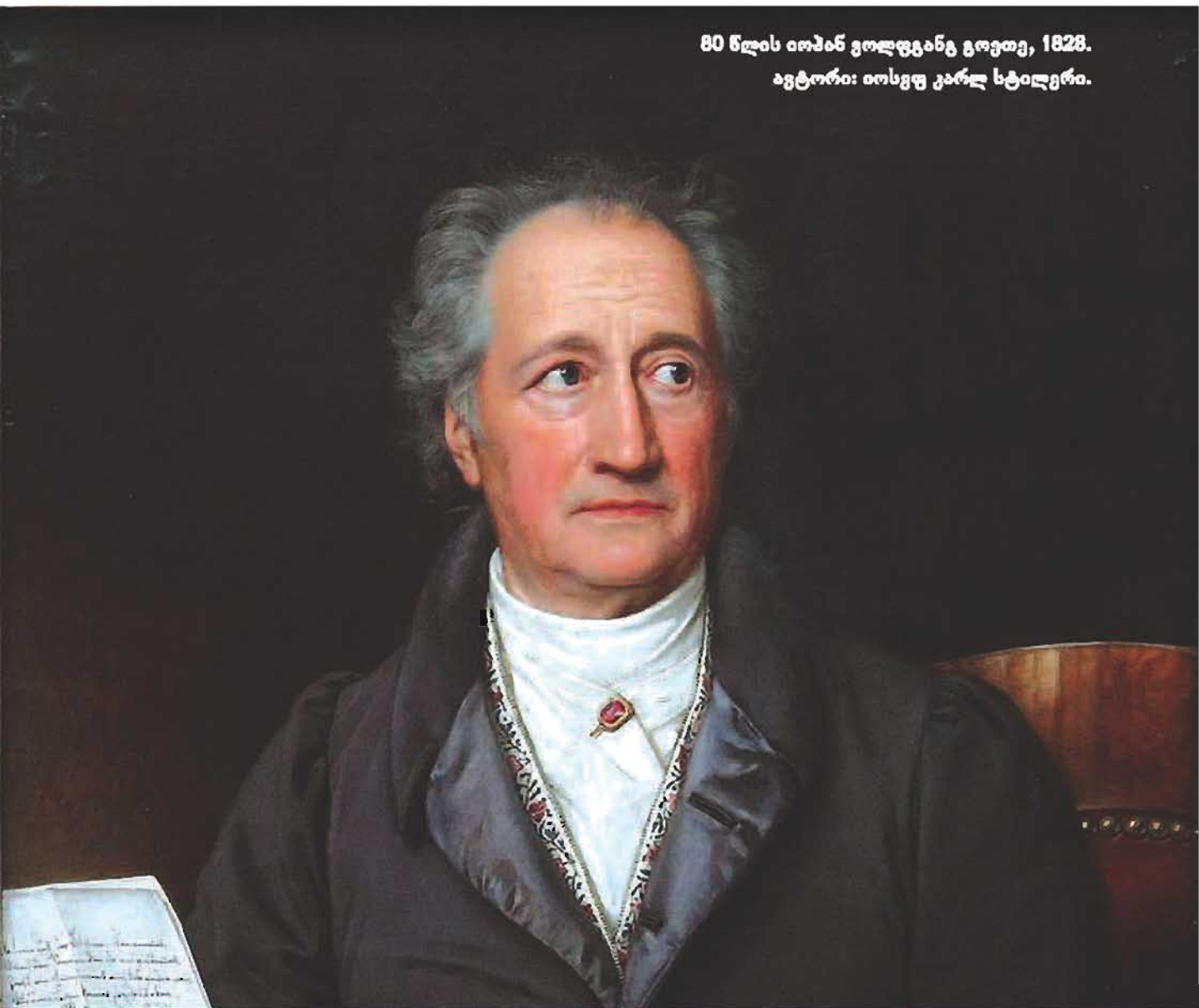
ფაშიზმი

ფაშიზმი არის იდეოლოგია, რომელშიც მთავარია ძლიერი სახელმწიფო და ძლიერი ლიდერი (პრაქტიკულად ბელადი!). ფაშისტური სახელმწიფო ფაქტობრივად დიქტატურაა, რომელშიც პიროვნების თავისუფლება უფულებელყოფილია. ფაშისტურ სახელმწიფოში ბევრი აკრძალვაა და ყველა უნდა დაემორჩილოს გაბატონებულ ფაშისტურ პარტიას და მის ლიდერს. ფაშისტური სახელმწიფო არ ერიდება ძალადობას, აგრესიას, ომს. ფაშისტური იდეოლოგია ბევრ ქვეყანაში არსებობდა, მაგრამ ფაშისტური სახელმწიფოები ჩამოყალიბდა XX საუკუნის 20-30-იან წლებში იტალიაში, გერმანიაში, ესპანეთში, რუმინეთში. როდესაც ფაშისტურმა გერმანიამ ევროპის დიდი ნაწილი დაიპყრო, დაპყრობილ ქვეყნებშიც ფაშისტური რეჟიმები დაამყარა.

80 წლის იოჰან ვოლფგანგ გოეთე, 1828.
ავტორი: იოსებ კარლ სტილერი.

Voilà un homme!

ღაწით კაკაბაკი

1808 წლის 2 ოქტომბერს საფრანგეთის ჯარის მიერ ოკუპირებულ ერფურტში გაიმართა შეხვედრა, რომელსაც დღეს, ალბათ, „სამიტად“ მოიხსენიებდნენ. უფრო მაღალი დონის შეხვედრის წარმოდგენა მართლაც ძნელია: ერთმანეთის პირისპირ იდგა ორი გენიოსი, მაშინდელი ევროპის ორი ბუმბერაზი, რომლებიც მსოფლიო ისტორიას ქმნიდნენ – საფრანგეთის იმპერატორი ნაპოლეონი და გერმანიის უდიდესი პოეტი გოეთე. აი, რა მისწერა ამ აუდიენციიდან ორიოდ თვის შემდეგ გოეთემ თავის გამომცემელს, იოჰან ფრიდრიხ კოტას: „სიამოვნებით ვაღიარებ, რომ ცხოვრებაში არაფერი განმიცდია იმაზე ამაღლებული და სასიხარულო, ვიდრე საფრანგეთის იმპერატორის წინაშე დგომა და თან – ამგვარი სახით.

მაინც რა იგულისხმა „ამგვარი სახით“ დგომაში მე-60 წელიწადში გადამდგარმა გოეთემ, რომლის გასაუბრება ოცი წლით უმცროს იმპერატორთან თითქმის ერთ საათს გაგრძელდა? რამ აღაფრთოვანა მრავალნაცადი და მაშინდელი საზომით უკვე ხანდაზმული მწერალი? იქნებ იმან, რომ ნაპოლეონმა მას გერმანელთა უპირველესი პოეტი უწოდა? ან იქნებ იმ ლეგენდად ქცეულმა და იმპერატორის მიერ უკვე დამშვიდობების შემდეგ ნასროლმა სიტყვებმა: *Voilà un homme!* (რაც დაახლოებით ნიშნავს: „კაციც ამას ჰქვია!“)? სავარაუდოდ – ერთმაც და მეორემაც. მაგრამ, ვფიქრობ, გოეთეზე ყველაზე დიდი შთაბეჭდილება იმან მოახდინა, რომ აუდიენციის დროს ნაპოლეონმა მისი ადრეული რომანის „ახალგაზრდა ვერთერის ვნებანი“ საფუძვლიანი ცოდნა გამოამჟღავნა. თქვენი „ვერთერი“ ბარე შვიდჯერ მექნება ნაკითხულიო, უთქვამს იმპერატორს პოეტისთვის და შენიშვნის სახით დაუმატებია: შელახული პატივმოყვარეობის მოტივები და სიყვარულის აულაგმავი ვნება რომანში ზოგჯერ ერთმანეთშია არეულიო. მიუხედავად ამ მსუბუქი კრიტიკისა, გოეთე აშკარად ნასიამოვნები დარჩენილა და თუ პოეტის უმცროსი მეგობრის, საქსონია-ვაიმარის სამთავროს კანცლერის, ფრიდრიხ ფონ მიულერის ჩანაწერს დავუჯერებთ, ნაპოლეონისთვის უპასუხია: ასეთი საყვედური ჩემთვის აქამდე არავის უთქვამს, მაგრამ უნდა ვაღიარო, რომ ის სამართლიანიაო.

რამდენს ნიშნავდა გოეთესთვის მისი შემოქმედებისადმი ნაპოლეონის ამგვარი ინტერესი, კარგად ჩანს ერთი საუბრიდან, რომელიც პოეტსა და მის პირად მდივანს, იოჰან პეტერ ეკერმანს შორის გაიმართა 1829 წლის 7 აპრილს, ანუ ერფურტის ღირსსახსოვარი შეხვედრიდან 20 წლის შემდეგ. საუბარი ეხებოდა ეგვიპტეში ნაპოლეონის ლაშქრობისადმი მიძღვნილ წიგნს, რომელსაც იმ დღეებში გოეთე კითხულობდა და რომელსაც დართული ჰქონდა იმპერატორის მიერ სამხედრო კამპანიაში თანწაღებული წიგნების სია. ამ სიაში, როგორც ალბათ უკვე მიხვდებოდით კიდევ, „ახალგაზრდა ვერთერის ვნებანიც“ იყო. რომელი წიგნი ჰქონდა ნაპოლეონს თავის საველე ბიბლიოთეკაში? ჩემი „ვერთერი“! მას ის შესწავლილი ჰქონდა, როგორც მოსამართლეს სისხლის სამართლის საქმეებში, უთქვამს აშკარად კმაყოფილ პოეტს თავისი მდივნისთვის.

„ახალგაზრდა ვერთერის ვნებანი“, 1774 წლის გამოცემა

იოჰან პეტერ ეკერმანი (1792-1854) გერმანელი პოეტი და მწერალი. მისი ყველაზე ცნობილი წიგნია „საუბრები გოეთესთან“

ნაპოლეონის პიროვნებით აღტაცება გოეთეს სიცოცხლის ბოლომდე გაჰყვა. ამას, მის თანამედროვეთა არაერთ მოგონებასთან ერთად, ისიც ადასტურებს, რომ პოეტი მუდამ ამაყად ატარებდა საპატიო ლეგიონის ორდენს, რომელიც 1808 წლის 14 ოქტომბერს ნაპოლეონის ბრძანებით გადაეცა (ამას ვერ ვიტყვით იმხანად არანაკლებ მნიშვნელოვან წმინდა ანას პირველი ხარისხის ორდენზე, რომელიც გოეთეს პირადად გადასცა რუსეთის იმპერატორმა ალექსანდრე პირველმა. ამ ჯილდოს იგი იშვიათად თუ იკეთებდა).

მაგრამ ახლა ისევ „ვერთერს“ დავუბრუნდეთ. ეს ხომ სწორედ ის რომანია, რომელმაც ახალგაზრდა მწერალს მთელ ევროპაში გაუთქვა სახელი (თუმცა გერმანულენოვან სამყაროში გოეთე, როგორც „ქარიშხლისა და შეტევის“ ლიტერატურული მოძრაობის უნიჭიერესი წარმომადგენელი, ცოტა უფრო ადრე გაიცნეს, როცა 1774 წელს ჯერ ბერლინში, შემდეგ კი ბევრ სხვა ქალაქშიც დიდი წარმატებით დაიდგა მისი დრამა „გეც ფონ ბერლიხინგენი“). „ვერთერმა“ გოეთეს არა მარტო სახელი გაუთქვა, არამედ თანამედროვეთა ერთი ნაწილის რისხვაც დაატეხა თავს და აი, რატომ – „ვერთერში“, ეპისტოლარული ჟანრის შედეგად აღიარებულ ამ რომანში, მოთხრობილია ახალგაზრდა კაცის უიღბლო სიყვარულის ამბავი, რომელიც მთავარი გმირის თვითმკვლელობით მთავრდება.

„ქარიშხალი და შეტევა“ (Sturm und Drang) – ასე უწოდებენ გერმანული ლიტერატურის ისტორიის ხანმოკლე პერიოდს (1765-1785), რომლის მთავარი მოქმედი პირები ძირითადად ახალგაზრდა, 20-30 წლის ავტორები იყვნენ. ისინი აუჯანყდნენ საყოველთაოდ დამკვიდრებულ ნორმებსა და ტრადიციებს, უარყვეს უფროსი თაობის კოლეგების ავტორიტეტი, განმანათლებლობის ეპოქისთვის დამახასიათებელი გონის (Ratio) კულტი და უპირატესობა მიანიჭეს ემოციას (emotio), ადამიანის ინდივიდუალიზმის გამოვლინებათა აღწერას. ამ მოძრაობას „ქარიშხალი და შეტევა“ ფრიდრიხ მაქსიმილიან კლინგერის ამავე სახელწოდების კომედიის მიხედვით დაერქვა.

და რაკი წიგნი გამოსვლისთანავე იქცა იმად, რასაც დღეს „ბესტსელერს“ ვუწოდებთ და სულ მალე არაერთ ევროპულ ენაზეც ითარგმნა, ყოვლად შეუძლებელი შეიქნა რეალურ ცხოვრებაზე მისი სავალალო გავლენის შეჩერება. ევროპის ქვეყნებში ძალზე გახშირდა უიმედოდ შეყვარებულთა თვითმკვლელობის შემთხვევები. „1778 წელს ვაიმარში გოეთე და ვაიმარის ჰერცოგი ყინულზე ციგურებით სრიალებდნენ. უცებ მათი ყურადღება ჩორქოლმა და მათკენ მომავალმა ბრბომ მიიქცია. გამოირკვა, რომ ახალგაზრდა ქალს, ვინმე ფროილან ფონ ლასბერგს, მდინარე ილმში თავი დაეხრჩო. როდესაც ნეშტი ნაპირზე გამოუტანიათ, ქალის უბეში გოეთეს „ვერთერი“ აღმოუჩენიათ. ქალიშვილი უიმედოდ ყოფილა შეყვარებული“. ამ ტრაგიკული ეპიზოდის აღწერით იწყებს „ახალგაზრდა ვერთერის ვნებანისადმი“ მიძღვნილ წერილს ცნობილი გერმანისტი ნოდარ კაკაბაძე.

საინტერესოა, რომ „ვერთერს“ კითხულობდნენ არა მარტო არისტოკრატები და ლიტერატურის თავგადაკლული მოყვარულები, არამედ დაბალი ფენების წარმომადგენლებიც, რომელთაც მანამდე წიგნი შესაძლოა ხელშიც არ სჭერიათ. განსაკუთრებით დიდი გავლენა მოუხდენია რომანს ახალგაზრდებზე, მათ ქცევასა და ჩაცმულობაზე. როგორც იმდროინდელი წყაროებიდან ვიგებთ, მოდაში შემოსულა ლურჯი, თითბრისლილებიანი ფრაკი, ყვითელი ჟილეტი, ყავისფერი, ყელგადმოკეცილი ჩექმები და მრგვალი ფეტრის ქუდი, ანუ ის ტანისამოსი, გოეთეს რომანის გმირს რომ ეცვა. რომელიღაც გამჭრიახ პარფიუმერს კი გამოუშვია, არც მეტი, არც ნაკლები, „ვერთერის სუნამო“, რომელიც თურმე უდიდესი პოპულარობით სარგებლობდა მშვენიერი სქესის წარმომადგენელთა შორის.

თამამად შეიძლება ითქვას, რომ „თვითმკვლელობის ეპიდემიის“ გარდა, „ვერთერმა“ გამოიწვია „კითხვის ეპიდემიაც“ – დაახლოებით ისეთი, ჩვენს დროში „ჰარი პოტერის“ თავგადასავლების გამოსვლას რომ მოჰყვა. ისიც უნდა ითქვას, რომ მაშინდელი საეკლესიო მოღვაწეები (კათოლიკეებიცა და პროტესტანტებიც) საკმაოდ აგრესიულად დაუპირისპირდნენ გოეთეს „ვერთერის“ გამოსვლას, მაგალითად, ჰამბურგელი პასტორი და თეოლოგი იოჰან მელხიორ გოეცე, „ვერთერის“ მსგავსი წიგნების წინააღმდეგ ბრძოლისკენ მოუწოდებდა ხელისუფლებასა და პოლიციას; დანიის მთავრობამ აკრძალა „ვერთერი“,

როგორც „მაგნე წიგნი“, რომელიც „რელიგიას დასცინის, ხოლო ცოდვილებს განადიდებს“; რომანი დააყადაღა ლაიფციგის მაგისტრატმაც, ხოლო საქსონიის წიგნის კომისიამ წიგნით მოვაჭრეებს აუკრძალა „ახალგაზრდა ვერთერის ვნებანის“ გავრცელება; მილანის არქიებისკოპოსმა, კარდინალმა ჯუზეპე პოცობენელიმ, თავის ხელქვეითებს შეასყიდვინა და გაანადგურებინა „ვერთერის“ იტალიური თარგმანის მთელი ტირაჟი...

მრავალი წლის შემდეგ ავტობიოგრაფიულ ნაწარმოებში „პოეზია და სინამდვილე“ „ამ პატარა წიგნის“ მართლაც განსაცვიფრებელი პოპულარობა თავად გოეთემ იმით ახსნა, რომ ის „ზედმინეწვით ზუსტად მოერგო დროს“.

ავტორს უთუოდ გაახარებდა იმის ცოდნა, რომ „ვერთერის“ გამოქვეყნებიდან 200 წლის შემდეგ, კერძოდ კი, 1970-80-იან წლებში, გერმანულენოვან სამყაროში ნამდვილ „ბესტსელერად“ იქცა ულრიხ პლენცდორფის რომანი „ახალგაზრდა ვ.-ის ახალი ვნებანი“, გოეთეს ორიგინალზე დაყრდნობით შექმნილი ნაწარმოები, რომელშიც მოქმედება გერმანიის დემოკრატიულ რესპუბლიკაშია გადატანილი და რომლის გმირები იმდროინდელი აღმოსავლეთგერმანელი ახალგაზრდების ჟარგონით მეტყველებენ.

ულრიხ პლენცდორფის რომანი „ახალგაზრდა ვ.-ის ახალი ვნებანი“

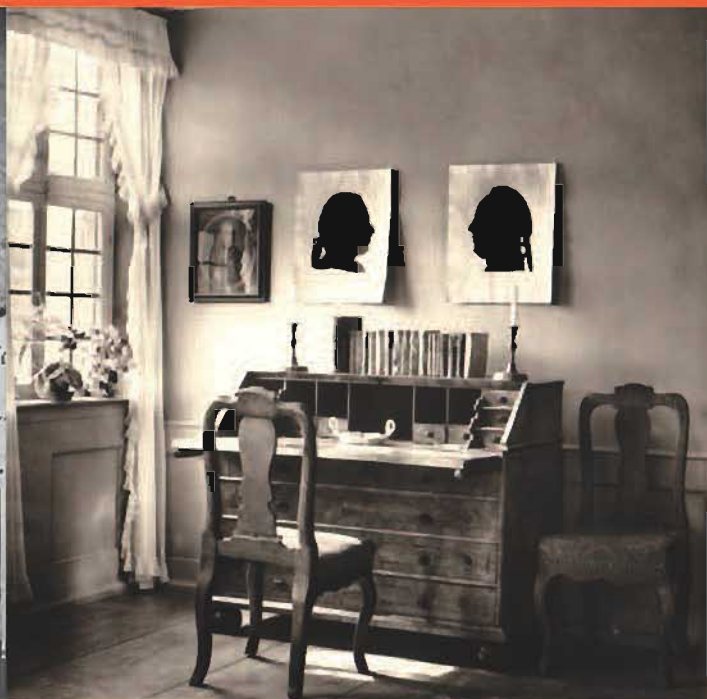
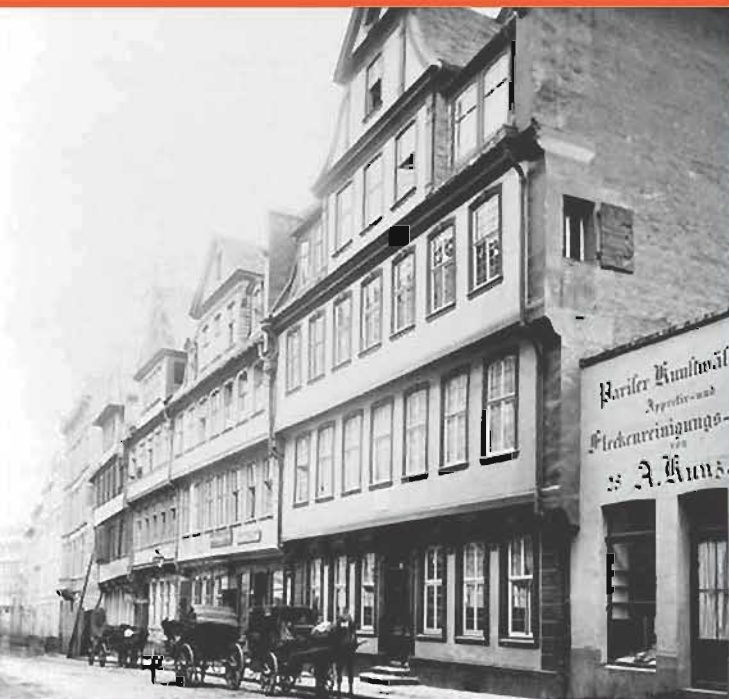

თუმცა ნამდვილად არ ვიცი, რამდენად სასიხარულო იქნებოდა გოეთესთვის ის გარემოება, რომ ფსიქოლოგიასა და ფსიქიატრიაში დღემდე დამკვიდრებულია ტერმინი „ვერთერის ეფექტი“. ამ ტერმინით მეცნიერები სხვისი მიბაძვით ჩადენილ თვითმკვლელობას ან თვითმკვლელობის ცდას აღნიშნავენ...

იოჰან ვოლფგანგ გოეთე, გერმანელი მწერალი და მოაზროვნე, დაიბადა 1749 წლის 28 აგვისტოს მაინის ფრანკფურტში, შექლებული ბიურგერის ოჯახში. სწავლობდა სამართალმცოდნეობას ლაიფციგისა და სტრასბურგის უნივერსიტეტებში. 1774 წელს მთელ ვეროპაში გაითქვა სახელი რომანით „ახალგაზრდა ვერთერის ვნებანი“. 1775 წელს საცხოვრებლად ვაიმარში გადავიდა და ერთი წლის შემდეგ სასახლის მინისტრის პოსტიც მიიღო. ახალგაზრდა პოეტმა თანდათან დაძლია „ქარიშხლისა და შეტევის“ მოძრაობის ჩარჩოები და ფრიდრიხ შილერთან ერთად „ვაიმარული კლასიციზმის“ სახელით ცნობილი პერიოდის უმნიშვნელოვანეს წარმომადგენლად იქცა. სწორედ საქსონია-ვაიმარის პატარა სამთავროს დედაქალაქში გაატარა მწერალმა თავისი ხანგრძლივი ცხოვრების უდიდესი ნაწილი და იქვე დაასრულა მუშაობა თავის უმნიშვნელოვანეს ქმნილებაზე – „ფაუსტზე“, რომელზედაც შესვენებებით თითქმის ნახევარი საუკუნე მუშაობდა. გარდაიცვალა 1832 წლის 22 მარტს ვაიმარში.

გოეთეს სახლი ფრანკფურტში

გოეთეს სამუშაო ოთახი ფრანკფურტში

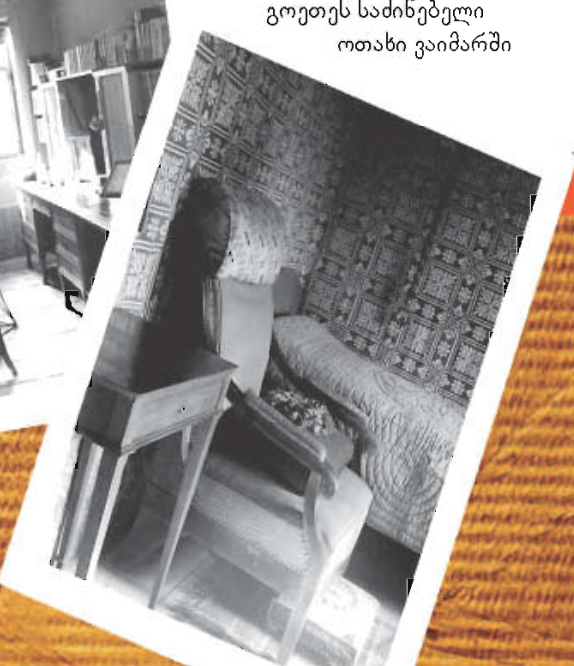

„ვიკიპედიიდან“ ნასესხები ამ მშრალი ინფორმაციის მიღმა იმალება ცხოვრება და მოღვაწეობა კაცისა, რომელიც გარდაცვალებიდან თითქმის ორი ასეული წლის შემდეგაც რჩება „დიდ ოლიმპოელად“ და „ვაიმარელ ბრძენად“, თანაბრად რომ ალაფრთოვანებდა და ალაფრთოვანებს თანამედროვეებსა თუ შთამომავლობას.

ტერმინ „ვაიმარული კლასიციზმით“ ლიტერატურის მცოდნეები აღნიშნავენ დაახლოებით ოცწლიან მონაკვეთს მე-18 და მე-19 საუკუნეების მიჯნაზე. გერმანიის ლიტერატურული ცხოვრების ეპიცენტრი მაშინ ვაიმარსა და იენაში იყო. სწორედ ამ მეზობლად მდებარე ქალაქებში ცხოვრობდნენ და მოღვაწეობდნენ ქრისტოფ მარტინ ვილანდი, იოჰან გოტფრიდ ჰერდერი, ფრიდრიხ შილერი და იოჰან ვოლფგანგ გოეთე, რომელთა შემოქმედება არ მიეკუთვნებოდა იმ წლებში გაფრცვლელულ ადრეული რომანტიზმის მიმდინარეობას. იმ პერიოდში შექმნილი მათი ნაწარმოებები და თეორიული ნაშრომები რომანტიზმის, კლასიციზმისა და განმანათლებლობის იდეების ერთგვარ შერწყმას წარმოადგენს.

გოეთეს ცხოვრებაზე უამრავი რამ ვიცით. ამას, ერთი მხრივ, მწერლის უაღრესად შინაარსიანსა და მოვლენებით მდიდარ ყოველდღიურ ყოფას უნდა ვუმადლოდეთ, მეორე მხრივ კი – ამ ყოფის წერილობითი აღწერის ლამის ვნებად ქცეულ მოთხოვნილებას. ვაიმარელი ბრძენის ცხოვრებისა და შემოქმედების შესწავლის მსურველთა განკარგულებაშია როგორც მისი მხატვრული ნაწარმოებები და დღიურები, ისე მიმონერა მაშინდელი გერმანული კულტურის, მეცნიერებისა და პოლიტიკის საუკეთესო წარმომადგენლებთან, რომ აღარაფერი ვთქვათ თანამედროვეთა მრავალრიცხოვან მოგონებებსა თუ ჩანაწერებზე. დღეს ჩვენ ზუსტად ვიცით, როდის რომელ წიგნს კითხულობდა გოეთე, როდის რომელი მხატვრის ნამუშევართა ხილვით ტკბებოდა. უამრავი გრაფიკული ჩანახატისა თუ ფერწერული ტილოს წყალობით ჩვენთვის ისიც ცნობილია, როგორ იყო მონყობილი მწერლის სამუშაო კაბინეტი ან რა ფერის შპალერი ამშვენებდა მისი სასტუმრო ოთახის კედლებს. ასევე მშვენივრად ვიცით, როგორ უყურებდა გოეთე მსოფლიოში მიმდინარე პოლიტიკურ-საზოგადოებრივ პროცესებს, როგორი იყო მისი დამოკიდებულება ტექნიკური პროგრესისადმი და ა.შ. შესაბამისად, ჩვენს ხელთ არსებულ ზღვა ინფორმაციაზე დაყრდნობით შეგვიძლია ვივარაუდოთ, როგორი იქნებოდა მისი მსოფლხედვა დღეს.

იოჰან კრისტოფ ფრიდრიხ ფონ შილერი (1759-1805) – გერმანელი პოეტი, ფილოსოფოსი, დრამატურგი, ისტორიკოსი და საველე ექიმი. შილერის პირველ ნაწარმოებებში კარგად ჩანს „ქარიშხლისა და შეტევის“ თავისუფლების პათოსი და უკიდურესი ინდივიდუალიზმი. შილერი სიცოცხლის ბოლო წლებში მეგობრობდა გოეთესთან და გარკვეულწილად სწორედ ამ ურთიერთობის შედეგი იყო „ვაიმარული კლასიციზმი“. ფრიდრიხ შილერის კალამს ეკუთვნის მრავალი დრამატული, ლირიკული და პროზაული ნაწარმოები, ფილოსოფიური ნაწერები, ისტორიული შრომები. მისი ცნობილი პიესებია: „ყაჩაღები“ (1781), რომელმაც დასაბამი მისცა ახალი ტიპის დრამას, „ფიესკოს შეთქმულება გენუაში“ (1783), „ვერაგობა და სიყვარული“, „დონ კარლოსი“, „მარია სტიუარტი“, „ორლეანელი ქალწული“, „ვილჰელმ ტელი“ და სხვა.

გოეთეს და შილერის ქანდაკება ვაიმარში

საინტერესოა, მაგალითად, ექნებოდა თუ არა გოეთეს თავისი ანგარიში ფეისბუქის სოციალურ ქსელში? თუ გავითვალისწინებთ, რამდენად აქტიურად იყო ჩაბმული მწერალი თავისი ქვეყნისა და მსოფლიოს პოლიტიკურ ცხოვრებაში, როგორი გულისყურით (და სისტემატურად!) კითხულობდა თავის საყვარელ ფრანგულ გაზეთებს „Le Globe“-სა და „Le Temps“-ს, ალბათ უნდა დავასკვნათ, რომ ექნებოდა. მეორე მხრივ, თუ გავიხსენებთ, როგორ უშლიდა მას ხელს მუშაობაში მოზღვავებული ინფორმაციის ნაკადი (ამაზე არაერთხელ დაუჩივლია პირად საუბრებსა თუ წერილებში), უნდა ვიფიქროთ, რომ ფეისბუქს გოეთე მხოლოდ ზომიერად მოიხმარდა. აკი მისწერა ერთ მეგობარს 1830 წლის 23 მარტს, რაც გაზეთებს აღარ ვკითხულობ, სულიერად განვთავისუფლდი.

„ფაუსტის“
1808 წლის
გამოცემა

გოეთეს
ხელნაწერი

სულიერი სიმშვიდე კი ხანდაზმულ მწერალს ჰაერივით სჭირდებოდა. მას ხომ ბოლომდე უნდა მიეყვანა ნახევარი საუკუნით ადრე დაწყებული საქმე – დაესრულებინა თავისი ცხოვრების მთავარი ნიგნი – „ფაუსტი“.

„ფაუსტს“ ლიტერატურის მკვლევრები გერმანულენოვანი სიტყვაკაზმული მწერლობის მწვერვალად მიიჩნევენ. ნაწარმოების სიუჟეტი ემყარება გერმანიის სხვადასხვა მხარეში იმხანად ფართოდ გავრცელებულ ლეგენდას ვინმე დოქტორ ფაუსტზე, XV-XVI საუკუნეებში მოღვაწე ალქიმიკოსზე, ასტროლოგსა და წინასწარმეტყველზე. ფაუსტის შესახებ არსებული ხალხური თქმულების საფუძველზე XVII-XVIII საუკუნეებში არაერთი ლიტერატურული ნაწარმოები შეიქმნა; ძალიან პოპულარული იყო ლეგენდის მოტივებზე აგებული თოჯინური წარმოდგენებიც.

გოეთემ, როგორც თავად იხსენებს, ჯერ კიდევ ადრეულ სიჭაბუკეში, სტრასბურგში სწავლისას, დაიწყო ფიქრი ფაუსტის ლეგენდის ლიტერატურულ ხორცშესხმაზე. 1773-1775 წლებში, უკვე მშობლიურ ფრანკფურტში ყოფნისას, ქალაქში გადაიტანა მომავალი ტრაგედიის რამდენიმე ეპიზოდი, მაგრამ ვაიმარში გადასულსა და გამინისტრებულს გაუჭირდა მუშაობის გაგრძელება. მართალია, დროდადრო ახერხებდა ხელნაწერის შევსებას ახალ-ახალი სცენებით, მაგრამ სულ უფრო ხშირად იპყრობდა ეჭვი, რომ ვერასოდეს შეძლებდა ნაწარმოების დასრულებას. ამ ეჭვის გაქარწყლებაში დიდი როლი შეასრულა გოეთეს თანამოკალმემ, მეორე დიდმა ვაიმარელმა – ფრიდრიხ შილერმა, რომელიც არა მარტო ამხნევებდა და საწერად აქეზებდა მეგობარს, არამედ ზოგჯერ მისგან დაჟინებით მოითხოვდა კიდევ „ფაუსტზე“ მუშაობის გაგრძელებას. შედეგმაც არ დააყოვნა: 1806 წელს გოეთემ დაასრულა მუშაობა „ფაუსტის“ პირველ ნაწილზე, ხოლო ორი წლის შემდეგ კოტას გამომცემლობამ ტექსტი წიგნადაც დასტამბა. მიუხედავად იმისა, რომ წიგნის გარეკანზე ეწერა სიტყვები „პირველი ნაწილი“ (რაც ნაწარმოების გაგრძელების ბუნებრივ მოლოდინს ბადებდა); მეორე ნაწილზე მუშაობა მწერალმა მხოლოდ ორი ათეული წლის შემდეგ განაახლა, ისიც თავისი მდივნის, ეკერმანის დაჟინებითა და ხელშეწყობით. სამაგიეროდ, ტექსტის შევსება-დახვეწა და დამუშავება მას ამჯერად თითქმის სიცოცხლის ბოლომდე აღარ შეუწყვეტია. გარდაცვალებამდე რვა თვით ადრე, 1831 წლის 22 ივლისს, გოეთემ თავის დღიურში ასეთი ჩანაწერი გააკეთა: „მოვრჩი მთავარ საქმეს“. თუმცა „ფაუსტის“ მეორე ნაწილის წიგნად გამოცემა ავტორმა არ ისურვა, ხელნაწერი დალუქა, საგულდაგულოდ შეინახა და დაიბარა – ტექსტი ჩემი გარდაცვალების შემდეგ გამოქვეყნდესო.

ასეც მოხდა: 1832 წლის მიწურულს, გოეთეს სიკვდილიდან რამდენიმე თვეში, გამოვიდა „ფაუსტის“ მეორე ნაწილი, რითაც დასრულდა ამბავი ცოდნისა და ქვემარტივების მაძიებელი სწავლულისა, რომელიც მიზნისკენ მიმავალ გზაზე თვით ეშმაკთან პაქტის გაფორმებასაც არ მოერიდა.

„ფაუსტი და გრეთხენი ბაღში“, ავგუსტ ფონ კრედონგის ილუსტრაცია, 1874

გოეთე კამპანაში, 1787.
მხატვარი: იოჰან ჰაინრიხ ვილჰელმ თიბაინი (1751-1829),
შტედელი, ფრანკფურტი, გერმანია.

„ფაუსტი“ ღრმად ფილოსოფიური ნაწარმოებია, თუმცა, როგორც ტრაგედიის პირველი ნაწილის ქართულ გამოცემაში აღნიშნავს ამ შესანიშნავი თარგმანის ავტორი დავით წერედიანი, ნაწარმოების სრულფასოვნად აღქმას არავითარი წინასწარი ფილოსოფიური მომზადება არ სჭირდება. გოეთეს „ფაუსტი“ იმდენად ძნელი აღსაქმელი არაა, რამდენადაც ნელა საკითხავი წიგნია, – წერს ის, – თუ იგი სრულად გვინდა შევიგრძნოთ, წინ არ უნდა მიგვეჩქარებოდეს, ყურადღება იმ პასაჟზე უნდა დავაკავოთ, რომელსაც მოცემულ მომენტში ვკითხულობთ. ჩვენი მონდომება აუნაზღაურებელი მხოლოდ ამ შემთხვევაში არ დარჩება“.

ქართველებს გვყავს რუსთაველი, ინგლისელებს – შექსპირი, ესპანელებს – სერვანტესი, იტალიელებს – დანტე, რუსებს – დოსტოევსკი, ხოლო გერმანელებს – გოეთე – პოეტი, მწერალი, დრამატურგი, კრიტიკოსი, პოლიტიკოსი, მეცნიერი, ფილოსოფოსი, ექსპერიმენტატორი, ხელოვნებათმცოდნე, კოლექციონერი... ადამიანი, რომელიც ცხოვრების სხვადასხვა პერიოდში, ლიტერატურული და საზოგადო მოღვაწეობის პარალელურად, საფუძვლიანად იკვლევდა ფიზიკის, ქიმიის, გეოლოგიის, მედიცინის, ანატომიის, ასტრონომიის, მინერალოგიის, არქიტექტურის საკითხებს და რომლის საბუნებისმეტყველო ნაშრომებს ეცნობოდნენ და ანგარიშს უწევდნენ თავად ამ სფეროებში მოღვაწე გამოჩენილი მეცნიერები.

საქმიანობის ესოდენ ფართო დიაპაზონი, მსოფლიო სახელის მოსახვეჭად ბარე რამდენიმე ათეულ კაცს რომ ეყოფოდა, შეუძლებელს ხდის ერთ სტატიაში დაიხატოს გოეთეს მეტ-ნაკლებად სრული პორტრეტი. ჩვენც, ვითვალისწინებთ რა ამ გარემოებას, აქ დავასრულებთ.

თუ ამ წერილის გაცნობის შემდეგ თუნდაც რამდენიმე ახალგაზრდას გაუჩნდება სურვილი, მოიძიოს და წაიკითხოს „ახალგაზრდა ვერთერის ვნებანი“ და „ფაუსტი“, გაეცნოს დიდი ლირიკოსის პოეზიას, ავტორი მიზანს მიღწეულად ჩათვლის.

გოეთეს ბალი ვაიმარში

ბოლშევიზმი

ალექსანდრე კუხიანიძე

რა არის ბოლშევიზმი?

ბოლშევიზმი არის პოლიტიკური მოძრაობა და იდეოლოგია, რომელიც წარმოიშვა 1903 წელს ლონდონში მიმდინარე რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის (რსდმპ) „ბოლშევიკურ“ და „მენშევიკურ“ ნაწილებად, ანუ ფრაქციებად, გაყოფის დროს. რუსულად „ბოლშე“ უმრავლესობას ნიშნავს, ხოლო „მენშე“ – უმცირესობას. ორივე ფრაქციის მიზანი სოციალიზმის მშენებლობა იყო, მაგრამ ამაზე მათ მკვეთრად განსხვავებული ხედვა ჰქონდათ. ბოლშევიკები (უმრავლესობა) მიზნად ისახავდნენ კაპიტალისტური, ბურჟუაზიული სახელმწიფოს მოსპობას, უარს ამბობდნენ ამ სახელმწიფოს საპარლამენტო არჩევნებში მონაწილეობაზე, ღიად უარყოფდნენ დემოკრაციას, რომელსაც „ბურჟუაზიულ დემოკრაციას“ უწოდებდნენ, მხარს უჭერდნენ შეიარაღებული გზით სახელმწიფო ძალაუფლების მიტაცებას, დიქტატურის დამყარებას, ქონების ნაციონალიზაციას (ანუ კერძო ქონების სახელმწიფო ქონებად გადაქცევას), საბჭოთა კომუნისტური საზოგადოების აშენებას და ისეთი ერთპარტიული სისტემის შექმნას, სადაც ბოლშევიკური პარტიის გარდა ყველა სხვა პარტია აკრძალული იქნებოდა. მენშევიკები (უმცირესობა) კი, პირიქით, უარს ამბობდნენ უკანონო სახელმწიფო გადატრიალებაზე, მხარს უჭერდნენ საპარლამენტო არჩევნებსა და დემოკრაციას, უშვებდნენ კერძო ქონებისა და მრავალპარტიული სისტემის არსებობას.

ბოლშევიკების გეგმები შემუშავდა 1903 წლიდან 1917 წლამდე და განხორციელდა 1917 წლის 17 ოქტომბერს ძალაუფლების ხელში ჩაგდების შემდეგ. ბოლშევიკებმა ამას დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუცია უწოდეს, 1922 წელს კი შექმნეს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირი (სსრკ) რომელმაც სსრკ-ის უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილებით, არსებობა 1991 წლის 26 დეკემბერს შეწყვიტა. ბოლშევიზმის მთავარი ლიდერები იყვნენ ვლადიმერ ულიანოვი (ლენინი), ლევ ტროცკი და იოსებ ჯუღაშვილი (სტალინი). ზოგჯერ ტერმინი „ბოლშევიზმი“ ტერმინ „საბჭოთა კომუნისმის“ სინონიმად გამოიყენება. მალე, 1917 წელს ძალაუფლების ხელში ჩაგდების შემდეგ, ბოლშევიკებმა თავიანთ პარტიას ახალი სახელი უწოდეს – „სრულიად რუსეთის კომუნისტური პარტია (ბოლშევიკების)“ – რკპ(ბ), ხოლო მეზობელი დამოუკიდებელი სახელმწიფოების დაპყრობისა და სსრკ-ის გამოცხადების შემდეგ, 1936 წელს, დაარქვეს „საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტია“ (სკკპ).

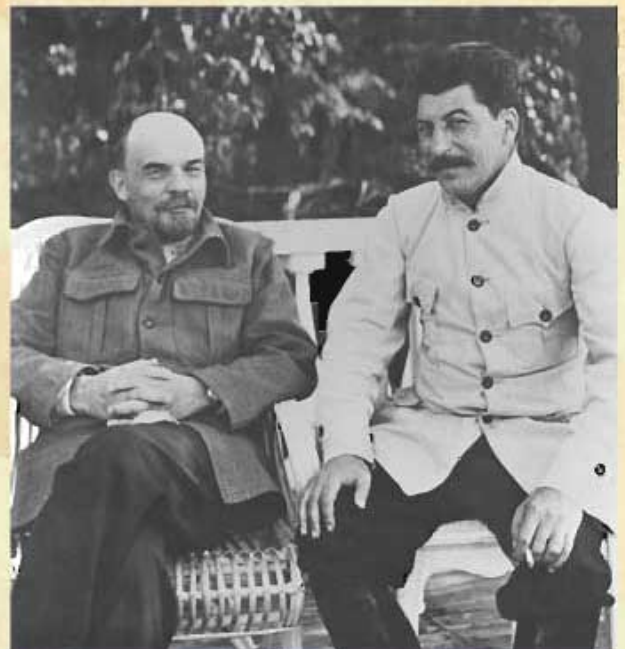

ლევ ტროცკი
(1879-1940)

ბოლშევიკური იდეოლოგიის ძირითადი დებულებები

ბოლშევიკური იდეოლოგიის ძირითადი დებულებები ასახულია ვლადიმერ ლენინის და მისი პარტიული თანამებრძოლების შრომებში, რომლებიც, თავის მხრივ, ეყრდნობოდა კარლ მარქსისა და ფრიდრიხ ენგელსის კომუნისტურ შეხედულებებს.

ბოლშევიზმი ქადაგებდა მსოფლიო რევოლუციისა და ინტერნაციონალიზმის იდეებს, პროლეტარიატის მსოფლიო ბატონობას გლეხობასთან ერთად და სხვა კლასების – კაპიტალისტების, მემამულეების, მდიდარი გლეხების (კულაკების), ინტელიგენციის მაღალი ფენების, არმიის ოფიცრებისა და პოლიციელების – მოსპობას. ბოლშევიზმის ერთ-ერთი ცენტრალური იდეა იყო ანტაგონისტური, ანუ შეურიგებელი კლასობრივი ბრძოლა და ასეთ შეხედულებებს მრავალი მილიონი ადამიანის სიცოცხლე შეენირა და მრავალი ოჯახი გაუბედურდა.

ვლადიმერ ულიანოვი (ლენინი) და
იოსებ ჯუღაშვილი (სტალინი)

იდეოლოგია - ეს არის სამყაროზე ან სოციალურ, ეკონომიკურ და პოლიტიკურ პროცესებზე იდეებისა და შეხედულებათა სისტემა, რომელიც გამოიხატება გარკვეული თვალსაზრისის ან მსოფლმხედველობის სახით.

ინტერნაციონალიზმი - კომუნისტური იდეოლოგიის პრინციპი, რომელიც ემყარება პროლეტარიატის საერთაშორისო გაერთიანებას კაპიტალიზმის წინააღმდეგ და კომუნიზმის ასაშენებლად ბრძოლაში; ინტერნაციონალიზმი არის ნაციონალიზმის ანტიპოდი, რომელიც მხარს უჭერს ყველა ხალხის თანასწორობის იდეას.

„სახელმწიფო და რევოლუცია“

ლენინი არის ბოლშევიკური რევოლუციის, ძალაუფლების ხელში ჩაგდებისა და ტოტალიტარული საზოგადოების შექმნის მთავარი ავტორი. ეს იდეები ასახულია 1917 წელს დაბეჭდილ მის ნაშრომში „სახელმწიფო და რევოლუცია“. რევოლუციურ ბრძოლაში მიზნის მისაღწევად მისთვის ყველა საშუალება იყო მისაღები: მოტყუება, სიცრუე, ძალადობა, შეუბრალებლობა და საყოველთაოდ აღიარებული ზნეობრივი პრინციპების უარყოფა. თავის შრომაში „ტერორიზმი და კომუნიზმი“ ლევ ტროცკი მიიჩნევს, რომ რევოლუცია მოითხოვს რევოლუციური კლასისაგან მიზნის მიღწევას ყველა საშუალებით, შეიარაღებული აჯანყებითა და ტერორიზმითაც კი. ტროცკის აზრით, ტერორი კლავს ერთეულებს, აშინებს ათასეულებს და წარმოადგენს აჯანყების პირდაპირ გაგრძელებას.

ლენინი მიიჩნევდა, რომ რევოლუციის განხორციელების, ბურჟუაზიული სახელმწიფოს მოსპობის და დიქტატურის დამყარების მიზნით, აუცილებელი იყო კარგად ორგანიზებული, დისციპლინირებული, შეიარაღებული და ერთი ცენტრიდან მართული პარტიის შექმნა, რომელსაც ექნებოდა შესაძლებლობა, გაეკონტროლებინა საზოგადოების ცხოვრების ყველა სფერო და თითოეული ადამიანი. ამისათვის ბოლშევიზმი იყენებს სახელმწიფოს, სამხედრო ძალასა და პოლიციურ ძალადობას, რომელსაც ლენინი უწოდებდა „პროლეტარიატის დიქტატურას.“ მაგრამ ფაქტობრივად პროლეტარიატის დიქტატურა ეს იყო ბოლშევიკური პარტიის დიქტატურა მთელ საზოგადოებაზე. თვით პარტიაში ეს იყო მცირე ჯგუფის ადამიანების დიქტატურა პარტიის დანარჩენ წევრებზე, ხოლო ამ მცირე ჯგუფის ლიდერი იყო დიქტატორის ძალაუფლების მქონე მასების ბელადი.

1924 წელს, ლენინის სიკვდილის შემდეგ, ასეთი ბელადი იყო სტალინი. პროლეტარიატის დიქტატურის განხორციელებამ გამოიწვია ვიწრო პარტიული ჯგუფის ლიდერების დიქტატურა მთელ პარტიასა და საზოგადოებაზე. ამ დიქტატურამ უკიდურესად არაადამიანური ფორმები მიიღო სტალინიზმის დროს და იმდენად მყარი აღმოჩნდა, რომ 1953 წელს სტალინის სიკვდილის შემდეგაც კი საკმაოდ დიდხანს დარჩა და დღესაც კი იჩენს თავს რუსეთისა და საქართველოს მოქალაქეების ნაწილის აზროვნებაში.

პროლეტარიატის დიქტატურის შესახებ ლენინური თეორიის ძირითადი იდეებიდან ერთ-ერთი მთავარი არის ზენოლისა და ძალადობის იდეა. იმისათვის, რომ ადამიანებმა გაითავისონ კომუნისტური ქცევის წესები, დასაწყისში აუცილებელია პროლეტარიატის რკინის დიქტატურა, ძალადობა და იძულება არა მხოლოდ „ექსპლუატატორულ“ კლასთან მიმართებით, არამედ თავად პროლეტარიატთან და გლეხობასთან დამოკიდებულებაშიც. ბოლშევიკური პროპაგანდის თანახმად, მხოლოდ ამ პროცესის შედეგად ჩამოყალიბდება მომავალ საზოგადოებაში ახალი ტიპის პიროვნება – ჰუმანური კომუნისტური ადამიანი.

პრაქტიკულად კი, რევოლუციამ და სამოქალაქო ომმა რუსეთის ყოფილი იმპერიის ტერიტორიაზე 1920-იან წლებში ჩამოაყალიბა ბოლშევიკის ახალი, სასტიკი ტიპი, რომელიც მიდრეკილია ცხოვრების სამხედრო წესისაკენ და მთელი სახელმწიფო მონყობა ამ წესით სურს. ის უსაზღვროდ ერთგულია ლენინური იდეების, მის დასაცავად ბრძოლაში ავლენს უღმობლობას და იყენებს ძალადობის მეთოდებს. თავი დაქვემდებარებული ადამიანების უზენაესი მოსამართლე ჰგონია. პარტიული ლიდერების ძალისა და ძლიერების წინაშე ქედმოძრეკილი ყოველთვის მზად არის უსიტყვოდ შეასრულოს ნებისმიერი პარტიული დავალება, ძალიან სერიოზული დანაშაულის ჩათვლით. სინამდვილეში კი, პროლეტარიატის დიქტატურის სახით ჩამოყალიბდა ახალი პრივილეგირებული კლასი – ბოლშევიკური და საბჭოთა ბიუროკრატია, რომელიც რუსეთის იმპერიაზე უფრო მკაცრ ექსპლუატაციას უწევდა საკუთარ ხალხს.

საბჭოთა კავშირში მალალ დონეზე განვითარდა გამოყენებითი ხელოვნების ფორმა – **პლაკატი**, რომელიც საუკეთესოდ გადმოსცემდა იმდროინდელი პროპაგანდის სულს.

ელ ლისიცი, 1920 წელი

1930 წელი

ბოლშევიკების დანაშაულებანი

ბოლშევიზმის დანაშაულებრივი ხასიათის ფორმირება დაიწყო ბოლშევიკების მიერ 1917 წელს ძალაუფლების ხელში ჩაგდებად დიდი ხნით ადრე. პოლიტიკური პარტიების შენახვა მოითხოვს არცთუ ცოტა ფინანსებს და ბოლშევიკების პარტიის დაფინანსება ძირითადად ხდებოდა არაკანონიერი წყაროებიდან. ამ მიზნით 1906 წელს ბოლშევიკებმა შექმნეს საიდუმლო ორგანიზაცია „ბოლშევიკური ცენტრი“ ვლადიმერ ლენინის, ალექსანდრ ბოგდანოვის და ლეონიდ კრასინის მეთაურობით. ცენტრის ამოცანა იყო ბოლშევიკური პარტიის ფინანსური უზრუნველყოფა, აგრეთვე კონსპირაციული და იატაკქვეშა მუშაობა. ლენინი აკონტროლებდა პარტიის ყველა ფინანსურ საშუალებას მაშინ, როცა კრასინი დაკავებული იყო ფალსიფიცირებული დოკუმენტებისა და პასპორტების ბეჭდვით. პარტიაში ფინანსური საშუალებები შემოდის ბოლშევიკური შეიარაღებული დაჯგუფებებიდან, რომლებიც რუსეთის იმპერიის სხვადასხვა რეგიონში ყაჩაღურად ესხმოდნენ თავს ბანკებს და ინკასატორებს, ასევე შანტაჟის გზით სძალავდნენ შემოწირულობებს, ანუ სჩადიდნენ სისხლის სამართლის დანაშაულს. ბოლშევიკები მიიჩნევდნენ, რომ ეს იყო ექსპლუატატორული სახელმწიფოს ფინანსური საშუალებების „ექსპროპრიაცია“.

ამ საქმეში განსაკუთრებით აქტიურები იყვნენ კავკასიის ბოლშევიკები იოსებ ჯულაშვილის (1878-1953) და სიმონ ტერ-პეტროსიანის, მეტსახელად კამოს, (1882-1922) მეთაურობით. რკპ (ბ) პოლიტბიუროს ყოფილი მდივანი ბორის ბაჟანოვი (1900-1982), რომელიც 1928 წელს გაიქცა პარიზში, წერდა, რომ ფინანსებს სოციალისტი რევოლუციონერები შოულობდნენ კაპიტალისტების და ბანკების შეიარაღებული ძარცვით, რასაც რევოლუციურ ჟარგონზე ჰქვია „ექსი“ (ექსპროპრიაცია) და ამაში სტალინი იღებდა აქტიურ მონაწილეობას, იზიდავდა რა კავკასიელ ბანდიტებს ბოლშევიკთა რიგებში. ის კამო პეტროსიანს ახასიათებდა, როგორც ჯალათს და ბანდიტს, რომელმაც ფულით გაავსო ლენინის სალარო, სტალინი კი იყო ორგანიზატორი ამ ყაჩაღობებისა. ყველაზე უფრო ცნობილი იყო 1907 წელს კავკასიის მეფისნაცვლის ხაზინის გაძარცვა თბილისში, ერევნის მოედანზე (დღევანდელი თავისუფლების მოედანი), რომლის დროსაც დაიღუპა და დაიჭრა რამდენიმე ათეული ადამიანი. ამ ძარცვამ ბოლშევიკურ პარტიას მოუტანა 250 ათას რუბლზე მეტი, რაც დაახლოებით დღევანდელი 4 მილიონ-ნახევარი ლარის ტოლია. ეს ძარცვა ორგანიზებული იყო უშუალოდ ბოლშევიკების უმაღლესი ხელმძღვანელების – ლენინის, სტალინის, ლიტივინოვის, კრასინის და ბოგდანოვის – მიერ, ხოლო განახორციელა კამომ, რომელმაც ფული შემდეგ გადასცა ლენინს. სტალინმა, რომელიც ექვსჯერ იყო ნასამართლელი და ხუთჯერ გაქცეული ციხიდან, ორგანიზება გაუკეთა ბანდიტების მიერ ბაქოს ძარცვას, სადაც მე-20 საუკუნის დასაწყისში აყვავდა ნავთობის ბიზნესი და ტრიალებდა მსხვილი თანხები. ყველაზე დიდი სისხლის სამართლის საქმე იყო გემ „იმპერატორ ნიკოლოზ პირველზე“ თავდასხმა 1908 წელს, რის შედეგადაც ბოლშევიკებმა გაიტაცეს მილიონ ორასი ათასი რუბლი.

ამგვარ საქმიანობას ეწეოდნენ რუსეთის იმპერიის სხვადასხვა რეგიონში ბოლშევიკების შეიარაღებული დაჯგუფებები. „ბოლშევიკური ცენტრი“ აქტიურად იყო დაკავებული პარტიის საქმიანობისთვის შემოწირულობების გამოძალავით. ცდილობდნენ

ექსპროპრიაცია – სახელმწიფოს მიერ საკუთრების ძალადობრივი ან იძულებითი ჩამორთმევა ან გასხვისება ანაზღაურებით ან მის გარეშე.

1920 წელი

1926 წელი

დაებეჭდათ ყალბი რუსული ფული, თუმცა პოლიციის მიერ 1909 და 1910 წლებში იატაკ-ქვეშა ტიპოგრაფიის დარბევისა და დამნაშავე ბოლშევიკური ჯგუფის დაკავების შემდეგ, ლენინი და მისი თანამებრძოლები იძულებული გახდნენ მოეძებნათ ახალი ფინანსური წყაროები. ეს ფაქტები ასახულია პოლიციის იმ პერიოდის ცნობებში. ისტორიკოსი იური ფელშტინსკი თავის წიგნში – „მსოფლიო რევოლუციის მარცხი. ბრესტის მშვიდობა“ – აღწერს ლენინის თანამშრომლობას გერმანულ სპეცსამსახურთან, რომელმაც 1914-1917 წლებში რუსეთის ბოლშევიკებს გადასცა 60 მილიონი მარკა რევოლუციის დაფინანსების მიზნით და რუსეთის დასასუსტებლად.

ბოლშევიკური რეჟიმის დანაშაული მდგომარეობს იმაში, რომ ძალადობრივი გზით მიიტაცეს რუსეთის იმპერიის სახელმწიფო ხელისუფლება; დაამყარეს სასტიკი დიქტატურა ქვეყანაში; დაინყვეს საკუთარი და უცხოელი მოქალაქეების მასობრივი ხოცვა და რეპრესიები; მოახდინეს სისხლის სამართლის საქმეების ფალსიფიცირება; უკანონოდ, არაადამიანურ პირობებში მილიონობით ადამიანი მოათავსეს საკონცენტრაციო ბანაკებში; დაპატიმრებულებს ხვრეტდნენ, აწამებდნენ და აიძულებდნენ მონურ შრომას; არაკანონიერი დეპორტირება გაუკეთეს უამრავ ადამიანს; მიიტაცეს მეზობელი სახელმწიფოების ტერიტორიები; ჩაიდინეს შეკვეთილი მკვლელობები და ფეხქვეშ გათელეს დემოკრატიის პრინციპები და ადამიანის უფლებები.

ამდენად, რსდრპ-ის ბოლშევიკური ფრთის ლიდერები, იყენებდნენ რა თავიანთ პოლიტიკურ მოღვაწეობაში ტერორს, ძარცვას, როგორც პარტიის დაფინანსების მეთოდს, უკვე საქმიანობის დასაწყისიდანვე იყვნენ ორგანიზებული პოლიტიკური დამნაშავენი. ბოლშევიზმის ძალადობის იდეოლოგია და კრიმინალური წარსული ნათელს ხდის, როგორმა ადამიანებმა მოაწყვეს რევოლუცია, როგორ შენდებოდა კომუნისტური სახელმწიფო და იქმნებოდა მისი რეპრესიული ორგანოები.

რეპრესია – სახელმწიფო ორგანოების მიერ პოლიტიკური ნიშნით ადამიანების დათრგუნვა, დაჩაგვრა, დევნა ან დასჯა.

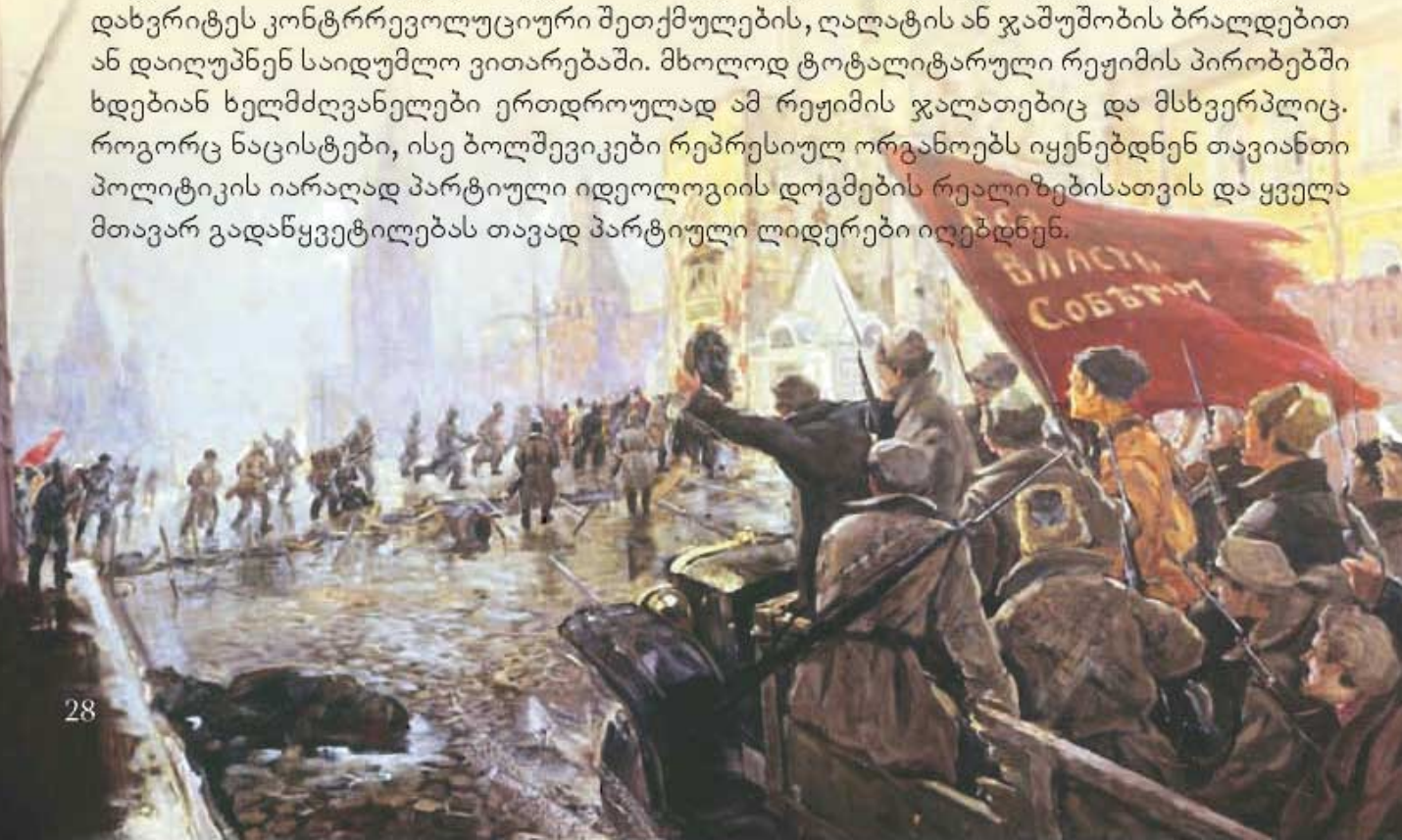
ბოლშევიკური რეჟიმის რეპრესიული ორგანოები

კომუნისტური ტოტალიტარული რეჟიმის ქვეშარტი არსის გაგება შესაძლებელია მხოლოდ ბოლშევიკების რეპრესიული და დამსჯელი ორგანოების საქმიანობის გაცნობის შემდეგ. ამ ორგანოებმა კი ჩამოყალიბება დაიწყეს უშუალოდ 1917 წლის სახელმწიფო გადატრიალების წინ, უკვე არსებული ბოლშევიკური სამხედრო რაზმების ბაზაზე, რომლებმაც მიიღეს მონაწილეობა ამ გადატრიალებაში.

ბოლშევიკური იდეოლოგიის არსის ანალიზისას, რომლის ცენტრში არის „პროლეტარიატის დიქტატურის“ შეიარაღებული ძალადობის თეორია, აუცილებელია იმ სიტუაციის შესწავლა, რომელიც შეიქმნა რუსეთის ყოფილ იმპერიაში პირველი მსოფლიო ომისა (1914-1918) და ბოლშევიკური სამხედრო გადატრიალების შემდეგ. ინგლისელი ფანტასტიკოსი მწერალი გერბერტ უელსი ასე აღწერს რუსეთში 1917 წლის რევოლუციის შემდეგ შექმნილ ვითარებას თავის ნიგნში „რუსეთი ნისლში“: „ისეთი შოკი, რომელიც მიიღო რუსეთმა 1917 წლის დასასრულს, ჯერ კიდევ არ განუცდია არც ერთ თანამედროვე საზოგადოებას. ...დღისით, მზისით, პეტროგრადისა და მოსკოვის ქუჩებში ადამიანებს აჩერებდნენ, თავიდან ბოლომდე აშიშვლებდნენ და ძარცვავდნენ. მოკლულთა გვამები დღეების განმავლობაში ეყარა ორმოებში, გამვლელები კი ამ ყველაფერს გულგრილად უყურებდნენ. შეიარაღებული ადამიანები, რომლებიც თავიანთ თავს წითელარმიელებად ასალებდნენ, ძარცვავდნენ სახლებს, ხოცავდნენ მაცხოვრებლებს. ...რუსეთის ცივილიზებულმა საზოგადოებამ დროებით თითქოს არსებობა შეწყვიტა. ქვეყანას ძალადობის და უკანონობის ქარიშხალმა გადაუარა...“ ანარქია, კრიზისი და დანაშაულის ძალიან მაღალი ხარისხი ქმნის იმ გარემოს, საიდანაც წარმოიქმნება ყველაზე სისხლიანი დიქტატურა და მათი რეპრესიული ორგანოები. ასე იყო ნაცისტურ გერმანიაში და ასე იყო ბოლშევიკურ რუსეთში.

ბოლშევიკური პარტია, როგორც რეპრესიული ორგანო

ბოლშევიკების რეპრესიული ორგანოები ისე გადაგვარდნენ, რომ გადაიქცნენ რეპრესიულ მანქანებად, სადაც მკვლელობა ხდებოდა მხოლოდ მკვლელობისთვის. ეს ორგანოები შთანთქავდნენ საკუთარ შვილებსაც კი – ხელმძღვანელების უმრავლესობა დახვრიტეს კონტრრევოლუციური შეთქმულების, ლალატის ან ჯაშუშობის ბრალდებით ან დაიღუპნენ საიდუმლო ვითარებაში. მხოლოდ ტოტალიტარული რეჟიმის პირობებში ხდებოდა ხელმძღვანელები ერთდროულად ამ რეჟიმის ჯალათებიც და მსხვერპლიც. როგორც ნაცისტები, ისე ბოლშევიკები რეპრესიულ ორგანოებს იყენებდნენ თავიანთი პოლიტიკის იარაღად პარტიული იდეოლოგიის დოგმების რეალიზებისათვის და ყველა მთავარ გადაწყვეტილებას თავად პარტიული ლიდერები იღებდნენ.

ბოლშევიკური პარტიის პრინციპები ემყარებოდა ე.წ. დემოკრატიულ ცენტრალიზმს, რომელიც ითვალისწინებდა მკაცრ ორგანიზებულობას, რკინისებურ დისციპლინას, პარტიის ქვედა რგოლების ზედა ორგანოებისათვის დაქვემდებარებას და მიღებული გადაწყვეტილებების შესრულების ვალდებულებას. ბოლშევიკური პარტია ეს იყო მაფიოზური ტიპის ორგანო შეიარაღებული სტრუქტურებით, ლიდერების ნებისადმი მონური მორჩილებით, კონსპირაციულობითა და ძალადობით. ასეთ პრინციპებზე იყო დაფუძნებული სკკპ-ის მთელი საქმიანობა, რომელიც 1920-იანი წლების დასაწყისიდან მის დაშლამდე, 1991 წლამდე, ერთპარტიულობის პირობებში ფლობდა მონოპოლიას პოლიტიკურ ძალაუფლებაზე, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებზე და ფაქტობრივად გადაიქცა „პარტია-სახელმწიფოდ“. სწორედ ბოლშევიკური პარტიის მითითებებს ასრულებდნენ ყველაზე სისხლიანი რეპრესიული ორგანოები – „ჩე-კა“, „ენ-კა-ვე-დე“ და „კა-გე-ზე“. 2011 წელს საქართველოს პარლამენტმა მიიღო „თავისუფლების ქარტია“, რომლის მიხედვითაც, ქვეყნის ტერიტორიაზე აიკრძალა კომუნისტური სიმბოლოების გამოყენება, ასევე იცვლება დასახლებული პუნქტების სახელები, რომელთაც კავშირი აქვთ კომუნისტურ და საბჭოთა წარსულთან.

1920 წლის საბჭოთა პლაკატი კარლ მარქსის ცნობილი ფრაზით „აჩრდილი დადის ევროპაში, აჩრდილი კომუნიზმისა“.

ბოლშევიკური რეჟიმის რეპრესიული აღმასრულებელი ორგანოები

1917 წლის 12 ოქტომბერს ბოლშევიკური პარტიის ცენტრალურმა კომიტეტმა ძალაუფლების შეიარაღებული გზით ხელში ჩაგდების ორგანიზებისთვის შექმნა პეტროგრადის სამხედრო-რევოლუციური კომიტეტი (სრკ), რომელიც იყო არაკონსტიტუციური სამხედრო-პოლიტიკური ორგანო და შეიქმნა კანონიერად არჩეული დროებითი მთავრობის დამხობის მიზნით. სრკ-ის შემადგენლობაში შედიოდა ასევე მუშათა წითელი გვარდიის ცკ-ის ბიურო, რომელიც იყო სამხედრო ძალა ძალაუფლების მისატაცებლად. სამოქალაქო და სამხედრო ორგანიზაციებში დაინიშნენ სრკ-ის კომისრები, რომელთაც ჰქონდათ უფლება – დაეჭირათ და დაეხვრიტათ „კონტრრევოლუციონერები“, ყოველგვარი განსაზღვრის გარეშე, ვინ შეიძლებოდა ჩაეთვალათ კონტრრევოლუციონერად და ვინ – არა.

სრკ-ის წევრები ძარცვავდნენ ორგანიზაციებსა და კერძო პირებს, ხურავდნენ უურნალ-გაზეთებს, მათ ცენზურას უწესებდნენ, ატარებდნენ ჩხრეკას, ხვრეტდნენ და აპატიმრებდნენ ადამიანებს, ახდენდნენ რუსეთის იმპერიის სასამართლო დანესებულებების ლიკვიდაციას და მათი არქივების კონფისკაციას, ანუ პრაქტიკულად მათ ჰქონდათ უფლება, სასამართლოს გარეშე გასწორებოდნენ პოლიტიკურ მოწინააღმდეგეებს.

შეასრულა რა დავალება ძალაუფლების ხელში ჩასაგდებად, 1917 წლის 4 დეკემბერს სრკ-მ მიიღო გადაწყვეტილება თვითდაშლის შესახებ, ხოლო საბჭოთა კავშირის დასრულებამდე მისი მემკვიდრეები გახდნენ: სრულიად რუსეთის საგანგებო კომისია („ჩეკა“, 1917-1922), შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატი („ენკავედე“, 1917-1946), სახელმწიფო უშიშროების სამინისტრო (1946-1954) და სახელმწიფო უშიშროების კომიტეტი (სუკი ან „კავებ“, 1954-1991).

სამხედრო-რევოლუციური კომიტეტის მუშაობის დასაწყისშივე გამოჩნდა ბოლშევიკების სადამსჯელო ორგანოების ის თავისებურებები, რაც შემდგომ პრაქტიკულად ყველა საბჭოთა სპეცსამსახურის მუშაობის საფუძველი გახდა. ეს იყო დაქვემდებარება ბოლშევიკური პარტიის ცენტრალური კომიტეტისადმი და არა – სახელმწიფო ორგანოსადმი; პარტიის გადაწყვეტილებებით ხელმძღვანელობა; საგამოძიებო და სასამართლო ორგანოების ფუნქციების შერწყმა; სამართლებრივი ნორმების ფეხქვეშ გათელვა, ანუ უკანონობის მუდმივი ბატონობა; პოლიტიკური ცენზურა და განსხვავებულად მოაზროვნეების დევნა; ფარული აგენტურა პოლიტიკურად არასაიმედო მოქალაქეების გამოსავლენად; რეპრესირებული მოქალაქეების მატერიალური ქონების კონფისკაცია; ძლიერი შეიარაღებული დანაყოფების არსებობა მასობრივი რეპრესიებისა და სახალხო გამოსვლების ჩასახშობად, მასობრივი მკვლევლობები და კონცენტრაციულ ბანაკებში მონური შრომის გამოყენება.

ბოლშევიკური საკონცენტრაციო ბანაკები

თავიანთ პირველ საკონცენტრაციო ბანაკებს ბოლშევიკები უწოდებდნენ „შრომით ბანაკებს“. მათი შექმნა დაიწყო 1919 წლის 15 აპრილიდან, როცა სრულიად რუსეთის ცენტრალურმა აღმასრულებელმა კომიტეტმა გამოსცა დეკრეტი „იძულებითი შრომითი ბანაკების შესახებ“. ეს დეკრეტი აკანონებდა რეპრესირებული ადამიანების მოთავსებას სპეციალურ ბანაკებში, სადაც ისინი იძულებული იყვნენ უფასოდ ემუშავათ. გაქცევის მცდელობაზე დანესებული იყო მკაცრი სასჯელი და ითვალისწინებდა დახვრეტასაც კი. სრულიად რუსეთის აღმასრულებელი კომიტეტის მეორე დეკრეტში „იძულებითი შრომითი ბანაკების შესახებ“, რომელიც გამოიცა 1919 წლის 17 მაისს, უკვე დეტალურად იყო შემუშავებული ბანაკების ორგანიზაციისა და მართვის საკითხები, ხოლო 1919 წლის 26 სექტემბერს გამოვიდა „შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატის დადგენილება ყოფილი მემამულეების, კაპიტალისტების და იმ პირების მიმართ, რომელთაც ეკავათ საპასუხისმგებლო თანამდებობები მეფის რუსეთის ბურჟუაზიულ წყობილებაში, რეგისტრაციის წესის შესახებ“. ამ სამი დადგენილებით ბოლშევიკებმა საფუძველი ჩაუყარეს ბანაკების საბჭოთა სისტემას, სადაც მოსახლეობის პირველ კატეგორიას ფიზიკურად ანადგურებდნენ, ხოლო მეორე კატეგორიას მონურ შრომას აიძულებდნენ.

საბჭოთა კავშირის რუკაზე აღნიშნული მსხვილი საკონცენტრაციო ბანაკების ქსელი. ამ ბანაკებში მილიონობით ადამიანი იყო დატყვევებული, სადაც მონურ შრომას ეწეოდნენ და მათი უმეტესობა შინ არ დაბრუნებულა.

ბანაკებს განაგებდა და ორგანიზებას უწევდა საგანგებო კომისია (ჩეკა), მოგვიანებით კი ისინი გადაეცა „ენკავედეს“. პირველი ნაცისტური საკონცენტრაციო ბანაკები მოგვიანებით გაჩნდნენ, ხელისუფლებაში ჰიტლერის მოსვლის შემდეგ, 1930-იან წლებში. ნაცისტებს უკვე ჰქონდათ მაგალითი, თუ ვისგან უნდა ესწავლათ ამ სისტემის შექმნა. 1945 წელს, მეორე მსოფლიო ომის დამთავრების შემდეგ, საბჭოთა სამხედრო ტყვეების აბსოლუტური უმრავლესობა განთავისუფლების ნაცვლად სამშობლოს ღალატის ბრალდებით საბჭოთა საკონცენტრაციო ბანაკებში აღმოჩნდა.

პირველი საბჭოთა ბანაკი შეიქმნა სოლოვეცკის კუნძულზე პოლიტიკური პატიმრებისათვის, შემდგომში კი წარმოიქმნა სოლოვეცკის ბანაკების განსაკუთრებული დანიშნულების სამმართველო (УСЛОН). მალევე დაიწყო ბანაკების სისტემის დაარსება ბოლშევიკების კონტროლირებად ტერიტორიებზე. დაპატიმრებულებს ამუშავებდნენ ციმბირისა და კარელიის ტყეებში ხეების ჭრასა და გადაზიდვაზე, ასევე – მალაროებში. არაადამიანური პირობების, შიმშილისა და ძალაგამომცლელი შრომის შედეგად ხალხის ძირითადი ნაწილი იღუპებოდა. საბჭოთა საკონცენტრაციო ბანაკების სისტემა ათეული წლების განმავლობაში არსებობდა და არსებობა შეწყვიტა მხოლოდ საბჭოთა კავშირის ნგრევის შემდეგ.

სიკვდილის საბჭოთა ეშელონი მიიმართება ციმბირისკენ, სტალინურ ბანაკებში. იტალიური ანტიბოლშევიკური პლაკატი: „არასოდეს!“ (1943 წელი).

ბოლშევიკების დანაშაულებათა შედეგები

სტალინიზმის ეპოქის ბოლშევიკური რეპრესიების ზუსტი ციფრები და მასშტაბები უცნობია. ადამიანის უფლებების დამცველი ორგანიზაცია „მემორიალის“ მონაცემებით, 4,5 მილიონი ადამიანი დახვრიტეს და ჩასვეს გულაგში პოლიტიკური მოტივებით, 6,5 მილიონი გლეხი იქნა დეპორტირებული, ხოლო 6-დან 7 მილიონამდე ადამიანი დაიღუპა შიმშილით. საერთო ჯამში, ბოლშევიკურმა რეპრესიებმა 11-12 მილიონიდან 38-39 მილიონამდე ადამიანის სიცოცხლე შეინირა.

მასობრივი რეპრესიები და დახვრეტები შეწყდა მხოლოდ სტალინის სიკვდილის (1953 წლის 5 მარტს) შემდეგ. 1956 წლის 25 თებერვალს ნიკიტა ხრუშჩოვი სკკპ მეოცე ყრილობაზე გამოვიდა მოხსენებით „პიროვნების კულტი და მისი შედეგები“, სადაც მან პირველად ღიად გააკრიტიკა სტალინის პიროვნების კულტი. მაგრამ ამან ვერ შეცვალა კომუნისტური პარტიის და სუკ-ის რეპრესიული სისტემის არსი. სწორედ იმ დღეებში, 1956 წლის 9 მარტს, საბჭოთა სამხედროებმა დახვრიტეს თბილისში სტუდენტების დემონსტრაცია და არ ენდნენ რა ქართულ დივიზიას, იმ პერიოდში გააუქმეს კიდევ სტალინის სიკვდილით არ შეცვლილა ბოლშევიკური იდეოლოგია, საბჭოთა კავშირის სრულ დაშლამდე არ გაუქმებულა ბოლშევიკური ბანაკების სისტემა, ისევ მონური შრომა უწევდათ პატიმრებს და ისევ ისე იყო მოქცეული სუკის – პოლიტიკური პოლიციის – მხედველობის არეში ყველაფერი.

1970-იან წლებში სსრკ-ში გაჩნდა დისიდენტური მოძრაობები, რომლებიც ასევე მოექცნენ პოლიტიკური მეთვალყურეობის ქვეშ. სსრკ-ის პოლიტიკურ დისიდენტებს დასავლეთში უწოდებდნენ „სინდისის პატიმრებს“ და განიხილავდნენ, როგორც პოლიტპატიმრებს. სუკ-ის ორგანოები წინანდებურად აპატიმრებდნენ დისიდენტებს „კონტრრევოლუციური და ანტისაბჭოთა აგიტაციისათვის“, „ცრუ მოსაზრებების გავრცელებისათვის“, მიტინგების, დემონსტრაციების ჩატარებისათვის და ავზავნიდნენ საბჭოთა ბანაკებში. ათავისუფლებდნენ სამსახურებიდან, აცხადებდნენ ფსიქიკურად დაავადებულებად და ათავსებდნენ ფსიქიატრიულ საავადმყოფოებში, ართმევდნენ მოქალაქეობას, უდებდნენ იარაღსა და ნარკოტიკებს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის მიზნით, რაც განაპირობებდა მათი თავისუფლების აღკვეთას. ბოლშევიკური რეპრესიების სრულად შეჩერება შესაძლებელი გახდა 1991 წლის 25 დეკემბერს სსრკ-ის დაშლის, სკკპ-ის და საქართველოს კომპარტიის, ასევე რეპრესიული აღმასრულებელი ორგანოების აკრძალვის შემდეგ.

და მაინც, რატომ ვსწავლობთ დღეს ბოლშევიზმს?

საფრანგეთის ყოფილი პრეზიდენტის შარლ დე გოლის (1890-1970) აზრით, სტალინი არ ჩაბარდა წარსულს – იგი მომავალში გადნა. მართალია, სამოცი წელი გავიდა მისი სიკვდილის შემდეგ და ორი ათეული წელი საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენიდან, მაგრამ საზოგადოებრიობა პერიოდულად ისევ აწყდება პოლიტიკური პარტიების, ხელისუფლებისა და სამართალდამცავი ორგანოების ისეთ ქმედებებს, როგორებიცაა: უკანონო დაპატიმრება და ადამიანების თვალთვალი პოლიტიკური მოტივებით, წამება, იარაღისა და ნარკოტიკების ჩადება, სამსახურიდან გათავისუფლება. თვით ხალხის ნაწილიც კი ჯერ ვერ განთავისუფლდა ბოლშევიკური მენტალიტეტისაგან, რაც გამოიხატება მტრული და შეურიგებელი დამოკიდებულებით პოლიტიკური ოპონენტების მიმართ, პოლიტიკური პროცესების მხოლოდ შავ-თეთრ ფერებში დანახვით და სისხლიანი დიქტატორი სტალინის თაყვანისცემით. სწორედ იმ სტალინის, რომელმაც 1921 წელს საქართველოში შემოიყვანა მე-11 რუსული წითელი არმია, დაიპყრო ჩვენი სამშობლო და დახვრიტა საქართველოს მოსახლეობის საუკეთესო ნაწილი, სხვები კი მონებად ამუშავა რუსეთის შრომით ბანაკებში. ყველაფერი ეს გვახსენებს იმას, თუ როგორი საზოგადოებიდან გამოვიდა თანამედროვე საქართველო და როგორი მძიმე მენტალური მემკვიდრეობისაგან უნევს ჯერ კიდევ განთავისუფლება.

ილია ჭავჭავაძე

ილია ჭავჭავაძის მარადიული აქტუალობა

ლევან გიბინაიშვილი

ილია ჭავჭავაძე ერთი იმ ადამიანთაგანია, რომელმაც საკუთარი სიცოცხლე გაი-
აზრა, როგორც ისტორიული მისია და მსახურება, რომელმაც ბედის განმსაზღვრელი
როლი ითამაშა თავისი საზოგადოების ცხოვრებაში. გადაუჭარბებლად ვიტყვი: რომ
არა ილია ჭავჭავაძის თეთრად გათენებული ღამეები და დაულალავი მოღვაწეობა,
დღეს არც საქართველო იქნებოდა მსოფლიო პოლიტიკურ რუკაზე და არც ეს სტატია
დაიხერებოდა ქართულ ენაზე.

ილიაზე საუბრისას უნდა გავითვალისწინოთ ის ისტორიული ვითარება, რომელშიც საქართველო აღმოჩნდა მეცხრამეტე საუკუნეში, მას შემდეგ, რაც ალექსანდრე I-ის (სრულიად რუსეთის იმპერატორი 1801-1825 წწ-ში) მანიფესტით ქართლ-კახეთის სამეფო რუსეთის იმპერიის ერთ-ერთი პროვინცია გახდა. მალე იგივე ბედი გაიზიარა იმერეთის სამეფომაც (იმერეთის სამეფო გაუქმდა 1810 წელს.) პოლიტიკური დამოუკიდებლობის დაკარგვა და, ამდენად, თვისებრივად განსხვავებულ ვითარებაში აღმოჩენა ქართველების წინაშე ქმნიდა აუცილებლობას, სიღრმისეულად გაეაზრებინათ საკუთარი ისტორია და ეძიათ როგორც დაცემის მიზეზები, ისე გადარჩენის გზები. ამ ახალ გააზრებაში გადაწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა პროგრესული ევროპული ცივილიზაციის პროცესებთან საკუთარი დამოკიდებულების განსაზღვრას, ევროპულ სამყაროსთან საკუთარი ბედის დაკავშირებას.

ალექსანდრე პირველმა მანიფესტი, რომლის თანახმადაც ქართლ-კახეთის სამეფო უქმდებოდა, 1801 წლის 12 სექტემბერს გამოსცა, მაგრამ პირველად იგი 1802 წლის 12 აპრილს რუსის ჯარით ალყაშემორტყმულ სიონის ტაძარში შეკრებილ თავდაზნაურობის თანდასწრებით გაასაჯაროეს.

ამ სტატიაში მე შევეცდები წარმოვაჩინო ილიას როლი ამ ურთულესი ამოცანის გადაჭრაში: კერძოდ, როგორ ეცადა ილია დაეკავშირებინა თავისი ქვეყნის მრავალსაუკუნოვანი კულტურა და ტრადიცია დასავლეთის ახალ, პროგრესულ ნაკადებთან და აზროვნებით მოდებლბთან და ამით გადაერჩინა ქართველების, როგორც პოლიტიკური ერის მომავალი.

1801 წლის ალექსანდრე I-ის მანიფესტით დამოუკიდებლობის დაკარგვა დაკავშირებული იყო წინააღმდეგობრივ განცდებთან. საქართველომ ამით, ერთი მხრივ, თავი დააღწია აღმოსავლეთიდან – ირანიდან და ოსმალეთიდან – მომავალ საფრთხეს. მართლაც, 1795 წლის კრწანისის ტრაგედიის შემდეგ ქვეყანა წელში გატყდა. რუსეთმა აჩვენა, რომ სულაც არ აპირებდა გეორგიევსკის ტრაქტატის პირობის შესრულებას და ირანის შემოტევის შემთხვევაში არანაირ დახმარებას არ გაუწევდა ფორმალურად თავისი პროტექტორატის ქვეშ მყოფ ქართლ-კახეთის სამეფოს. 1797 წელს ალა-მაჰმად-ხანი თბილისის ხელმეორე დალაშქვრას აპირებდა, რასაც მხოლოდ მისმა უეცარმა სიკვდილმა შეუშალა ხელი. მსგავსი სადამსჯელო ლაშქრობა, რასაც შესაძლოა საქართველოს საბოლოო განადგურება მოჰყოლოდა, ყოველთვის შეიძლება განმეორებულიყო.

გეორგიევსკის ტრაქტატი – 1783 წლის 24 ივლისს (4 აგვისტოს) ციხესიმაგრე გეორგიევსკში (ჩრდ. კავკასია) დადებული „სამეგობრო შეთანხმება“ რუსეთსა და გაერთიანებული ქართლ-კახეთის სამეფოს შორის, რომლის მიხედვითაც, ეს უკანასკნელი რუსეთის მფარველობის ქვეშ გადადიოდა.

ასეთ დრამატულ ვითარებაში საქართველოს უკანასკნელმა მეფემ, გიორგიმ, მიიღო საქართველოს სამეფოს გაუქმების და ქვეყნის პროვინციის სტატუსით რუსეთთან გაერთიანების გადაწყვეტილება, რის შესახებაც წერილი გაუგზავნა რუსეთის იმპერატორს, პავლე II-ს. მეფემ იცოდა, რომ რუსეთთან შეერთება ძალიან მტკივნეული იქნებოდა მისი ქვეყნისთვის, რომ იმპერატორი, როგორც ამას გიორგის დაახლოებული იტალიელი მისიონერი პადრე რუტილიანო ეუბნებოდა, შეიქნებოდა ქართველი ხალხისთვის არა ღვიძლი მამა, არამედ უცხო მამინაცვალი: მამაშვილური მთავრობა მეფეთა გარდაიქცევა მამინაცვლისა სახედ სიყვარულსა უგვანსაო. ჩემო, პადრე, – პასუხობდა მეფე – დავსუსტდით, გაქრება აქ ქრისტიანობა ურუსოდო (პლატონ იოსელიანი. „ცხოვრება გიორგი მეცამეტისა“, რედ. აკაკი განერელია, თბილისი, „ფედერაცია“, 1932). მეორე მხრივ, რუსეთთან შეერთებამ ბოლო მოუღო საქართველოში სამეფო ტახტისთვის სასტიკ და სამარცხვინო შიდადინასტიურ დაპირისპირებას ერეკლეს მემკვიდრეებს შორის: გიორგი მეფე თავისი შვილებისთვისაც ზრუნავდა – დარწმუნებული იყო, რომ მისი სიკვდილის მერე ერეკლეს ტახტის სხვა პრეტენდენტები მათ არ აცოცხლებდნენ, სამეფოს გაუქმება კი ამ დანაშაულის მიზეზს მოსპობდა. მიუხედავად ქართველი მონარქის ერთპიროვნული ნებისა სამეფოს გაუქმებისთვის, მისი წერილი არ გვაძლევს ურყევ საფუძველს ვთქვათ, რომ საქართველოს სამეფო ნებაყოფლობით შეუერთდა რუსეთის იმპერიას, რადგან ქართველი თავადაზნაურობის უმეტესობა ამ გადაწყვეტილებას არ იზიარებდა. ამდენად, ეს რთული რეალობა იყო: არც ცალსახად ანექსია, რადგან ქვეყნის აბსოლუტურმა მონარქმა თავად სთხოვა რუსეთის იმპერატორს სამეფოს გაუქმება, და არც ნებაყოფლობითი შეერთება, რადგან რუსეთმა ყველაფერი იღონა იმისათვის, რომ საქართველო ამ უკიდურესობამდე მისულიყო და თანაც მეფის გადაწყვეტილება არ პასუხობდა ზოგადად ქართველების განწყობას. ასე იყო თუ ისე, გადარჩენა და მშვიდობა დიდ, პოლიტიკური დამოუკიდებლობის ფასად იყო მოპოვებული. ამ ფაქტთან დაკავშირებით ქართველების განცდების სირთულე და ამბივალენტობა ძალიან კარგად არის გადმოცემული ნიკოლოზ ბარათაშვილის პოეზიაში. ერთი მხრივ, ბარათაშვილი აქებს ერეკლეს პრორუსულ პოლიტიკას, რასაც მოჰყვა მშვიდობის დამყარება, ევროპული ტიპის განათლების მიღების საშუალება ქართველებისთვის: „უამ-ვითარებით გარდახვეწილთ შენთ

რუსეთის ჯარის შემოსვლა
თბილისში, 1783,
რუბოს ნახატი

შვილთ მი-და-შო, შემოაქვთ ქვეყნად განათლება და ხმა საამო", მეორე მხრივ კი, პოლიტიკური თავისუფლების სრული და კარგვით გამოწვეული ტკივილი და უიმედობა: „რას ხელს ყრის პატივს ნაზი ბულბული, გალიაშია დატყვევებული“; ერთი მხრივ – „ახლა კი დროა, სოლომონ, რომა მშვიდობა ნახოს საქართველომა“, მეორე მხრივ კი – „ქართველებს არად მიაჩნით უბედურება, თუ აქვთ თვის ჭერთ ქვეშ თავისუფლება“.

ქართველების აჯანყებები რუსეთის მმართველობის წინააღმდეგ მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისში უშედეგო აღმოჩნდა, 1832 წლის შეთქმულებაც ჩაიძალა. ამის მერე ქართველები თითქოს ბედს მინებდნენ, „თავს ზემოთ ძალა არ არის“ ლოგიკით. გრ. ორბელიანი, რომელიც აკრიტიკებდა ილიას თაობის, თერგდალეულების, თავისუფლებისკენ მისწრაფებას, წერდა: „სიტყვა სიტყვაა, საქმე კი სხვაა – ოქროს ჯაჭვი სჯობს თავისუფლებას“. „ოქროს ჯაჭვის“ მდგომარეობა საკმაოდ კომფორტულია: შენ არაფრის გადაწყვეტა არ გიწევს, შენი ბედი სხვაგან, პეტერბურგში, იწერება, ორგზის მბრონცხე-ბული მართლმადიდებელი იმპერატორის პალატებში; ისლა დაგრჩენია მიენდო და მაქსიმუმ იმას მიაღწიო, რომ საქართველოს თავადაზნაურობას სახელი „საქართველოს“ შეუნარჩუნო და ამის მიღწევასაც კი ბრძოლა დასჭირდა.

1811 წელს საქართველოს ეკლესიასაც წაართვეს თავისუფლება: საპატრიარქო გააუქმეს და ეკლესია რუსეთის სინოდს დაუმორჩილეს. რუსი ნამესტნიკები, იმპერატორის ადმინისტრატორები საქართველოში მეტ-ნაკლები ინტენსივობით გარუსების პოლიტიკას ეწეოდნენ. ქართული ენა იდევენებოდა სკოლებიდან და ეკლესიიდან. ეკლესიებში თეთრად იღებებოდა ძველი ქართული ფრესკები. იმავეს რუსეთის ეკლესიებშიც აკეთებდნენ, რადგან ახალი, ბაროკოს სტილით ცვლიდნენ ძველ, ბიზანტიურ სტილს, მაგრამ ქართველებისთვის ამას სხვა, ტრაგიკული მნიშვნელობაც ჰქონდა – ისპობოდა ეროვნული კვალი თუნდაც ქართული იერის მქონე წმინდანების სახით. ნადგურდებოდა წინაპრების დანატოვარი, ისტორიული ხსოვნა; თითქოსდა საქართველო არაფერს წარმოადგენდა რუსეთის იმპერიის ნაწილად გახდომამდე.

თუ ქართველებს ასიმილაციისაგან, გარუსების ინერციისგან გათავისუფლება უნდოდათ, აუცილებელი იყო საკუთარი ბედის კვლავ დაბრუნება და საკუთარ მომავალზე სრული პასუხისმგებლობის აღება. ამისთვის ახალი, თავისუფალი პიროვნებების ჩამოყალიბება იყო საჭირო. გამოჩნდა თუ არა ახალგაზრდა ილია ჭავჭავაძე საზოგადო ასპარეზზე, მაშინვე ამაზე, თავისუფალი პიროვნების ჩამოყალიბების აუცილებლობაზე, დაიწყო ცეცხლოვანი პუბლიცისტური წერილების და მხატვრული ნაწარმოებების წერა.

ილიას ერთ-ერთი პირველი პუბლიცისტური წერილი იყო „ორიოდე სიტყვა თავად რევაზ შალვას ძე ერისთავის კოზლოვის „შეშლილის“ თარგმანზე“. მნიშვნელოვანია, რომ ამ წერილის წერისას ილიამ არ გამოიყენა ქართული ანბანის ექვსი ასონიშანი, რომლებიც, მისი აზრით, აღარ სჭირდებოდა ქართულ ენას. ეს ერთგვარი

ილია ჭავჭავაძე, 1860, პეტერბურგის უნივერსიტეტში სწავლის პერიოდი

დემარში იყო – ილიას არ სურდა იმ ტრადიციების შენახვა, რომლებსაც არ ჰქონდა ქმედითობა ანწყოსა და მომავლისათვის, არამედ პირიქით, განვითარების შემაფერხებელ ერთგვარ ბალასტად და დაბრკოლებად გადაქცეულიყო.

წერილში ილიამ მძაფრად გააკრიტიკა რევაზ ერისთავი უხელოვნოდ და ტლანქად შესრულებული თარგმნის გამო, მაგრამ ეს წერილი მეტი იყო, ვიდრე მხოლოდ ლიტერატურული კრიტიკა. ილიამ თავად სათარგმნი ავტორის შერჩევისთვის გააკიცხა მთარგმნელი: კოზლოვი ხომ ბაირონის უხეირო მიმბაძველია მხოლოდ და თანაც ისეთი, რომელიც ვერ ჩაწვდა ბაირონის გმირების სულისკვეთებასო. კერძოდ, ილიას აზრით, კოზლოვის გმირები თავიანთი ცხოვრებისეული, ეგზისტენციალური პრობლემების გადაწყვეტისთვის მიაშურებენ მონასტრის კედლებს, სადაც ვინმე განბრძნობილი „სტარეცებისგან“ ცდილობენ მიიღონ მზამზარეული პასუხები ცხოვრებისეულ პრობლემებზე. საპირისპიროდ ბაირონის გმირები „კოზლოვის ბერისავით არ კნავიან და ჩივიან, რათა ნუგეში სცეს ვინმემ; ისინი ისეთი აგებულებისანი არიან, რომ თავის ტანჯვების წვაში, ეჭვის ღრუნაში, თავის სულის წყურვილში ჰხედავენ უკვდავების ღირსს ცხოვრებასა; ისინი არ შეეკედლებიან მონასტრის კედლებსა მოსასვენებლად, იმათ სულ მოძრაობა უნდათ, ისინი არ მირბიან გულის გაუთავებელ წყლულთა მოსარჩენად კაცთან, არამედ თავიანთთავე გულის სიღრმეში და სულის უკვდავებაში ეძებენ სასონარკვეთილების წამალსა“.

ბაირონისეული ხასიათი, ილიას აზრით, არის სწორედ ევროპული ყაიდის ხასიათი: ხასიათი ადამიანისა, რომელიც არ არის მინდობილი ბედს, არამედ თავად არის საკუთარი ბედის მჭედელი, თავისი თავისუფალი ძალისხმევით. თუ თითოეული ქართველი არ ჩამოყალიბდა ასეთად, ანუ თუ, მისი მოთხრობის ერთი პერსონაჟის სიტყვისამებრ, „თავის თავი თავისადვე არა ეყუდნეს“, მაშინ ზედმეტია ქვეყნის თავისუფლებაზე და განვითარებაზე ლაპარაკი. ილია სრულად იზიარებს ევროპული განმანათლებლობის მთავარ იდეას, კანტიანურ „sapere aude“-ს („გაბედე აზროვნება“), ანუ შენივე მოფიქრებული გადაწყვეტილებები მიიღე, საკუთარ ბედზე პასუხისმგებლობა აიღე. ქართველობა უნდა გამოსულიყო ბედის ბრმა მორჩილების პარადიგმიდან.

მინიატურაში „გუბე“ ილიას პროტაგონისტი კიცხავს ახალგაზრდა ქალს, რომელიც მშობლების ნებას ბრმა მორჩილებით არის მიჯაჭვული: „განწყითეთ ეგ მორჩილების ბანარი; მე მხოლოდ ისეთი მორჩილებისა მწამს, საცა გონება უფალია“. ამ სიტყვებისთვის ილიას და მის თანამზრახველებს, თერგდალეულებს, ანუ „შვილების“ თაობას, უფროსი თაობის წარმომადგენლები ათეიზმსაც კი აბრალებდნენ: ღმერთს საკუთარი გონებით ცვლიანო: „ჩვენი გონება არს ჩვენი ღმერთი“.

ილიასთან მიმართებაში ეს ცილისწამება იყო, მაგრამ ერთი კი მართალია: ილია ახლებურად იაზრებდა ქრისტიანობასაც – მისთვის ქრისტიანობა არ იყო წმინდა ტრადიციის ბრმა მორჩილება, არამედ დაუოკებელი ძიება და ძველის და ტრადიციულის კრიტიკული ანალიზის გზით ახლისკენ, უკეთესისკენ განვდო-მა. ილიასთვის ქრისტიანობა იყო მარადიული ჭეშმარიტებების ისტორიულ რე-ალობაში დამკვიდრების მუდმივი ამოცანა. ასეთი ამოცანის გადაჭრას მხოლოდ თავისუფლების გამოცდილების მქონე ადამიანი იტვირთავდა. სამწუხაროდ, ეს გამოცდილება და მასთან დაკავშირებული პასუხისმგებლობა ძალიან მცირე იყო რუსეთის იმპერიას ჩაბარებულ საქართველოში, როგორც თავადაზნაურობაში, ისე გლეხობაში. მოთხრობა „კაცია ადამიანში“ ასახული ვითარება, როგორც ილია ამბობს, საზოგადო ჭირი იყო და არა ერთეული შემთხვევა. ამიტომ იყო, რომ მოთხრობის გამოსვლის შემდეგ კონსერვატორულ თავადაზნაურულ წრე-ებში ილიას მოკვლის იდეაც გაჩნდა, იმდენად საკუთარ თავზე მიიღეს ლუარსაბის ეს განზოგადოებული სახე.

ვინ არის ლუარსაბი? – ადამიანი, რომელიც ვერ გრძნობს ისტორიის მაჯისცემას, ჰგონია, რომ ყველაფერი სამყაროში უცვლელ, მისი აზრით, ღვთიურ სტრუქტურებ-ზეა დაფუძნებული, რომ ბატონყმობა მუდმივად იქნება. ქრისტიანობა ლუარსაბს ესმის, როგორც რიტუალების დახურული სისტემა; ის ყველა წესს ასრულებს: ლოცვა არ ავიწყდება არც ჭამის დანყების, არც ჭამის დასრულების შემდეგ, მარხვებს იცავს და ისე მხურვალედ, რომ არც იმათი ღვთის წინაშე დადანაშაულება ავიწყდება, ვინც მათ არღვევს; რაც მთავარია, ლუარსაბი კმაყოფილია. მაგრამ ილია აქ თითქოს ველარ ითმენს და მწერლიდან თავისივე მოთხრობაში პუბლიცისტად იქცევა, ღია აგონში, დაპირისპირებაში შედის ლუარსაბთან და ეუბნება: კმაყოფილება სიკეთე კი არა მომაკვდინებელი ცოდვაა; თუ ქრისტიანი ხარ, უნდა იყო უსასრულობისკენ სწრაფვის მუდმივ დაძაბულობაში, ანუ მუდმივად უკმაყოფილო არსებულით და გამწვდომი მომავლისკენ, „თუ კიდევ რაიმე იმედია ახალ თაობაში, მხოლოდ იმიტომ, რომ ისინი უკმაყოფილოები არიან“, – ამბობს ილია.

ლუარსაბი დეგრადირებული ავთანდილია: რუს-თაველი ხომ ავთანდილს ათქმევინებს „კაცი ვარ, ადამიანი!“ ანუ ლუარსაბი ვერ ხვდება, რომ აღარ არის საკმარისი „კარგი ცხენი და თოფ-იარაღი“ და ახალ ისტორიულ ვითარებას ახალი ცხოვრების სტილიც, ახალი და ეპოქას მისადაგებული ცოდნა-განათლება სჭირდება.

„კაცია-ადამიანი?“ 1869 წლის გამოცემა. დღეს ამ მოთხრობის სათაური სხვანაირად იწერება

ილია ჭავჭავაძე, ალექსანდრე როინაშვილის ფოტო

ბუზების თვლა და ჩიხირთმა-ბოზბაშზე კამათი მოთხრობაში მხოლოდ იმას კი არ აჩვენებს, რომ ცოლ-ქმარს საქმე არა აქვთ და არ იციან დრო როგორ გაიყვანონ. ეს მეორეხარისხოვანია. პირველ რიგში, ეს კამათები აჩვენებს ლუარსაბის სასოწარკვეთილ მცდელობას, რომ ოჯახში რამენაირად აწიოს თავისი შეღავათი და დადაბლებული ავტორიტეტი. მართლაც: ფეოდალური ჯარი აღარ არსებობს, ლუარსაბი მეომრად თავს ვერ გამოიჩენს და ამით ვერ აამაღლებს თავის თავს დარეჯანზე, წიგნის ცოდნითაც დარეჯანი ჯობნის, ამიტომ საწყალი ლუარსაბი ყველანაირი, თუნდაც თალღითური გზით, ეძებს ან იგონებს რაღაც წერტილებს, მომენტებს, რაშიც ის აჯობებს დარეჯანს. მაგალითად, ამტკიცებს, რომ ფლობს ბუზების რაოდენობის წინასწარ მათ დაუთვლელად გამოცნობის მისტიკურ უნარს, რომელიც „ქალის გონებისთვის მიუწვდომელია“.

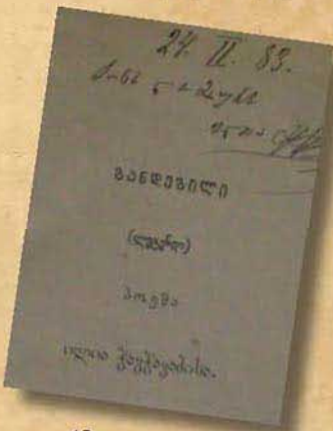

ილია ჭავჭავაძე ქართველ საზოგადო მოღვაწეებთან ერთად

თითქოსრა საერთო უნდა ჰქონდეს ლუარსაბთან ილიას პოეტური ნაწარმოებების მწვერვალის – „განდეგილის“ – მთავარ გმირს, მაგრამ მიუხედავად თავისი ასკეტიზმისა, ამაღლებულობისა და გაფაქიზებული სულისა, განდეგილი ერთი მნიშვნელოვანი თვისებით ჰგავს ლუარსაბს: ისიც, გარკვეული აზრით, ინფანტილურია, თავის თავში კი არ ეძებს ბედნიერებისა და უბედურების სათავეს, არამედ გარეთ: თავის სინამდის იმონებებს გარეგნული ნიშნით, სასწაულით, აქაოდა „თუ სხივმა ლოცვანი დაიჭირა, ესე იგი, ყველაფერი კარგად მიდის და მე წმინდა და ბედნიერი ვარ, თუ არ დაიჭირა, მაშინ ცუდად არის საქმეო“. ანუ ვერ ბედავს, ამ გარეგნული ნიშნის გარეშე, ბოლომდე ვაჟკაცურად იფიქროს თავისი ფიქრი, თავად გაიაზროს თავისი არჩევნის სიკეთე თუ ბოროტება. მხოლოდ როდესაც მწყემსი

ქალი უსვამს შეკითხვას, მაშ ვინც ქვეყნად ვართ, ყველა წარვწყმდებითო, განდეგილს უწევს თვალი გაუსწოროს საზარელ რეალობას, რომ თურმე გაორებული გულით ცხოვრობს: ერთი მხრივ, მიაჩნია, რომ საერო ცხოვრება არის მთლიანად ცოდვის სადგური, ბოროტის სამეფო, სადაც მართალი კაცი „გზას ვერ აუხვევს განსაცდელსა მას ეშმაკისასა“, მეორე მხრივ კი, ქალს პასუხობს, რომ ხსნა ყველგან არისო. ეს ორი აზრი კი ერთმანეთთან არ თავსდება! ანუ ჩანს, რომ განდეგილი გაექცა ამ თემაზე ღრმა, ასე ვთქვათ, ფაუსტურ დაფიქრებას, გაექცა და ამით ეგზისტენციალური დილემის გადაწყვეტის აუცილებლობისაგან თავდასალწვევად მარტივი, თუმცა ამავე დროს მაცდური „პასუხი“ იპოვა. მაგრამ დილემა დილემად დარჩა და თუნდაც თავის თავს არ უტყდებოდა, ბოლომდე არნაფიქრი ფიქრი შინაგანად ღრღნიდა.

ილია „განდეგილით“ გვასწავლის, რომ არც სასწაული არ არის გამოსავალი ფიქრის აუცილებლობისაგან: ჩვენ განწირული ვართ ფიქრისთვის და აქედან გამომდინარე – თავისუფლებისთვის. ილია „განდეგილით“ საუბრობს იმპერატივზე, რომ ადამიანი გამოვიდეს ინფანტილური მდგომარეობიდან და თავად იყოს შემოქმედი, სრული პასუხისმგებლობა აიღოს საკუთარ ერთადერთ ისტორიულ ცხოვრებაზე.

განდეგილს უნებლიედ წამოსცდა: „გზა ხსნისა ასეთი მერგო მე, უბედურსა“. დააკვირდით ზმნას „მერგო“, ანუ აქაც – ინფანტილიზმი: კი არ „ვირგე“, არამედ „მერგო“, თითქოს ვიღაც სხვა უნდა იყოს შენი ცხოვრების განმსაზღვრელი. შეიძლება შეედავო ილიას, რომ განდეგილი გულისხმობს ღმერთისგან მერგო ეს გზაო, მაგრამ, ვფიქრობ, ილიას აზრით არ შეიძლება ღმერთმა „გარგოს“ ფიქრისგან თავის არიდება, აზროვნების ლოცვით ჩანაცვლება. ილია თვითონ ღრმად მორწმუნე ქრისტიანი იყო და მისთვის, განდეგილისგან განსხვავებით, აზროვნება და ლოცვა, მეცნიერება და რწმენა ჰარმონიულად იყო ერთმანეთთან დაკავშირებული. თუ ლოცვა აზროვნებას ანაცვლებს, ასეთი მორწმუნეობა ფსევდომორწმუნეობაა. არნაფიქრი პრობლემა აუცილებლად ამოხეთქავს, თუნდაც ისეთი ფროიდული წამოცდენის სახით, როგორც ეს განდეგილის შემთხვევაში მოხდა.

ილიას აზრით, ისტორიული პროცესი ღვთიური განგების ქვეშ მიმდინარეობს, ამიტომ აუცილებელია ამ პროცესის სიღრმისეული გააზრება და მასთან საკუთარი თავის დაკავშირება. ამ მხრივ ილია ძალიან ახლოს არის პეგელის ხედვებთან ისტორიაზე. „ყველაფრის სიკვდილი შეიძლება, აზრისა კი – თავის დღეში არა, მისი წარმოშობის დრო შეიძლება შეაყოვნონ, სრულად განადგურება კი – ძნელად“. აქ ილია, ცხადია, არ საუბრობს ნებისმიერ აზრზე, არამედ ნამდვილ, კეთილ, პეგელის ტერმინებით რომ ვთქვათ, რაციონალურ აზრზე. ილიას ზემო ციტატა იმასაც გულისხმობს, რომ ეს აზრი ისტორიის დინამიკურ პროცესში აღმოცენდება. ქრისტიანობაც ილიასთვის ისტორიაში სამართლიანობის, ქრისტიანული იდეალების დამკვიდრების კონტექსტში განიხილება და არა ამ პროცესისგან მოწყვეტილად. თუ ქრისტიანული იდეალები მხოლოდ იდეალებად დარჩება და ქმედითად არ შეიჭრება ისტორიაში, არ გარდაქმნის მას, ასეთი ქრისტიანობა ილიასთვის მყინვარს დაემსგავსება, დიადს, ლამაზს, მაგრამ ცივს და უკარებას. მყინვარი თერგად უნდა იქცეს, ანუ ისტორიაში გაცხადდეს, უსამართლო სოციალურ-პოლიტიკური რეალობები შეცვალოს. იმპერიების ნგრევა, შრომის გათავისუფლება, ბურჟუაზიული ერი-სახელმწიფოების წარმოშობა ილიას განგებისმიერ პროცესებად ესახებოდა. ან გაიაზრებ და „მცნების ნათლით ზე-აღზიდულ, ამალღებული“, ანუ ქრისტიანული აბსოლუტური მცნებების შუქზე, შეუერთდები ამ პროცესებს, ან არადა ისტორიის მიღმა დარჩები და ავთენტური, ნამდვილი ქრისტიანობის მიღმაც, რადგან ქრისტიანობა ისტორიის ჯვრის მატარებელი რელიგიაა.

მდინარე თერგი

ილია ხედავს, რომ ბევრი რამ სოციალურ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში ხელს უშლის ისტორიის განვითარებას. ამასთან, ყველაზე ცუდია, თუ ეს დამაბრკოლებელი შეხედულებები თუ ინსტიტუციები მარადიულობაზე აცხადებენ პრეტენზიას, აქაოდა უჩვენობა არაფრით არ შეიძლება და ვინც ჩვენს არსებობას კრიტიკულ განხილვას დაუქვემდებარებს, უკვე თავად ამ განხილვით ბოროტების მსახურიანო. ერთ-ერთი ასეთი ინსტიტუცია იყო აბსოლუტური მონარქიები ევროპასა და რუსეთში. ევროპაში ავსტრია-უნგრეთის იმპერიის ნგრევის შედეგად ახალი მცირე ერი-სახელმწიფოები იქმნებოდა. ილია ხედავდა, რომ იმპერიები არ არის მარადიული, ქრისტიანობა კი მარადიულია, ამიტომ ქრისტიანობის ერთგულება აუცილებლად არ გულისხმობს იმპერიისადმი ლოიალობას და იმპერატორის ერთგულებას, როგორც ამას იმპერიული იდეოლოგიები სახავდნენ.

ასეთ ვითარებაში, როცა მონარქიული პოლიტიკა ამგვარი ბოროტ-მოქმედებების წყარო ხდება, ყველაზე თავგადაკლული ქართველი მონარქისტისთვისაც ძალიან ძნელი უნდა ყოფილიყო ქრისტიანული სამოქალაქო ვალის მონარქის მსახურებასთან გაიგივება. ილია მიყვება ევროპული ლიბერალიზმის ტრადიციას და მონარქის ერთგულებას ანაცვლებს პატრიოტიზმით, მამულისადმი ერთგულებით. გრიგოლ ორბელიანისგან განსხვავებით, ილიას „ლიბერალობა, პატრიოტობა სალანძღავ სიტყვად არ გაუხდია“. ეს ევროპულ განმანათლებლობაში გაჩენილი ტრადიცია უარყოფს მონარქიების მარადიულ სტატუსს.

ილიასთვის ავთენტური, ანუ ნამდვილი ქრისტიანობა აღარ არის აუცილებლად დაკავშირებული მონარქიულ იდეოლოგიასთან და ერისკაცის ქრისტიანობა არ გადის აუცილებლად მონარქის მსახურებაზე. ილია თითქოს წინასწარ ხედავს, რომ რუსეთის იმპერია დაინგრევა და მისი მთელი ოცნება და უშინაგანესი სურვილი, მთელი მისი მოღვაწეობა მიმართულია იმისკენ, რომ როდესაც ეს მოხდება, საქართველო ამ კატასტროფას დახვდეს მომზადებული, რომ „დადგეს ერად სხვა ერთა შორის“. ახალი საქართველო კი აღარ ითვალისწინებს ქართული მონარქიის აღდგენას, არამედ ეს იქნება ლიბერალურ-დემოკრატიულ და, ამავე დროს, ეროვნულ საფუძვლებზე დაშენებული ერი-სახელმწიფო. ეროვნულ საფუძველში ვგულისხმობ რთულ და მრავალნახნავოვან, ძნელადგანსამარტ ფენომენს, რომელიც ითვალისწინებს საერთო ისტორიულ წარსულს, საერთო ენას, ტერიტორიას, ეთნოტიპს და ხასიათს, ასევე, საქართველოს შემთხვევაში, მრავალი საუკუნის წინ მიღებულ სარწმუნოებას, რომელიც, ილიას აზრით, ამ ხასიათის თუ იდენტობის ერთ-ერთი განმაპირობებელი იყო (რაც, როგორც მალე ვნახავთ, არ ნიშნავს იმას, რომ ილია სხვა სარწმუნოების ქართველებს რამენაირად ნაკლებ ქართველებად მიიჩნევდა).

ილიას ხედვა საკმაოდ ჰგავს მეცხრამეტე საუკუნის გერმანული „რომანტიკული ნაციონალიზმის“ წარმომადგენლების ხედვებს, რომელთა თანახმად, თითოეული ერი მხოლოდ მაშინ ასრულებს ღვთიურ დანიშნულებას, როცა ავითარებს თავის ენას, უნიკალურ, სხვებისგან განსხვავებულ ეროვნულ ხასიათს. როგორც წერდა ფიხტე, „როდესაც თითოეული ხალხი, თავის ნებაზე მიშვებული, ავითარებს და აყალიბებს საკუთარ თავს თავისი განუმეორებელი თვისების მიხედვით, და მხოლოდ მაშინ, როდესაც ამ ერის თითოეული ინდივიდიც საკუთარ თავს ავითარებს ამ საერთო თვისების და, ამავე დროს, საკუთარი უნიკალური პიროვნული თვისების მიხედვით, მხოლოდ მაშინ გამოვლინდება ღვთაება [ადამიანში], როგორც თავის ნამდვილ სარკეში“. ილიაც დაეთანხმებოდა ამ აზრს, რომ საკუთარი ეროვნული მეობის, ენის, ისტორიული მეხსიერების და ა.შ. უარყოფით პიროვნებაც კი ვერ ჩამოყალიბდებოდა სრულყოფილად.

ილია სახელმწიფო საბჭოს წევრებს შორის

ისიც უნდა ითქვას, რომ განსხვავებით ისეთი ევროპელი ლიბერალი პოლიტიკური ფილოსოფოსებისა, როგორებიც არიან თომას ჰობსი (1588 - 1679, ინგლისელი ფილოსოფოსი, თანამედროვე დასავლური პოლიტიკური ფილოსოფიის ერთ-ერთი ფუძემდებელი) და ჯონ ლოკი (1632-1704, ინგლისელი მოაზროვნე, მიჩნეულია ლიბერალიზმის, ლიბერალური პოლიტიკური მოძღვრების ფუძემდებლად). ილიას ლიბერალურ-ეროვნული პროექტი ქრისტიანული თავდადების და მსახურების იდეით არის განმსჭვალული. ჰობსი და ლოკი ამოდიან ადამიანის უფლებებიდან – სიცოცხლის, სიამოვნებების მიდევნების, პირადი ბედნიერებისკენ სწრაფვის, ცხადია, სამოქალაქო კანონის ფარგლებში. ილიასთან უფლებებთან ერთად არანაკლები აქცენტია ქრისტიანულ მოვალეობებზე: „აქ არვის, დიდსა თუ პატარასა, ქვეყნის ტკივილით არ სტკივა გული, დაჰვიწყებათ, რომ ქვეყნად ცასა ღმერთად მოუცია მხოლოდ მამული“. ანუ ილიას ლიბერალიზმი ქრისტიანული ლიბერალიზმია, რომელიც უფლებებთან ერთად ითვალისწინებს საზოგადოების მსახურების, თავდადების იმპერატივს; თუმცა ეს თავდადება ნებაყოფლობითობის და თავისუფლების კონტექსტშია და არა რამე საკანონმდებლო დაცვებისა თუ იძულების.

ილიას ქრისტიანული მსახურებაც ფართო, სამოქალაქო კონტექსტში ესმის. ამგვარ მსახურებაში ყველას თანაბრად შეუძლია მიიღოს მონაწილეობა. სამოქალაქო ცხოვრება ილიასთვის „გმირის დაბადების“ მოედანია. მასთან შემოდის „ბაზალეთის ტბის“ ლოგიკა, ანუ ოქროს აკვანი, რომელშიც გმირი უნდა დაიბადოს, თითოეული ქართველის გულია, გმირის დაბადება კი ქვეყნის მიმართ შენივე სიყვარულის სიდიდეზე და თავისუფალ ძალისხმევაზე დამოკიდებული. მეტიც, სამოქალაქო გმრობა და სამოქალაქო ქრისტიანობა ილიასთვის ფუძნდება „იმ პატარა ღმერთზე ჩვენში, რომელსაც ჩვენ სინდისს ვუნოდებთ“. ამდენად, ილიასთვის ყველა, ვინც კეთილსინდისიერად, სიყვარულით ემსახურება თავის ერს, ქრისტიანულ ვალს ასრულებს. აი რას წერს ილია მუსულმან ქართველებთან დაკავშირებით:

„სარწმუნოების საქმე სინდისის საქმეა, რა ჩვენი საქმეა, ვინ როგორ სარწმუნოებას აღიარებს, ვინ რა რჯულის არის? რა რჯულიც ჰსურს, იმ რჯულზე იყოს; მხოლოდ კარგი, პატიოსანი კაცი იყოს, მშრომელი და თავისთვის და ქვეყნისათვისაც სასარგებლო. თვითონ ჩვენის მაღალის და უზენაესის მოძღვრის იესო ქრისტეს სიტყვაა, რომ რჯული არ შეიქმს კაცს, არამედ საქმეო“. დღევანდელი დღისთვისაც ეს საკმაოდ თამამი განაცხადია.

ასეთი ზოგადეროვნული სოლიდარობისთვის ორმხრივი დაბრკოლება იყო გადასალახი – ვერტიკალური და ჰორიზონტალური. ვერტიკალური იყო წოდებრივი განსხვავებები, როცა ქართველი თავადი ან აზნაური არ უყურებდა ქართველ გლეხს თანასწორად და თავადის ან აზნაურის წოდება უფრო მნიშვნელოვანი იყო მისთვის, ვიდრე ქართველობა. ჰორიზონტალური დაბრკოლება იყო კუთხოვრივი დაქუცმაცებულობა, როცა კახელი, ქართლელი, გურული თუ მეგრელი უფრო თავის კუთხურ მიკუთვნებულობას აქცევდა ყურადღებას, ვიდრე ქართველობას. ილია ამ ორივე ტიპის გაუცხოებას შეებრძოლა ერთიანი ქართული ენის ჩამოყალიბებით, უურნალ-გაზეთების დაარსებით, რომლებსაც მთელ საქართველოში კითხულობდნენ. შეიძლება პირდაპირ ვთქვათ, რომ ახალი ქართული ენის მთავარი შემოქმედი არის ილია ჭავჭავაძე. ილიას რეფორმამდელი ენა ანტონ კათალიკოსის სამი სტილის თეორიას ეფუძნებოდა, ანუ „მაღალი“, „საშუალო“ და „მდაბიური“ სტილების ენას, სამსჯელო საგნიდან გამომდინარე. „მაღალი“ სტილი მხოლოდ თავად-აზნაურთა ელიტური ფენისთვის იყო მისაწვდომი და ხელოვნური, გაუგებარი რჩებოდა დანარჩენი ქართველობისთვის. ილიამ ეს სისტემა ძირფესვიანად მოშალა და ერთიანი, ყველა

წოდებისთვის გასაგები ურნალისტური ენის სტანდარტის დაწესება დაიწყო. პერიოდული გამოცემები „საქართველოს მოამბე“ (რომელიც სიტყვა „საქართველოსთვის“ ცენზურამ აკრძალა), შემდეგ კი – „ივერია“, რომელიც 1886 წლიდან ყოველდღიური გაზეთის სახით გამოდიოდა, ქმნიდა სოციალურ-პოლიტიკური ინტერესის ზოგადქართულ სივრცეს, აერთიანებდა სხვადასხვა წოდებებისა და სხვადასხვა კუთხის ქართველებს ერთი საზრუნავის ქვეშ. ცენზურისაგან თავის დასაცავად ილია სისტემატურად აკეთებდა საერთაშორისო მიმოხილვებს და ჩეხეთის თუ ირლანდიის მაგალითებით საქართველოს სატკივარს და იმედს ახმოვანებდა.

ძალიან დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ასევე ეროვნული თეატრის დაარსებას. ილია იმდენად აფასებდა თეატრის მნიშვნელობას, რომ თავადაც კი თამაშობდა როლებს (მაგ., „მეფე ლირში“ კენტის როლი ითამაშა). მას უამრავი კრიტიკული წერილიც აქვს დაწერილი თეატრზე. თეატრი იყო სივრცე, სადაც ხდებოდა ყველა წოდების ქართველის სოციალიზაცია, საერთო განცდებში, სასაცილოში თუ სატირალში, მონაწილეობა.

„ნუთუ ჩვენი საზოგადოება იმის წყურვილს მოკლებულია, რომ კვირაში ერთხელ თუ ორჯელ მაინც ერთს საჯარო ადგილას თავისი თავი მხახოს, ერთი-ორიოდ საათი მართალს ადამიანურ სიამოვნებას მიეცეს და ცხოვრების საყოველთაო ჭუჭყს და ვალალებას ცოტას ხნობით მაინც თვალი მოაშოროს“, – წერდა ილია თავის ერთ-ერთ კრიტიკულ წერილში.

ეს „საჯარო ადგილი“, ცხადია, ყველა წოდებისა და კუთხის ქართველობას გულსხმობდა. როცა პოლიტიკურ სივრცეში ეროვნული ოცნებების გამოხატვის სივრცე დახშული იყო, თეატრი ამ ოცნებების გამოხატვის საშუალებას იძლეოდა.

ცხადია, იმპერიული ცენზურა ფხიზლად ადევნებდა თვალს ქართულ თეატრს. როდესაც დავით ერისთავის სპექტაკლ „სამშობლოს“ დადგმაზე 1882 წელს ისტორიული ქართული დროშები გამოიტანეს, ჟურნალმა დაწერა, ეს ქართული დროშები სჯობს რამე ცირკში ჩააბარონო. ილიამ წერილში „კატკოვს პასუხად“ გაბედულად ამხილა ეს რეაქციული ჟურნალი და მისი რედაქტორი: „ეგ დროშა, რომელიც წინ დახვედრია თათრობას და მუსულმანობას და ქრისტეს ჯვარი თამამად წინ წაუმიძღვარებია, ძლევამოსილობით ომიდამ გამოუტანია და დაუმიკვიდრებია, დროშა, რომელსაც აწინდელი ქართველი იმავე ვაჟკაცობითა და თავგამეტებით თან გაჰყოლია და რუსებთან ერთად სისხლი უთხევია მამულისათვის, დღეს ეგ დროშა საცირკოდ გაგვიხადა ერთ-მა კორესპონდენტმა და ბ-მა კატკოვმა ბანი მისცა“. ამ წინადადებაში ჩანს, რომ ილია ითვალისწინებს არსებულ რეალობასაც და ამბობს, რომ ქართველები რუსებთან ერთად ღვრიდნენ სისხლს მამულისათვის. „მამულში“, ცხადია, რუსეთის იმპერია არ იგულისხმება. ანუ, ილიას აზრით, ქართველი მეომრები ქართულ საქმეს რუსეთის იმპერიის სამსახურის კონტექსტშიც აკეთებდნენ. ილიაც არ იყო რადიკალი იდეალისტი, რომ არ გაეთვალისწინებინა არსებული რეალობა და, ასე ვთქვათ, შუბლით შეხლოდა მტერს წინასწარ განწირულ ბრძოლაში, არამედ ისე წერდა, ისე იქცეოდა, როგორც ეს ოპტიმალური და საქართველოსთვის სასარგებლო იყო მოცემულ ისტორიულ ვითარებაში.

იყო შემთხვევა, როდესაც რუსეთის იმპერიასთან რადიკალური დაპირისპირების მომხრეებმა ილიას აჩვენეს შეიარაღებული აჯანყებისკენ ქართველების წამქეზებელი პროკლამაციები. ილიამ მკაცრად მოუწოდა გაენადგურებინათ ეს პროკლამაციები. ილია იყო თავისუფლებისკენ ხანგრძლივი, თანდათანობითი სვლის მომხრე: ჯერ ავტონომიისთვის მომზადება, მერე ავტონომიის მოთხოვნა და მხოლოდ ამის მერე სრული პოლიტიკური თავისუფლება, რასაც, მისი აზრით, შეიძლება საუკუნე დასჭირებოდა. ვის არ სურს ბავშვის დაბადება, მაგრამ დიდი უგუნურებაა ხუთ თვეში გინდოდეს იგივე. პოლიტიკურ თავისუფლებამდე ჯერ თავად ქართველებში იყო საჭირო ერთიანობის განცდის დაკრისტალება, რასაც, როგორც ზემოთ ვთქვით, კუთხური და წოდებრივი გაუცხოება უშლიდა ხელს.

„ოთარაანთ ქვრივში“ ილია ლაპარაკობს წოდებებს შორის ჩატეხილი ხიდის გამთელების ამოცანაზე, მაგრამ სინამდვილეში ისეთი ხიდი, როგორის აშენებაც ილიას სურს, წოდებებს შორის არც ყოფილა არასდროს ილიამდე საქართველოს ისტორიაში. ეს არის ახალი ქართველი ერის კონსტრუირების და საერო ცხოვრებაში მონაწილეობის სრულიად ახალი, მანამდე უცნობი სივრცის შექმნის მცდელობა.

ილია ხედავდა ეკონომიკური ცხოვრების ცვლილებას. ბევრი ქართველი დიდგვაროვანი თუ არადიდგვაროვანი ამ ცვლილებას მოუმზადებელი შეხვდა: თავად-აზნაურებს ხშირად არ ჰქონდათ შრომის ჩვეულება, ეკონომიკური ცხოვრების უნარ-ჩვევები და ამიტომ ბატონყმობის გაუქმების შემდეგ გლეხების გათავისუფლებისთვის მიღებულ სამთავრობო კომპენსაციას მალე ანიავებდნენ, საბოლოოდ კოტრდებოდნენ და უწევდათ მამულების გაყიდვა. ამით, ცხადია, სარგებლობდა ახალი ბურჟუაზიული კლასი.

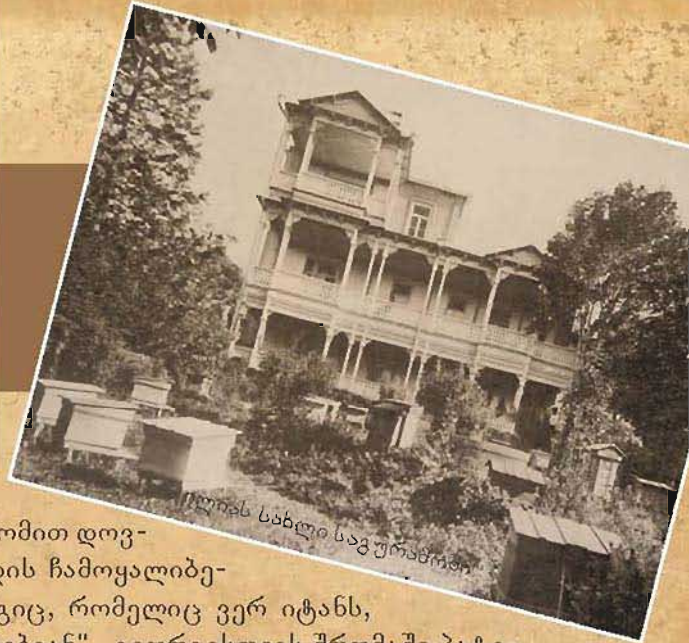
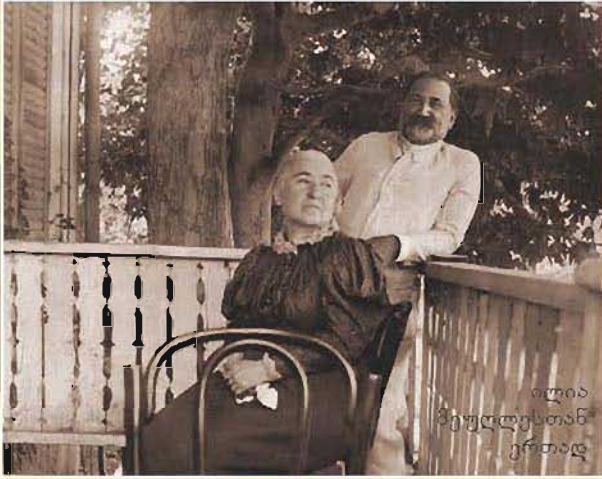
ილია ერთ-ერთი მესვეური იყო სათავადაზნაურო ბანკის შექმნისა და ბანკის წესდების დასამტკიცებლად ილიას ერთი წლით პეტერბურგში მოუწია დარჩენა და უამრავი ბიუროკრატიული ბარიერის გადალახვა. ამავე დროს, საბანკო საქმის შესასწავლად ერთიწლიანი პეტერბურგის ბანკებშიც კი იმუშავა ანაზღაურების გარეშე, ქართველებისვე დაფინანსებით. ბანკი უნდა დახმარებოდა ქართველ თავად-აზნაურობას ბატონყმობის გადავარდნის შემდეგ ფეხზე დადგომაში, იმით, რომ გასცემდა გრძელვადიან, შეღავათიან სესხებს თავად-აზნაურებისთვის. ეხმარებოდა გლეხობასაც: ნაყმევ გლეხებს აძლევდა სესხად მიწის გამოსყიდვის საფასურს, რითაც გლეხობას საშუალება უჩნდებოდა არ მოწყვეტილიყო მიწას. ბანკი ამავე დროს უამრავ ზოგადეროვნულ ინიციატივას, მაგალითად, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას“, აფინანსებდა. ილია მოუწოდებდა ქართველებს შრომის ახალი კულტურისკენ. არ უნდა ვიყოთ ძველებურად უდარდელები, უნდა თავაულებლად ვიშრომოთ, არ ვფლანგოთ ფული, არამედ ვისწავლოთ ყაირათიანი ხარჯვა და დაზოგვა, თორემ რაც იარაღით მოსულმა ვერ გვიქნა, იმას შრომით და ცოდნით მოსული გვიზამსო.

ასეთი ახალი ადამიანი ილიამ დახატა „ოთარაანთ ქვრივში“. ოთარაანთ ქვრივი არის ქალი, რომელიც თავისი თავდაუზოგავი შრომით ქმნის თავის დამოუკიდებელ სამყაროს და ამ შრომითვე აკრისტალებს საკუთარ თავში ღირსების შეგრძნებას, იქამდე, რომ თავად -აზნაურებსაც არ ეპუება და მათთანაც თამამად, თანასწორად უჭირავს თავი. ოთარაანთ ქვრივით ილია გვანახებს, თუ რა ორგანული კავშირი

ილია ბანკის
თანამშრომლებთან
ერთად

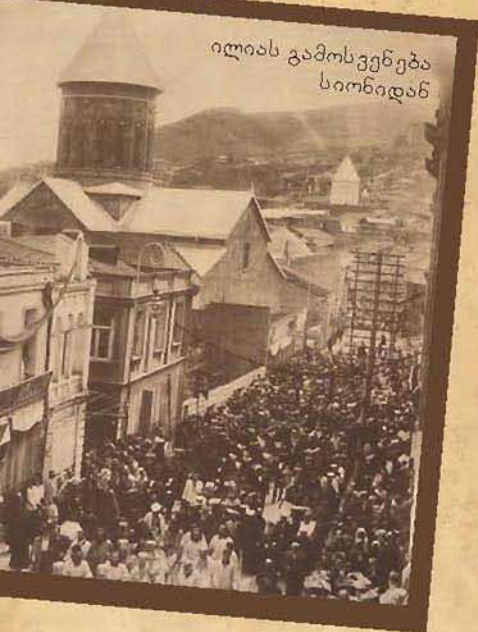

აქვს ერთმანეთთან საკუთარი პატიოსანი შრომით დოვ-
ლათის შექმნას და პირადი ღირსების განცდის ჩამოყალიბე-
ბას. ქვრივის მსგავსივით მისი შვილი გიორგიც, რომელიც ვერ იტანს,
როცა „საქმე და მოსაქმე ერთმანეთს სცილდებიან“. გიორგისთვის შრომაში პატი-
ოსნება რელიგიური მოვალეობის დონეზე დგას. საკუთარი ღირსების გამკვეთრებულ
განცდა, სამსუხაროდ, დედა-შვილის ტრაგედიის მიზეზიც ხდება.

გიორგი ვერ თავსდება გლეხის წოდების ჩარჩოებში – არ მოსწონს გლეხის გოგონე-
ბი და თავადიშვილს, კესოს, შეიყვარებს. ტრაგედიის ფორმულა კი ასეთია: თავადიშვი-
ლები თავს იმდენად შორს აღიქვამენ გლეხებისაგან, რომ ვერც კი წარმოუდგენიათ,
რომ შეიძლება რომანტიკული სიყვარული ამ ორი წოდების წარმომადგენლებს შო-
რის, მიუხედავად იმისა, რომ მოთხრობაში არის მინიშნება, რომ კესოს უწნდება
გარკვეული რომანტიკული ინტერესი გიორგის მიმართ, მაგრამ მაშინათვე, ასე ვთქვათ,
ჩაწიხლავს მას თავის თავში (კერძოდ მაშინ, როდესაც არჩილი შეაქებს გიორგის
არაჩვეულებრივ პატიოსნებას, კესო კი ამას განზრახ აბუჩად აიგდებს). გიორგი იმ-
დენად ვითარდება პიროვნულად, რომ აღარ მიუწევს გული გლეხური წარმოშობის
გოგონებისკენ და არ უყვარდება ისინი; მაგრამ იცის, რომ „ცაში ვარსკვლავსაც“,
ანუ კესოსაც ვერ მიწვდება. რადგან მიწაზე მისი ბედნიერების სტრუქტურა ობი-
ექტურად არ არსებობს, ის იღუპება კიდეც და მხოლოდ სიკვდილის წინ უტყდება
კესოს თავის გრძნობებში. გიორგის სიკვდილს უკვალოდ არ ჩაუვლია კესოს და მისი
ძმის, არჩილის, ცხოვრებაში. და-ძმა სერიოზულად დაფიქრდა მათსა და გლეხებს
შორის გაჩენილ უზარმაზარ კულტურულ ბზარზე. არჩილი ხვდება, რომ ეს ბზარი
თუ არ გამთელდა, საბოლოოდ თვით არისტოკრატიული წოდებაც გაიხრწნება. და-
ძმა ფიქრობს თანაგრძნობის, ცრემლის, ურთიერთგაგების გზით ვითარების გამო-
სწორებაზე. სამსუხაროდ, წოდებებს შორის ხიდის გადების ილიასეული ჰუმანური
პროექტი არ შესრულდა და ეს საქმე კომუნისტებმა გააკეთეს უსასტიკესი მეთო-
დებით – ათეულ-ათასობით თავად-აზნაურების თუ ე.წ. კულაკი-გლეხების ფიზი-
კური განადგურებით.

ილიას ცხოვრების ბოლოს მოუწია ცხარე დაპირისპირება მარქსისტ სოციალ-დე-
მოკრატებთან. ქართველი მარქსისტებისთვის ილიას ჰუმანური პროექტი ახალ ქართული დენ-
ტობაზე, რომელიც თავის თავში სოლიდარულად გააერთიანებდა ყველა წოდების ქართველს
და საერთო ისტორიული ბედის წინაშე დააყენებდა მათ, იყო რეტროგრადული და ტყუილი
იდეოლოგია. მარქსისტების აზრით, შეუძლებელი იყო წოდებებს შორის რამე საერთო სოლი-
დარული სივრცის შექმნა. პირიქით, მათი აზრით, ისტორიის ლოგიკა იყო, რომ კლასები ერთ-
მანეთს სამკვდრო-სასიცოცხლოდ დაპირისპირებოდნენ და ეს დაპირისპირება საბოლოოდ
ყველაზე პროგრესული კლასის – პროლეტარიატის გამარჯვებით დაგვირგვინებულიყო.

ილიაში მარქსისტებმა ყველაზე ძლიერი და საშიში პოლიტიკური ოპონენტი დაინახეს, რადგან მისი ეროვნული იდეა პირდაპირ ძირს უთხრიდა კლასთა ბრძოლის მათეულ თეორიებს. სოციალ-დემოკრატებმა გაზეთ „მოგზაურის“ ფურცლებიდან გააჩაღეს პასკვილური, ცილისმწამებლური კამპანია ილიას სახელის გასაშაველად. ილია თავისი ჩვეული მწვავე ირონიითა და ურყევი, ფაქტებზე დამყარებული ლოგიკით წარმატებით იცავდა თავს ამ თავდასხმებისაგან, მაგრამ იმასაც ხედავდა, რომ მისი ახალი ოპონენტები უკან არაფერზე დაიხვედნენ. სიკვდილამდე მცირე ხნით ადრე ერთგან წერდა: თავის დროზე, რადგან სხვადასხვანაირად გვესმოდა საქართველოს სასიკეთო საქმე, მე და ნიკო ნიკოლაძე ისე წავეკიდეთ ერთმანეთს, რომ ერთმანეთი დუელშიც კი გავიწვიეთო (დუელი საერთო მეგობრის ჩარევით არ შედგა), მაგრამ ესენი დუელში არ გამოვიწვივევ – ზურგში გვევრიან ტყვიასო.

ილიას მკვლელობის ჩემთვის ყველაზე დამაჯერებელი ვერსია სწორედ ეს არის, რომ იგი სოციალ-დემოკრატების რადიკალური ფრთის წარმომადგენლებმა გაიმეტეს თავიანთი „დიადი იდეის“ სახელით. ნოე ჟორდანიამაც კი, ამ არარადიკალმა სოციალ-დემოკრატმა, ილიას სიკვდილზე ასეთი რამ თქვა: ტყვეს ქრიან და ნაფოტები ცვივაო.

ილია პეტერბურგში, რუსეთის დუმაში გამოსასვლელად ემზადებოდა და დაწერილიც ჰქონდა სიტყვა-პროექტი მთელი რუსეთის იმპერიის მასშტაბით სიკვდილით დასჯის გაუქმების შესახებ (ევროსაბჭომ მხოლოდ გასული საუკუნის ოთხმოცდაათიან წლებში მიიღო სიკვდილით დასჯის გაუქმება, როგორც ევროსაბჭოს წევრობის პირობა), მაგრამ თავად კი გახდა მკვლელების სამიზნე. ერთმა თანამედროვე პოეტმა მითხრა, ვერიდები მძიმე ლექსების წერას, რადგან პოეტები წინასწარმეტყველურ უნარს ატარებენ და მეშინია, რამე არ ამიხდესო. ახალგაზრდა ილია, იქნებ, არ იყო ასეთი თადარიგიანი ან, პირიქით, სწორედაც შეგნებულად წინასწარმეტყველებდა, როცა წერდა თავის ლექს-ლოცვაში:

„სინამდვილეში მე განმინაგდეს წით ლეო სკოი.
შენგან ნამცნებოთ სოციალური აღმნისო გუკი.
ნომ მცნისთვითსც. ნომგაი თუნდა გუკი რახვანი მწანს.
გახოვდე: შენგდე. არ იწიან. ღმერთო, რას იქმან“

საქართველოში კომუნისტური წყობის პირობებში მოხდა ილიას რეაბილიტაცია საბჭოთა ხელისუფლების მხრიდან: ვინაიდან სტალინმა დაუშვა ე.წ. ტიტულარული ერები და უფლება მისცა გარკვეულ ერებს თავიანთი ეროვნულ-ისტორიული და ფორმალურად პოლიტიკური თვითმყოფადობაც შეენარჩუნებინათ, ილია მათთვის დასაშვები და საჭიროც გახდა, როგორც ქართული ეროვნული პროექტის ავტორი და ასევე, სოციალურ უსამართლობასთან მებრძოლი მწერალი. თუმცა ილიას დოქტრინების სხვა ასპექტები – ქრისტიანული რწმენა, კერძო ეკონომიკური სივრცის აუცილებლობა და კერძო საკუთრების მნიშვნელობა, ადამიანის პირადი სინდისის თავისუფლება და ხელშეუხებლობა – ბოლშევიკებს, ცხადია, არ სჭირდებოდათ. დღეს უკეთესი საშუალება გვაქვს სისავსით გავეცნოთ ილიას მემკვიდრეობას. მისი ნაწარმოებები და პუბლიცისტური წერილები პოლიტიკიდან დაწყებული, ეკონომიკითა და სოფლის მეურნეობით დამთავრებული, დღესაც არ კარგავენ აქტუალობას და ძალიან თანამედროვედ გამოიყურებიან. ილია გვაძლევს შესანიშნავ მაგალითს იმისა, თუ როგორ შეიძლება ყველაზე თანამედროვე და მოწინავე ცივილიზაციური მიღწევების გათავისება ისე, რომ მოხდეს მათი ჰარმონიული დაკავშირება ტრადიციულ ფასეულობებთან, იმ ფასეულობებთან, რომლებიც თავის თავში მარადიულ და უნივერსალურ ნიშანს ატარებენ. „არაფერ ეროვნულს არ აქვს მნიშვნელობა, თუ იგი ამავდროს ზოგადკაცობრიულ მნიშვნელობასაც არ ატარებს“, – წერდა ილია თავის წერილში „ვეფხისტყაოსანზე“.

საქართველოს მართლმადიდებელმა ეკლესიამ 1987 საიუბილეო წელს ილია წმინდანად შერაცხა და თითქმის ტაძარი არ არის საქართველოში, სადაც მისი ხატის წინ სანთლის დანთება არ შეიძლებოდა. მაგრამ თუ მარტო სანთელი დავუწვთ, ძეგლი დავუდგით, ტკბილად ვაქეთ-ვადიდეთ და არ გავეცანით მის მემკვიდრეობას, არ ვიკითხეთ მისი მხატვრული ნაწარმოებები და მრავალფეროვანი პუბლიცისტიკა, ამგვარი ცალმხრივი, ყრუ პატივისცემა მხოლოდ ილიასთვის ასე საძულველი ფარისევლობა იქნება: „რას მიქვიან ტკბილი სიტყვა! თვალთმაქცობაა, სხვა არაფერი. ტკბილი სიტყვა ნუგეშია, კაცს გულს მოჰფხანს, გულის ფხანა რაღა დარდუბალაა! ფხანა ქეცმა იცის, ნუ გაიქეციანებ გულს და ფხანაც საჭირო არ იქმნება“, – მკაცრად შეგვაგონებს ილია საუკუნის მიღმიდან.

ილია ჭავჭავაძის საფლავის ძეგლი
„მწუხარე საქართველო“,
ავტორი: იაკობ ნიკოლაძე,
დაიდგა 1913 წელს.

რენესანსი

ბიორგი სოხტარია

რენესანსი, ანუ აღორძინება, ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ეტაპია დასავლეთ ევროპისა და მთლიანად კაცობრიობის ისტორიაში. სახელწოდება რენესანსი (ფრანგული ვარიანტი იტალიური Rinascimento-სი, რაც აღორძინებას ნიშნავს) ჩამოყალიბდა XVI საუკუნისთვის და იგულისხმებოდა ანტიკური წარსულის აღორძინება „ბნელი“ შუა საუკუნეების შემდგომ. ანტიკურმა (ბერძნულ-რომაულმა) კულტურამ, რომლის კვალიც არასოდეს წაშლილა დასავლეთ ევროპაში (პირველ რიგში – იტალიაში), მართლაც ითამაშა მნიშვნელოვანი როლი ჯერ კიდევ ფეოდალური ევროპის წიაღში აღორძინების ჩასახვასა და განვითარებაში, მაგრამ ისიც ცხადია, რომ ასეთი მნიშვნელოვანი ეპოქის ჩამოყალიბება შეუძლებელი იქნებოდა მხოლოდ ანტიკური კულტურის მიმართ ინტერესით.

სწორი იქნებოდა გაგვეგო, თუ რამ განაპირობა ანტიკურისადმი ყურადღების ასეთი გამძაფრება მისი გაქრობიდან მრავალი საუკუნის შემდგომ და ეს მიზეზები თვით დასავლეთევროპული საზოგადოების განვითარების თავისებურებებში უნდა ვეძებოთ.

ცნობილია, რომ ალორძინების პირველი ნიშნები მჭიდროდ არის დაკავშირებული დასავლეთ ევროპაში ქალაქის ჩამოყალიბებასა და გაძლიერებასთან. XII-XIII საუკუნეებისათვის ქალაქები, ჯერ კიდევ ფეოდალური ეპოქის წიაღში, უაღრესად მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ (მაგ., როდესაც ინგლისის მეფე ედუარდ IX-მ უარი უთხრა ერთ-ერთი ფლორენციული ოლიგარქიული ოჯახის წარმომადგენელს ვალის დაბრუნებაზე, რის შედეგადაც ეს ოჯახი გაკოტრდა, დაიწყო ფინანსური კრიზისი, რომელიც მთელ დასავლეთ ევროპას მოედო). ისტორიის ასპარეზზე გამოდის ახალი სოციალური ფენის წარმომადგენელი – მოქალაქე (გერმანულად – ბიურგერი, ფრანგულად – ბურჟუა), რომელიც არსებითად განსხვავდება თავისი მენტალობით ფეოდალურ ურთიერთობაში ჩაბმული ადამიანისგან, ვინაიდან იგი თავისუფლდება ფეოდალური ურთიერთობებისგან, მისი წარმატება თუ წარუმატებლობა უფრო მეტად არის დაკავშირებული მისივე ინიციატივაზე, მის ნებელობასა თუ გონებაზე. შესაბამისად, პიროვნული საწყისი, ინდივიდუალიზმი, რაციონალური აზროვნება ხდება მისი, მოქალაქის, არსებითი მახასიათებელი. ეს კი იწვევს არსებით ცვლილებებს ფასეულობათა სისტემაში. ადამიანი მთელი თავისი ფსიქოფიზიკური მახასიათებლებით და ამ ადამიანის გარემო სულ უფრო მეტად იკავებენ წამყვან ადგილს ამ სისტემაში. ეს იყო საკმაოდ რთული და არაცალსახა პროცესი: ხდებოდა ფასეულობათა მნიშვნელოვანი გადაფასება (მაგ., უკვე XIII ს. II ნახევრისთვის ფლორენციელები აუქმებენ ფეოდალურ წოდებებს. წამყვან ადგილს ქალაქ-სახელმწიფოს მართვაში იკავებს რამდენიმე ძლიერი ოჯახი, ძირითადად მევახშეები – თანამედროვე ბანკირების წინამორბედები. ეს იმ დროისთვის იმდენად ახალი იყო, რომ რომის პაპი, როდესაც ჩამოთვლიდა სამყაროს შემადგენელ ოთხ ელემენტს – მიწას, წყალს, ჰაერსა და ცეცხლს – იქვე დასძენდა: მეხუთეც – ფლორენციელები).

ხელოვნება ავლენს რა თავის ენაზე ზოგადკულტურულ ტენდენციებს, ამით მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს ამ ტენდენციების დამკვიდრებას და გავრცობას.

მიქელანჯელო, პიეტა,
1498-1499, წმ. პეტრეს
ტაძარი, ვატიკანი

დონატელო, გატამელატა,
1453, პიაცა დელ სანტო,
პადუა, იტალია

დონატელო, დავითი, 1430-1432,
ბარჯელოს ეროვნული მუზეუმი,
ფლორენცია, იტალია

ეპოქალური ცვლილებები მსოფლალქმაში, კულტურაში (ამ ცნების ფართო, კულტუროლოგიური გაგებით) არ ხდება ერთბაშად და ერთნაირად დროსა და სივრცეში. თავდაპირველად გარღვევა ხდება შედარებით შემოსაზღვრულ სივრცეში, შემდგომ ხდება მისი დიფუზია, გავრცობა მთლიანად დიდ რეგიონში (ამ შემთხვევაში – დასავლეთ ევროპაში), ცხადია, სადაც ამის რაიმე ნიადაგი არსებობს. (ამ თვალსაზრისით საინტერესოა წარმოდგენა ე.წ. აღმოსავლურ რენესანსზე. თავდაპირველად ეს მოსაზრება წამოაყენა აკად. შალვა ნუცუბიძემ ქართულ კულტურასთან მიმართებით. შემდგომ ეს აზრი განავრცო აკად. ბარტოლდმა მთლიანად აღმოსავლეთზე. შ. ნუცუბიძემ გამოთქვა დებულება იმის შესახებ, რომ ყველგან, სადაც არსებობდა ძველი სამყარო (ძვ. აღმოსავლური თუ ანტიკური), გარკვეულ ეტაპზე ხდება მისკენ მიტრიალება. ეს იწყება ჩინეთში IX ს., შემდეგ – ინდოეთში X ს., ირანში – XI-XII სს. (იქვე საქართველო), ბიზანტიაში – XIII-XIV სს. და ბოლოს – იტალიასა თუ დასავლეთ ევროპაში.

ყოველივე ზემოთქმულს აქვს თავისი ლოგიკა. ძალზე საინტერესოა რენესანსული ნიშნების გამოვლენა ქართულ კულტურაში, მაგრამ ამასთან არ შეიძლება არ აღინიშნოს, რომ ევროპაში ეს პროცესი ხდებოდა ბევრად უფრო აქცენტირებულად და მკაფიოდ, ვინაიდან იქ და მხოლოდ იქ იყო თავისუფალი ქალაქი და მოქალაქე. ძნელია ითქვას, რა იქნებოდა ჩვენთან, მაგრამ ფაქტია, რომ ჩვენთან მათი ჩამოყალიბება არ მოხდა თუ ვერ მოხდა.

რენესანსული მოვლენის ჩასახვისათვის ნაყოფიერ ნიადაგს დასავლეთ ევროპული ქვეყნებიდან, პირველ რიგში, წამოადგენდა იტალია და განსაკუთრებით მისი ცენტრალური ნაწილი – ტოსკანა ფლორენციით, პაპის ოლქი რომით, აგრეთვე, ცენტრალური იტალიის ისეთი ქალაქები, როგორცაა პიზა, პადუა და სხვ. უაღრესად თავისებურ კერას, განსხვავებულ კულტურათა სინთეზით, წარმოადგენდა ვენეცია. რენესანსული მოვლენის ჩასახვას ხელს უწყობდა რამდენიმე ფაქტორი: ქალაქების ერთ-ერთი ყველაზე ადრინდელი განვითარება დასავლეთ ევროპაში, ძლიერი ანტიკურ-რომაული ტრადიციები, რაც სათანადო სიტუაციაში (ქალაქების განვითარების პირობებში) ასევე მნიშვნელოვან ფაქტორად იქცა ახალი მსოფლხედვის ჩამოყალიბებაში და მჭიდრო კონტაქტები ბიზანტიასთან, რომელიც, თავის მხრივ, ბერძნულ-ანტიკურ ტრადიციებს, სულს მაინც ინარჩუნებდა. სწორედ იტალიაში ყალიბდება ისეთი სპეციფიკური გარდამავალი ეტაპი შუა საუკუნეებიდან აღორძინებაზე, როგორც არის პროტორენესანსი – XIII ს. 60-იანი წლებიდან XV საუკუნემდე.

გავრცელებული ტრადიციით, ისტორიულ თუ სახელოვნებათმცოდნეო მეცნიერებაში პროტორენესანსი ითვლება სპეციფიკურ იტალიურ მოვლენად, ხოლო ჩრდილო ევროპაში ეს ეტაპი არ გამოიყოფა და იქ შუა საუკუნეების კულტურიდან თუ ხელოვნებიდან პირდაპირ გადავდივართ XV ს-ში, ადრინდელ აღორძინებაზე.

აქ, ცხადია, ჩნდება რიგი კითხვებისა: რატომ იწყებს ჩრდილოეთ ევროპა რენესანსულ მსოფლალქმაზე გადასვლას საუკუნენახევრანი დაგვიანებით. არადა ფაქტია, რომ XIII-XIV სს. ჩრდილოეთ ევროპაში ე.წ. გუთური სტილის აყვავების ხანაა.

გუთური სტილი განიხილება, როგორც შუა საუკუნეების მსოფლხედვის გამოვლენის მწვერვალი ან, ყოველ შემთხვევაში, როგორც ტიპური შუა საუკუნეები, რაც, შესაძლოა, უფრო სწორიც იქნებოდა. ერთი მხრივ, შუა საუკუნეებისთვის დამახასიათებელი სპირიტუალისტურ-ირაციონალური (ანუ ლოგიკურ-შემეცნებითად აუსხნელი) ხედვა განსაკუთრებული სიმძაფრით ვლინდება გუთური ხუროთმოძღვრების ფორმებში, ქანდაკებებში, ვიტრაჟებსა თუ ამ პერიოდის მინიატურებში. კერძოდ, ისეთი სპეციფიკური ხერხი, როგორცაა ფორმატა დემატერიალიზაციით სულიერების ექსპრესია (სპეციფიკური შუასაუკუნეებრივი ვიზუალური ხელოვნებისათვის დამახასიათებელი ხერხი მატერიის წონის, ფორმის გაქრობისა, რამაც ირიბად უნდა გამოხატოს სულიერება – რაც არ გამოისახება, ის გამოიხატება), მაქსიმალურადაა გამოვლენილი გუთურ პლასტიკურ-ვიზუალურ ხელოვნებაში ისევე, როგორც ირაციონალური საწყისი – ვერტიკალური თუ ჰორიზონტალური დინამიზმის საზგასმულ პროპორციებში. ვიმეორებ: ყველა ეს ნიშანი უაღრესად სპეციფიკურია დასავლეთ ევროპის XIII-XIV საუკუნეების ხელოვნებისათვის, მაგრამ ასევე არ იქნებოდა სწორი არ დაგვენახა სხვა, ამ ნიშანთა საწინააღმდეგო სასიათის მქონე ნიშნები: 1) მკაფიო კონსტრუქციული რაციონალიზმი და მძაფრი კონკრეტული

სიმონე მარტინი, სარება, 1333, (ფრაგმენტი)
გალერეა უფიცი, ფლორენცია, იტალია

ჯოტო, იუდას ამბორი, 1304-1306,
კროვენის კაპელა, პადუა, იტალია

სახის ინდივიდუალურ-სახასიათო ნიშნების გადმოცემაში და ემოციის მძაფრი გამოხატვა იმავე სახეებსა თუ სკულპტურულ კომპოზიციებში (მაგალითად, მარიამისა და ელისაბედის შეხვედრა რეიმსის ტაძრიდან და უტა და ეკეგარტი ნაუმბურგიდან). ანუ თუ ავიღებთ ზოგადად, აქაც (ისევე, როგორც იტალიაში) ვხედავთ შუა საუკუნეებისა და ახალი (აღორძინებისთვის დამახასიათებელი) ნიშნების შეთავსებას ისე, რომ, ჩემი აზრით, უფრო ლოგიკური იქნებოდა გუთური პერიოდი განგვეხილა, როგორც გარდამავალი პერიოდი შუა საუკუნეების მსოფლხედვიდან რენესანსულზე.

რაფაელი, ათენის სკოლა,
1510-1511, ვატიკანი

ამით მოხსნილი იქნებოდა ის შეუსაბამობა, როცა იტალიაში რენესანსულ ნიშნებს ვხედავთ უკვე XIII საუკუნიდან, ხოლო ჩრდილოეთ ევროპაში – პირდაპირ XV საუკუნიდან, გარდამავალი ეტაპის გარეშე.

უნდა აღინიშნოს, რომ აღორძინების წინა ხანა და რენესანსი დიფერენცირებულია დროსა და სივრცეში. კერძოდ, თუ იტალია წარმოადგენს დასავლეთ ევროპის სამხრეთ რეგიონს, სადაც ანტიკურ-რომაული ტრადიცია უფრო ძლიერია, ჩრდილოეთ ევროპაში რენესანსის ჩამოყალიბებაში წამყვანი ადგილი უკავია ნიდერლანდებს (ახლანდელი ჰოლანდია, ბელგია და ლუქსემბურგი) და გერმანიის რიგ ოლქებს (აქვე ვლინდება კიდევ ერთი თავისებურება, რომლის ახსნასაც ახლა არ დავინწყებთ და, შეიძლება ითქვას, რომ დამაკმაყოფილებელი ახსნა არც გაგვაჩნია სათანადო ლიტერატურაში. მთელ რიგ ქვეყნებში, სადაც კაპიტალისტურ-ბურჟუაზიული ურთიერთობების ჩასახვა აშკარაა, მაგ., ინგლისში, ნათლად ჩანს ჩამორჩენა სახვითი ხელოვნების დონის განვითარების მხრივ და თან ეს პროცესი გრძელდება რენესანსის შემდგომ ეტაპზეც, XVII საუკუნის ჩათვლით).

აღსანიშნავია, რომ ევოლუცია, როგორც საერთოდ ახასიათებთ ტიპურ ევროპულ კულტურებს (დანყებული უკვე საბერძნეთიდან), დროში მკაფიოდ არის გამოხატული თავისი საფეხურებით: I. პროტორენესანსი: XIII ს. 60-იანი წლებიდან XIV საუკუნე. II. ადრინდელი რენესანსი: XV საუკუნე, ანუ კვატროჩენტო (ოთხასიანი წლები – ასეა გავრცელებული ამ პერიოდის დასახელება). III. მაღალი რენესანსი: XVI საუკუნის პირველი სამი ათეული წელი (უფრო ზუსტად, 1529 წლამდე, ანუ რომის დაცემამდე. IV. გვიანი რენესანსი, ანუ მანიერიზმის ხანა – XVI საუკუნის 30-იანი წლებიდან (ასევე არასწორია მანიერიზმის დაპირისპირება რენესანსთან, ჩანს მაღალი რენესანსის თანდათანობითი, ხშირად წინააღმდეგობრივი, ტრანსფორმირება რენესანსიდან ბაროკოზე, ანუ ეს არის ტიპური გვიანრენესანსული მოვლენა).

ყველა ეტაპს ახასიათებს თავისი სპეციფიკური ამოცანები, ამა თუ იმ სახის გადაწყვეტები. ეს პროცესი წარმოშობს და თავის მხრივ ამ პროცესს ქმნის მთელი პლეადა დიდი თუ გენიალური შემოქმედებისა: პროტორენესანსში ეს არის ჯოტო; ადრინდელ რენესანსში – ე.წ. რენესანსის მამები: ბრუნელესკი (ხუროთმოძღვრება), დონატელო (ქანდაკება), მაზაჩო (მხატვრობა); მაღალი რენესანსი წარმოდგენილია ისეთი გიგანტებით, როგორებიც არიან ლეონარდო, მიქელანჯელო და რაფაელი – ცენტრალურ იტალიაში, ხოლო ჯორჯონე და ადრინდელი ტიციანი – ვენეციაში; გვიანი რენესანსი – გვიანი მიქელანჯელოთი, გვიანი ტიციანით, ტინტორეტოთი და ვერონეზით. მთელი ამ ევოლუციური პროცესების გამაერთიანებელ საზად გვევლინება დევიზი: რეალური ადამიანი – რეალურ სამყაროში, რაც გულისხმობს რეალურ მოცულობას თუ წონადობას, პროპორციებს, ანუ აგებას, დინამიკა-მოძრაობას, მიმართებებს, ფაქტურას, განათებას, ტონალობასა თუ კოლორიტს, ფსიქოლოგიას, შინაგან სამყაროს და ა.შ. – ანუ აშკარად გამოსატყუი სახვითი საწყისის მატებას. თითოეული ეტაპი არის ამ რომელიმე ფასეულობის გადატანა მხატვრულ ენაზე, ანუ ევოლუციური პროცესი არ გამოიხატება მარტო სახვითობის მატებაში. აქ არის სხვადასხვაგვარი გადაწყვეტები მხატვრული ენის თვალსაზრისით, ანუ ნახატის, მოდელირების, კომპოზიციური წყობის, მხატვრული მთლიანობის, სტილის მიხედვით.

ტიციანი, ავტოპორტრეტი, 1567, პრაღოს მუზეუმი, მადრიდი, ესპანეთი

ბოტინელი, ახალგაზრდა ქალის პორტრეტი, 1480, ბერლინის სურათების გალერეა, გერმანია

ტინტორეტო, საიდუმლო სერობა, 1533-1566, წმინდა ფრანსუა-ქსავიეს სახელობის ეკლესია, პარიზი, საფრანგეთი.

ჯორჯონე, ახალგაზრდა კაცის პორტრეტი, 1510, სახვითი ხელოვნების მუზეუმი, ბუდაპეშტი, უნგრეთი

ჰანს ჰოლბაინი, გრაფი სიერ დე მორეტის პორტრეტი, 1534-1535, დრეზდენის სურათების გალერეა, გერმანია

ლუკას კრანახი, ანას პორტრეტი, დაახ. 1502, ოსკარ რაინჰარტის მუზეუმში, ვინტერპურსტი, შვეიცარია

ალბრეხტ დიურერი, ავტოპორტრეტი, 1500, ძველი პინაკოთეკა, მიუნხენი, გერმანია

იმავე ევოლუციურ პროცესებს ვხედავთ ჩრდილოურ რენესანსში. იქაც დგას რეალური ფასეულობების მხატვრულ ენაზე გადმოცემის ამოცანა, მაგრამ ჩრდილოეთი და სამხრეთი თითქოს „ინაწილებენ“ ამოცანებს, თავიანთი რეგიონული, ეროვნული ხედვის, მხატვრული მსოფლხედვის მიხედვით. თითოეულ რეგიონს თავისი „ესთეტიკური“ უპირატესობები აქვს. თუ იტალია მთავარ აქცენტს აკეთებს საგნობრივ ფორმაზე, მკაფიო აგება მოდელირებაზე და, შესაბამისად, ამ საგნობრივ ფორმაზე დამყარებულ კომპოზიციაზე, სხვადასხვა კომპოზიციურ ხერხებზე, წონასწორობაზე, რიტმზე, კონტრასტუნქტირებაზე (ერთმანეთს დაპირისპირებული ელემენტების მეშვეობით წონასწორობის მიღწევა) და თავისებურ იდეალურ, მხატვრულ სახეზე, ჰარმონიაზე, ჩრდილოეთს მთავარი აქცენტი აქვს გამახვილებული მხატვრულ-ფერწერულ ხედვაზე, ემოციურობაზე, ექსპრესიაზე. შემთხვევით არ არის, რომ ახალი, უაღრესად პროგრესული მხატვრული მასალა – ზეთი – სწორედ ჩრდილოეთში შექმნეს და გამოიყენეს ძმებმა ჰუბერტ და იან ვან ეიკებმა. გარდა ამისა, ადრინდელი რენესანსი ნიდერლანდებში წარმოდგენილია შესანიშნავი მხატვრებით – რობერტ კამპენი, ჰუგო ვან დერ ვეიდენი, ჰუგო ვან დერ გოსი, დირკ ბოუტსი, ჰანს მემლინგი. მათ, ყველას, აერთიანებს სიყვარული ლამაზი, შუქჰაეროვანი გარემოს, კოლორიტის, სახასიათო დეტალის მიმართ.

იან ვან ეიკი, გენტის საკურთხეველი, (ფრაგმენტი) 1432-1435, წმ. ბავოს კათედრელი, გენტი, ბელგია

პიტერ ბრეიგელი, მონადირეები, 1565, ხელოვნების ისტორიის მუზეუმი, ვენა, ავსტრია

XVI საუკუნეში ნიდერლანდები წარმოდგენილია ისეთი დიდი შემოქმედით, როგორცაა პიტერ ბრეიგელ უფროსი. გერმანული მხატვრობა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია XVI საუკუნეში და მისი წარმომადგენლები არიან დიდი მხატვრები – დურერი, ჰოლბაინი, გრუნევალდი და კრანახი. დანარჩენ ქვეყნებში ასეთი მასშტაბის ფიგურები არ არიან, მაგრამ აღსანიშნავია XVI საუკუნის მიწურულში უკანასკნელი დიდი მანიერისტი დომენიკო ტეოტოკოპულისი – ელ გრეკოდ წოდებული, წარმოშობით ბერძენი, სკოლით ვენეციელი, ხოლო თავისი დასრულებული ინდივიდუალური სტილით ესპანური მხატვრობის წარმომადგენელი.

ჩვენი წარმოდგენა რენესანსზე არასრული იქნებოდა, რომ არ აღვნიშნოთ კიდევ ერთი ფაქტორი – მიმდინარეობს ჩრდილო და სამხრეთ ევროპული მხატვრობების ურთიერთგაცნობა და გამდიდრება, განსაკუთრებით ინტენსიურად – XVI საუკუნეში. ჩრდილოელები ითვისებენ იტალიურ საგნობრივი ფორმის გრძნობას, პროპორციულ სისტემას, აგებას, მოდელირებას, იტალიელები და, პირველ რიგში, ვენეცია კი – ზეთის ფერწერის შესაძლებლობებს.

ელ გრეკო, გრაფ ორგასის დასაფლავება, (ფრაგმენტი) 1586, სანტო ტომეს ეკლესია, ტოლედო, ესპანეთი

ქალაქი

სოსო სალუქვაძე

რა არის ქალაქი?

რამდენადაც გულუბრყვილოდ არ უნდა მოგეჩვენოთ ეს კითხვა, მასზე ერთმნიშვნელოვანი და დამაჯერებელი პასუხის გაცემა ადვილი არ არის. ყველასთვის ცხადია, რომ ქალაქი ადამიანთა დასახლების ფორმაა, დედამიწაზე დღემდე არსებული მკვიდრი დასახლების ორი მთავარი ფორმიდან ერთ-ერთი და, შესაბამისად, ის განსხვავდება თავისი ანტიპოდისგან – სოფლისგან.

მიუხედავად იმისა, რომ მოსახლეობის რიცხოვნობის, მათი დასაქმების სტრუქტურისა და სხვა მსგავსი პარამეტრების შესახებ არ არსებობს არც კრიტერიუმთა უნივერსალური სისტემა და არც რაოდენობრივი მახასიათებლები, რომლის მიხედვითაც ნებისმიერ ქვეყანაში მოხდებოდა დასახლებისათვის ქალაქის სტატუსის მინიჭება, ქალაქის აღქმა ჩვენთვის მაინც მკაფიო და უდავოა. ჩვენს წარმოსახვაში ქალაქი ხალხმრავალი დასახლებაა, მისი ტერიტორია, სოფლისგან განსხვავებით, უფრო კომპაქტურია, რადგან არ მოიცავს ვრცელ სასოფლო-სამეურნეო მიწებს; შესაბამისად, ქალაქის მოსახლეობა არ არის დასაქმებული სოფლის მეურნეობაში, მოქალაქეები მჭიდროდ სახლობენ და მრავალგვარ საქმიანობას ეწევიან. ქალაქში არსებული შენობა-ნაგებობები, განსაკუთრებით, სპეციფიკური არქიტექტურით გამორჩეული და მრავალსართულიანი

სახლები, მნიშვნელოვნად განსხვავდება სასოფლო განაშენიანებისაგან, ქალაქის მოედნები, გზები და ქუჩები კი ისევე, როგორც სხვა ინფრასტრუქტურა, უფრო სრულყოფილი და მრავალფეროვანია, ვიდრე სოფლისა.

უნდა ითქვას, რომ ქალაქი მხოლოდ რაოდენობრივი მასასიათებლებითა და გარეგნული ნიშნით არაა გამორჩეული. პირიქით, ქალაქი განსხვავებულ ფენომენს მისი შინაარსობლივი დატვირთვის გამო წარმოადგენს – ის მრავალრიცხოვანი და არაერთგვაროვანი მოსახლეობის თანაცხოვრების ადგილია.

„ცოდნა და ძლიერებაა ქალაქში, სიმშვიდე და წესიერებაა სოფელში“, – ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 20-იან წლებში წერდა მეისონ კული, ამერიკელი მწერალი და ცნობილი აფორიზმების ავტორი, და ეს სიტყვები დღესაც მიესადაგება ამ ორი დასახლების არსს.

ქალაქი დინამიკურია, ინოვაციასა და ძალაუფლებაზე ორიენტირებული. მის საკმაოდ შეზღუდულ სივრცეში განსხვავებული მისწრაფებების, მოთხოვნილებებისა და სოციალურ-კულტურული ნიშნისა და ღირებულების მატარებელი ინდივიდები ცდილობენ განახორციელონ თავიანთი მიზნები და თანამოქალაქეებსაც დაუტოვონ სურვილების რეალიზაციის შესაძლებლობა. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ქალაქი მრავალთა თანაცხოვრების საერთო ადგილია, სადაც საზოგადოების წევრები ინდივიდუალური და ჯგუფური/საერთო/საზოგადოებრივი ინტერესების გატარებას მკაფიოდ განსაზღვრული წესებისა და პრინციპების დაცვითა და სხვადასხვა ინტერესთა შორის ჯეროვანი ბალანსის მიღწევის – კონსენსუსის – საფუძველზე ცდილობენ (და ზოგჯერ ახერხებენ კიდევ). შესაბამისად, არაერთი საუკუნის განმავლობაში ქალაქი უპირველესად ღირებულებათა, აზროვნებისა და ქცევის წესების განსხვავებული სისტემის წარმოშობისა და მკვიდრობის ადგილია, რაც ადამიანთა ცხოვრების სპეციფიკურ, საქალაქო, ანუ ურბანულ (ლათინური Urbs, ურბის ქართულად ქალაქს, Urban[e] კი საქალაქოს, ქალაქურს ნიშნავს) წესს განაპირობებს.

ნიშანდობლივია, რომ მსოფლიოში მოწინავე ე.წ. დასავლური ცივილიზაცია, რომლის შემადგენელ ნაწილადაც ჩვენ, ქართველები, მივიჩნევთ თავს, სწორედ ურბანულ მსოფლმხედველობასა და პრინციპებზე ჩამოყალიბებულად ითვლება, განსხვავებით აღმოსავლურისაგან, რომელიც უპირატესად რურალური, ანუ სასოფლოა. სწორედ დასავლურ ცივილიზაციაში განხორციელებულმა მსოფლმხედველობრივმა, საწარმოო-ეკონომიკურმა და სოციალურ-კულტურულმა ცვლილებებმა განაპირობა ურბანული ღირებულებებისა და ცხოვრების წესის ფართოდ გავრცელება და დამკვიდრება ჩვენი პლანეტის უმეტეს ნაწილში. ეს პროცესი ერთბაშად არ მომხდარა და ამას საკმაოდ დიდი დრო დასჭირდა.

პარმია

21-ე საუკუნის გლობალური მნიშვნელობის ღირსშესანიშნავ მოვლენათა შორის უთუოდ ისიცაა აღსანიშნავი, რომ პირველად კაცობრიობის ხანგრძლივ ისტორიაში მსოფლიო მოსახლეობის, რომელიც დღეისათვის 7 მილიარდ კაცს აღემატება, უმეტესობა ქალაქებში აღმოჩნდა თავმოყრილი. დარწმუნებით შეიძლება ითქვას, რომ ამიერიდან დედამიწა უპირატესად „ქალაქელთა“ პლანეტა იქნება. სოფლად მცხოვრებთა რიცხოვრივ უპირატესობას ზღვარი 2008 წელს დაედო, რაც ურბანიზაციის, ე.ი. „გაქალაქების“, ანუ ქალაქების ზრდა-განვითარების საყოველთაო პროცესის შედეგია.

ურბანიზაციის მასშტაბების შესახებ თუნდაც ზედაპირული წარმოდგენის შესაქმნელად იმის აღნიშვნაც კმარა, რომ სულ ორიოდ ასწლეულის წინ, 1800 წლისათვის, მსოფლიო მოსახლეობის მხოლოდ 3 პროცენტი ცხოვრობდა საქალაქო დასახლებებში, ერთი საუკუნის შემდეგ, 1900 წლისთვის, ეს რიცხვი უკვე 13 პროცენტს აღემატებოდა, ხოლო 2000 წლისთვის კი 47 პროცენტს გადააჭარბა. შესაბამისად, გასაკვირი არ უნდა იყოს, რომ ქალაქების ზრდის ასეთ მასშტაბებს „ურბანიზაციის ბუმს“ ან „ურბანულ რევოლუციას“, დედამიწაზე ჩვენი არსებობის ისტორიულ პერიოდს კი ხშირად „ურბანულ ერას“ უწოდებენ.

ურბანიზაციის დაჩქარებული ტემპებითა და დიდი მასშტაბებით განვითარება ევროპასა და შემდგომ მთელ მსოფლიოში ყოველმომცველ ინდუსტრიალიზაციასთან არის დაკავშირებული. ინდუსტრიალიზაციამ, ანუ სამრეწველო განვითარებამ, რომელიც მე-18 საუკუნის მიწურულს დიდი ბრიტანეთიდან დაიწყო, საფუძველი დაუდო ეკონომიკის ახალ, საბაზრო სისტემას, სადაც ქალაქების როლი და მნიშვნელობა განუზომლად გაიზარდა ძველ, ფეოდალურ და უფრო ადრეული პერიოდის სამეურნეო სისტემებთან შედარებით. მსოფლიოში უპირატესად სწორედ ის ქვეყნები განვითარდნენ, რომლებმაც უკვე ადრეულ ეტაპებზე მოახერხეს ინდუსტრიულ განვითარებაში ჩართვა და მასთან დაკავშირებული, იმ დროისათვის ინოვაციური წარმოებისა და ვაჭრობის განვითარება. ინდუსტრიული განვითარების კვალად ხდებოდა ქალაქების ზრდა-განვითარებაც; სწრაფი ურბანიზაცია, მოსახლეობის თანმდევი მასობრივი მიგრაციით სოფლიდან ქალაქებში, ინდუსტრიული და ეკონომიკური განვითარების მთავარი მახასიათებელი და მამოძრავებელი გახდა. ამ პროცესმა მე-20 საუკუნეში კიდევ უფრო ფართო მასშტაბები შეიძინა და მასში სულ უფრო მეტი ქვეყანა ჩაერთო. შედეგად, მე-20 საუკუნის ბოლო მეოთხედისათვის ე.წ. მაღალ-განვითარებული ქვეყნები, ეკონომიკის სიმძლავრესთან ერთად, ურბანიზაციის მაღალი დონითაც გამოირჩეოდნენ (ურბანიზაციის (ან ურბანიზებულიობის) დონე განისაზღვრება ქალაქის მოსახლეობის ხვედრითი წილით (პროცენტში) ქვეყნის საერთო მოსახლეობაში) ასეთ ქვეყნებში ქალაქები ქვეყნის მოსახლეობის 75-80 პროცენტს უყრიდნენ თავს.

ურბანიზაციის ადრეულ ეტაპებზე ქალაქის მოსახლეობის ზრდით და საქალაქო განვითარების მასშტაბებით უპირატესად განვითარებული ქვეყნები გამოირჩეოდნენ; 1950 წლისათვის მსოფლიოს საქალაქო მოსახლეობის თითქმის 2/3 განვითარებული სამყაროს ქალაქებში ცხოვრობდა. ვითარება გასული საუკუნის მეორე ნახევარში შეიცვალა, როცა თანდათანობით ურბანიზაციის ტემპმა განვითარებად ქვეყნებში მკვეთრად და განუხრელად იმატა (ურბანიზაციის ტემპი განისაზღვრება საქალაქო მოსახლეობის ხვედრითი წილის ყოველწლიური მატებით ქვეყნის მთელ მოსახლეობაში.) აზიის, აფრიკის, ლათინური ამერიკისა და სხვა განვითარებადი რეგიონების სწრაფად მზარდმა მოსახლეობამ მასობრივად დაიწყო სასოფლო დასახლებების დატოვება და ქალაქებში, განსაკუთრებით დიდ ქალაქებში, გადასახლება. შედეგად, 2010 წლისათვის მსოფლიოში „ქალაქელთა“ 2/3 უკვე განვითარებადი ქვეყნების ქალაქებში იყო თავმოყრილი. განვითარებადი ქვეყნების დაჩქარებული ურბანიზაცია ამჟამადაც გრძელდება. ამის მიუხედავად, ურბანიზაციის დონე განვითარებად ქვეყნებში კვლავაც მნიშვნელოვნად ჩამორჩება განვითარებულ სამყაროს.

ხშირია შემთხვევები, როცა განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკურად შედარებით სუსტი და სათანადო ტრადიციების არმქონე ქალაქები ამას ვერ ახერხებენ და იმის ნაცვლად, რომ ქალაქში ჩამოსახლებული ხალხი გაქალაქელდეს, პირიქით, თავად ქალაქი იძენს დროებით სოფლის დამახასიათებელ თვისებებს, ახალი მიგრანტები კი სოფლურ ქცევასა და რურალურ (სასოფლო) კულტურას ავრცელებენ ქალაქის ტერიტორიაზე. ასეთი ფენომენი „ფსევდოურბანიზაციის“ (ანუ „ცრუ ურბანიზაციის“) სახელითაა ცნობილი, რაც იმას ნიშნავს, რომ ქალაქის მოსახლეობა რაოდენობრივად კი იზრდება, მაგრამ ამას თან არ ახლავს საქალაქო ცხოვრების წესისა და ურბანული კულტურის გავრცელებისა და გაძლიერების პროცესი; ეს კი ურბანიზაციის მხოლოდ ფორმალურ გამოვლინებაზე მიუთითებს.

ასეა თუ ისე, ქალაქები განაგრძობენ მოსახლეობის მოზიდვას და საბოლოოდ მათ გაქალაქელებას – თუ პირველი თაობის მიგრანტებისა ვერა, მათი მომავალი თაობებისა მაინც. ვფიქრობთ, რომ ამ პროცესს თვალსაწიერ მომავალში ბოლო არ ექნება. ურბანიზაციის პროცესის შესაფასებლად კი უნდა ითქვას, რომ, როგორც მსოფლიო გამოცდილება გვიჩვენებს, მხოლოდ მაღალი ურბანიზაციის დონე ვერ იქნება ეკონომიკური ზრდისა და მოსახლეობის კეთილდღეობის გარანტი, მაგრამ პრაქტიკულად არც ერთი ქვეყანა არ იძლევა იმის მაგალითს, რომ ასეთი ზრდისა და კეთილდღეობის მიღწევა შეიძლება განვითარებული ურბანიზაციის გარეშე.

ურბანული იერარქია და ქალაქების ფუნქციები

ცალკეული ქალაქები იზოლირებულად, სიცარიელეში არ არსებობენ და არ ვითარდებიან; ისინი მუდმივ ურთიერთქმედებაში, თანამშრომლობასა და/ან კონკურენციაში არიან თავისივე ქვეყნის, რეგიონისა და ზოგჯერ მთელი მსოფლიოს სხვა ქალაქებთან. ქალაქების ასეთი ურთიერთობის პროცესში, ადამიანთა საზოგადოების მსგავსად, დროთა განმავლობაში ყალიბდება გარკვეული იერარქია, რაც ცალკეული ქალაქების მნიშვნელობიდან გამომდინარე განარჩევს მთავარ, „დანიანაურებულ“, ნაკლებად მნიშვნელოვან თუ შედარებით უმნიშვნელო დასახლებებს. ვიზუალურად საქალაქო იერარქია შეიძლება პირამიდის სახით წარმოვიდგინოთ, რომლის წვერშიც სულ რამდენიმე ასეული „ელიტური“, ანუ უმაღლეს იერარქიულ საფეხურზე მყოფი ქალაქია, რომელთა სახელებიც ყველასთვის კარგადაა ცნობილი, მის ფართო ფუძეში მოქცეული დაბალ იერარქიულ საფეხურზე მყოფი ათეულობით ათასი ქალაქის სახელი კი მხოლოდ მათმა მცხოვრებლებმა თუ იციან.

ამსტერდამი

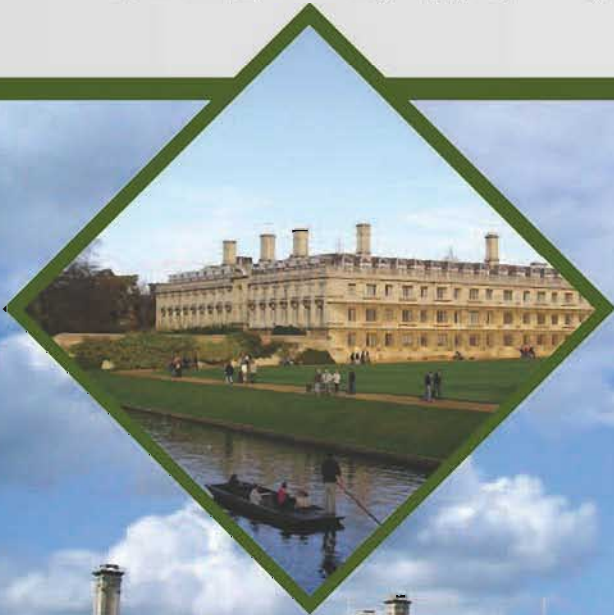
ვატიკანი

ყველაზე დაწინაურებული ქალაქები, როგორც წესი, სახელმწიფოთა დედაქალაქები და მსოფლიო მნიშვნელობის ურბანული ცენტრებია, მოსახლეობის რაოდენობით თითქმის ყველა მათგანი „მილიონერია“ (ანუ მილიონიანი ან მეტი მოსახლეობის მქონე), ბევრი კი – „მულტიმილიონერი“ (მაგ., ტოკიო, მეხიკო, ნიუ-იორკი, პარიზი), რომლებიც შესრულებული ფუნქციების მრავალფეროვნებითა და მნიშვნელობით, ასევე ვრცელი ჰინტერლანდით (ანუ მიზიდულობისა და გავლენის არეალით) გამოირჩევა. ასეთი დაწინაურებული ქალაქები, თითქმის უკლებლივ, მრავალფუნქციური ცენტრებია, სადაც ეკონომიკის დარგები მძლავრად და დაბალანსებულად არიან წარმოდგენილი, რაც ართულებს რომელიმე ერთი წამყვანი ფუნქციის გამორჩევას.

უფრო მცირე ზომისა და შედარებით დაბალ იერარქიულ საფეხურზე მყოფ ქალაქთა შორის კი ხშირია ერთ ან ორ მთავარ საქმიანობაზე ფოკუსირებული და სპეციალიზებული დასახლებების გამოყოფა, რომლებიც საქმიანობის შესაბამის სექტორებში დასაქმებული მოსახლეობის ხვედრითი წილისა და წარმოებული პროდუქციის მოცულობით გამოირჩევა. ასეთი მონო (ფუნქციური) ქალაქების მაგალითს წარმოადგენენ ინდუსტრიული პუსანი სამხრეთ კორეაში და დონეცკი – უკრაინაში, საპორტო როტერდამი – ნიდერლანდებში და კონსტანცა – რუმინეთში, საუნივერსიტეტო კემბრიჯი – დიდ ბრიტანეთში და ლუნდი – შვედეთში, ტურისტული ანტალია – თურქეთში და კანკუნი – მექსიკაში, ადმინისტრაციულ-პოლიტიკური ასტანა – ყაზახეთში და კანბერა – ავსტრალიაში, რელიგიური მექა – საუდის არაბეთში და ვატიკანი – რომში. ქალაქის მრავალფუნქციურობა ან მონოფუნქციურობა თავისთავად არ ასახავს მის წარმატებულობასა და სასურველობას საკუთარი მოსახლეობისა და ვიზიტორებისათვის; მთავარია, რომ ქალაქს მძლავრი და კონკურენტუნარიანი ეკონომიკური ბაზა ჰქონდეს, მისი განვითარება კი ძველი დარგ(ებ)ის მოდერნიზაციასა და ინოვაციური ახალი დარგების დანერგვას უზრუნველყოფდეს. სწორედ ასეთი ქალაქები ხდებიან წარმატებული და მიმზიდველი სამუშაოდ და საცხოვრებლად სულ უფრო მეტი ადამიანისათვის და სწორედ ისინი ახერხებენ დაწინაურებას ურბანული იერარქიის კიბეზე.

კემბრიჯის უნივერსიტეტი

ბათუმი

ბათუმი

გარკვეულ ტერიტორიაზე თავმოყრილი და ურთიერთდაკავშირებული სხვადასხვა სიდიდისა და ფუნქციების ქალაქები ქმნიან ლოკალურ, ნაციონალურ, რეგიონულ და გლობალურ ურბანულ, ანუ საქალაქო, სისტემებს და სასოფლო დასახლებებთან ერთად მათ განსახლების სისტემებსაც უწოდებენ. განვითარებული ურბანიზმის ქვეყნებსა და რეგიონებში, მაგალითად, ევროპაში ურბანული იერარქიაც დაბალანსებულად არის განვითარებული, რაც ნიშნავს სხვადასხვა ზომის ქალაქებს შორის სასურველი რაოდენობრივი პროპორციების არსებობას და მათ მიერ ტერიტორიის თანაბარზომიერად დაფარვას ისე, როგორც ეს ვალტერ კრისტალერის ცენტრალური ადგილების თეორიითაა გათვალისწინებული, თუმცა დედამიწის ზედაპირის უდიდეს ნაწილზე ურბანული იერარქია დამახინჯებულია საქალაქო სისტემების განუვითარებლობის გამო. მაგალითად, ჩვენი რეგიონის, სამხრეთ კავკასიის, სამივე ქვეყანაში – საქართველოში, სომხეთსა და აზერბაიჯანში მხოლოდ თითო „მილიონიანი“ ქალაქია, სხვა საქალაქო დასახლებები კი დისპროპორციულად პატარებია და არათანაბრად ნაწილდება ტერიტორიაზე, რაც ურბანული იერარქიის განუვითარებლობის ნიშანია.

ვალტერ კრისტალერი
(1893-1963)
გერმანელი გეოგრაფი,
ცენტრალური ადგილების
თეორიის შემქმნელი.

შიდასაქალაქო მოწყობა

ქვეყნად ორი ერთნაირი ქალაქი არ არსებობს, მაგრამ არსებობს საერთო პრინციპები და კანონზომიერებები, რომლებსაც ემყარება ქალაქების შიდა მოწყობა. ჩვეულებრივ, ქალაქის შიდა სივრცე მეტად არაერთგვაროვანია – ის განსხვავებული საქალაქო უბნებისა და ტერიტორიებისაგან შედგება, რომლებსაც სხვადასხვა დანიშნულება აქვთ და მოსახლეობის სხვადასხვა სოციალურ-კულტურული ჯგუფების საცხოვრებელ და სამოქმედო არეალს წარმოადგენენ.

Crac des Chevaliers , XI საუკუნის ციხე-სიმაგრე სირიაში

რომის ფორუმი

ქალაქების შიდა მოწყობის პრინციპები და მის საფუძველზე შექმნილი ნიმუშები, მოდელები, სპეციფიკური იყო ჯერ კიდევ ადრეული პერიოდის, ანტიკური და შუა საუკუნეების ქალაქებისათვის, როდესაც თავდაცვის საჭიროებები უცილობლად განაპირობებდა ქალაქის გარშემო დამცავი კედლის – გალავნისა და სხვა ფორტიფიკაციების (მაგ., თხრილები, ციხე-სიმაგრეების, კოშკების და ა.შ.) აღმართვას. ქალაქში, კერძოდ მის ცენტრში, აუცილებლად არსებობდა საკულტო კომპლექსი (ტაძარი, მეჩეთი, სინაგოგა და/ან სხვა.), ქალაქის მმართველის სასახლე და /ან საქალაქო ადმინისტრაციის შენობა, მის უშუალო სიახლოვეში კი – მთავარი სავაჭრო არეალი ბაზრისა და მოქალაქეთა თავშეყრისა და ინფორმაციის გაცვლისათვის მოწყობილი მოედნის სახით. მოქალაქეთა საცხოვრებელი უბნების განლაგებაც ჩვეულებრივ მკაფიო წესებს ექვემდებარებოდა და ქალაქის ტერიტორიაზე მოსახლეობის საზოგადოებრივი სტატუსისა და სიმდიდრის მიხედვით ნაწილდებოდა. მიუხედავად იმისა, რომ პრეინდუსტრიულ პერიოდში სხვადასხვა რეგიონისა (მაგ., დასავლეთ ევროპის, ახლო აღმოსავლეთის, ცენტრალური ამერიკის) და ცივილიზაციის (მაგ., ქრისტიანული, ისლამური, იუდაური, ჩინური) ქალაქების ტერიტორიების გეგმარება (მაგ., ქუჩათა ვიწრო და ქაოსური ქსელი აღმოსავლურ ქალაქებში და უფრო რეგულარული დაგეგმარება ევროპულ (და ჩინურ) ქალაქებში) მისი არქიტექტურულ-ესთეტიკური და ვიზუალური თავისებურებები საკმაოდ განსხვავდებოდა ერთმანეთისაგან, შიდა საქალაქო მოწყობის საერთო ნიშნებიც თვალსაჩინო და უდავოა.

კაპიტალიზმისა და საბაზრო ეკონომიკის დამკვიდრებამ და გავრცელებამ ევროპასა და მთელ მსოფლიოში, რასაც საქალაქო მოსახლეობის სწრაფი ზრდაც ახლდა, ახალი მოთხოვნები წაუყენა ქალაქის შიდა სივრცეებს და შესაბამისი ცვლილებები შეიტანა შიდასაქალაქო სტრუქტურაში. მაგალითად, რუდემენტად იქცა შუა საუკუნეების საქალაქო გალავნები და ფორტიფიკაციები (თანამედროვე სამხედრო ტექნოლოგიებისათვის ამგვარი თავდაცვითი ნაგებობები დიდი ვერაფერი შემაკავებელია), თანამედროვე სატრანსპორტო და კომუნიკაციის საშუალებათა (ავტომობილების, საქალაქო და საქალაქთაშორისო რკინიგზის ტრანსპორტის) გამოჩენამ ქუჩების, გზებისა და მოედნების ახლებური ქსელების შექმნა გამოიწვია, ცენტრალური ბაზარი და გარშემო მდებარე საცხოვრებელი სახლები საცალო ვაჭრობის ობიექტებმა და ბანკებმა ჩაანაცვლეს, შეიქმნა გამწვანებული საზოგადოებრივი სივრცეები და, რაც მთავარია, ვრცელი ტერიტორიები დაიკავეს (განსაკუთრებით ინდუსტრიულ პერიოდში) სამრეწველო-საწარმოო სივრცეებმა. ტერიტორიულად მნიშვნელოვნად გაფართოებული ქალაქების მზარდი მოსახლეობის დიდმა ნაწილმა მრავალსართულიან შენობებსა და მიკრორაიონებში დაიწყო ცხოვრება.

გლობალიზაციის პროცესმა, განსაკუთრებით მეოცე საუკუნის მეორე ნახევრიდან, ევროპასა და ამერიკაში შიდასაქალაქო სტრუქტურის ახალი ნიმუშები შექმნა, რომელიც ნელ-ნელა მსოფლიოს სხვა რეგიონის ქალაქებშიც ვრცელდება. ყოფილი საბჭოთა კავშირისა და სოციალისტური ბანაკის ქალაქებიც კი ასეთი სტრუქტურების ყაიდაზე ახდენენ საკუთარი ტერიტორიების ტრანსფორმაციას.

დღეს თითქმის შეუცდომლად შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ნებისმიერი დიდი ქალაქის ცენტრში სავაჭრო, საოფისე და საბანკო შენობებითა და ფართებით დახუნძლული ცენტრალური საქმიანი რაიონი დაგვხვდება, მეტწილად მრავალსართულიანი და არქიტექტურულად დახვეწილი-გამორჩეული შენობებით, ფართო მოედნებითა და ქუჩებით, პერიფერიებში კი ჯერაც მოქმედი ან უკვე გაჩერებული ვრცელი სამრეწველო ობიექტები იქნება განლაგებული. ცენტრალურ ნაწილებში უსვად იქნება წარმოდგენილი კულტურული, ადმინისტრაციული და გასართობი ობიექტები და ძველი ქალაქის ფრაგმენტებიც, თუკი ქალაქს ხანგრძლივი ისტორია აქვს.

სხვადასხვა ხარისხისა და კომფორტის საცხოვრებელი არეალები და უბნები იქნება გაფანტული ქალაქის ტერიტორიაზე და მათი მკვიდრი მოსახლეობა კი თავისი სოციალური სტატუსისა და შემოსავლის დონის მიხედვით იქნება განაწილებული ამ უბნების მიხედვით.

ჩამოთვლილი ფუნქციები (და ზოგიერთი სხვა ფუნქცია) თანამედროვე ქალაქების ტერიტორიებზე ფუნქციურ ზონებადაა განლაგებული და მათი თანაწყობა გარკვეულ, საბაზრო პრინციპებზე დაფუძნებულ, კანონზომიერებებს ემყარება, რაშიც გადამწყვეტია მიწის საბაზრო ღირებულება და ტერიტორიის გეგმარების ხასიათი. ეს ორი ფაქტორი, ეფექტიანი თანაარსებობის პირობებში, ქალაქის ტერიტორიის კეთილგონივრულ და მოქალაქეთათვის სასურველ განვითარებას უზრუნველყოფს. სწორედ ამიტომ ზოგიერთმა წარმატებულმა და კეთილმონყობილმა ძველმა და ახალმა ქალაქმა, მაგალითად, პარიზმა და ბრაზილიამ, სამუდამოდ უკვდავყო მათი დამგეგმარებლების – ბარონ ოსმანისა და ოსკარ ნიმიერის – სახელები.

თანამედროვე ქალაქის პრობლემები და გამოწვევები

სამწუხაროდ, ქალაქების დიდი უმრავლესობა, განსაკუთრებით განვითარებად და პოსტკომუნისტურ ქვეყნებში, ვერ დაიკვივნის კარგი დაგეგმარებითა და ხელსაყრელი შიდასაქალაქო მოწყობით. დღევანდელ ქალაქებში, რომელთა ცხოველმოქმედება ერთგვარად ცოცხალი ორგანიზმის, თუნდაც ადამიანის, სასიცოცხლო ციკლს შეიძლება შევადაროთ, სადაც ქალაქის მართვის ორგანოები ტვინის ფუნქციას ასრულებენ, საქალაქო ცენტრი მისი გულია, გზებისა (სატრანსპორტო) და კომუნიკაციების ქსელი – სისხლძარღვები, გამწვანება – ფილტვები და ა.შ., ხშირად აღინიშნება – „ქრონიკული დაავადებები“, რაც საქალაქო სივრცისა და მასში მიმდინარე პროცესების არასათანადო ფუნქციონირებით არის გამოწვეული.

სრულიად ცხადია, რომ თანამედროვე ქალაქების ყველაზე მტკივნეული პრობლემები და გამოწვევები მოსახლეობის ზრდისა და მათი კეთილდღეობის საკითხებს უკავშირდება. ჯერ კიდევ უილიამ შექსპირი თავის დრამაში „კორიოლან(უსი)“ სამართლიანად აღნიშნავდა: „რა არის ქალაქი, თუ არა ხალხი?“ თუმცა ბევრი ქალაქის მესვეურთა და მოქალაქეთა გარკვეული ჯგუფებისათვის, სამწუხაროდ, ქალაქი დღემდე თანამედროვე ფოლადისა და მინის ბრჭყვიალა შენობების, ფართო მოედნების, კომერციული ბრენდების, ფეშენებელური ოფისებისა და ლობეშემორტყმული ელიტური საცხოვრებლის (კონდომინიუმების) თავმოყრის ადგილი უფროა, ვიდრე მოსახლეობის აბსოლუტური უმეტესობის კომფორტული და უსაფრთხო ცხოვრებისა და საქმიანობის ადგილი.

გიორგი მანანდოშვილი

ამიტომაც ქალაქების უმრავლესობაში თვალშისაცემია კონტრასტები მდიდრულ უბნებსა და გაჭირვებულ რაიონებს შორის, რომლებშიც ხშირად ძირითად კომუნალურ მომსახურებას (წყალი, კანალიზაცია, გაზი და ა.შ.) მოკლებული, უკანონო და არაფორმალური დაბალხარისხიანი საცხოვრებელი ფონდია წარმოდგენილი. ასეთ, ჯურღმულების მსგავსი განაშენიანების მქონე, საკმაოდ ვრცელ ადგილებს ბრაზილიაში „ფაველას“ უწოდებენ, თურქეთში – „გეჯექონდუს“, ფრანგულენოვან სამყაროში – „ბიდონვილს“, ინგლისურენოვანში კი – „შენთი თაუნს“. მათი არსებობა დიდ პრობლემებს უქმნის არაერთ ქალაქს.

ბიდონვილი

ფაველა

შენთი თაუნი

აღნიშნული პრობლემებიდან ბევრი ურბანიზაციის სწრაფ ტემპებსა და მასთან დაკავშირებულ ქარბმოსახლეობას უკავშირდება, რაც შედეგად საქალაქო რესურსების, მათ შორის ბინების/საცხოვრებლისა და საქალაქო სერვისების ნაკლებობით, უმუშევრობით, სიღარიბითა და მძიმე კრიმინალური ფონით გამოიხატება. ეთნიკური, რელიგიური და მოსახლეობის სხვა უმცირესობები უსახლკარო და არალეგალურ მცხოვრებლებთან, უმუშევრებთან, მოხუცებთან, ხეიბრებთან, დევნილებთან და ლტოლვილებთან, მრავალშვილიან ოჯახებთან და ზოგიერთ სხვა მოწყვლად სოციალურ ჯგუფთან ერთად ბევრი ქალაქისათვის მნიშვნელოვან გამონვევას წარმოადგენს.

თანამედროვე მზარდი ქალაქების უმნიშვნელოვანეს პრობლემებს შორის განსაკუთრებით მწვავეა საქალაქო გარემოსა და ეკოლოგიის (განსაკუთრებით ჰაერისა და წყლის დაბინძურების, ნარჩენების/ნაგვის მენეჯმენტისა და საზოგადოებრივი გამწვანებული სივრცეების), სატრანსპორტო (საცობების, პარკირებისა და სამგზავრო დროის დანახარჯების) და ქალაქის მართვის თემები. ეს უკანასკნელი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რადგან სწორედ მართვის საკითხებში ქალაქის მესვეურთა განსწავლულობა და მოქალაქეთა სიმნიფე და ეფექტიანი ქმედებები განსაზღვრავს ქალაქის კეთილდღეობასა და მის წარმატებულ მომავალს. ადამიანის ფაქტორის/ადამიანური კაპიტალის უდიდეს მნიშვნელობას ირონიულად, მაგრამ სამართლიანად, უსვამს ხაზს ბრიტანელი ანთროპოლოგი დესმონდ მორისი, როცა ამბობს, რომ „ქალაქი ბეტონის ჯუნგლები კი არა, ადამიანთა ზოოპარკია“.

ქალაქების იდენტობა და მომავალი

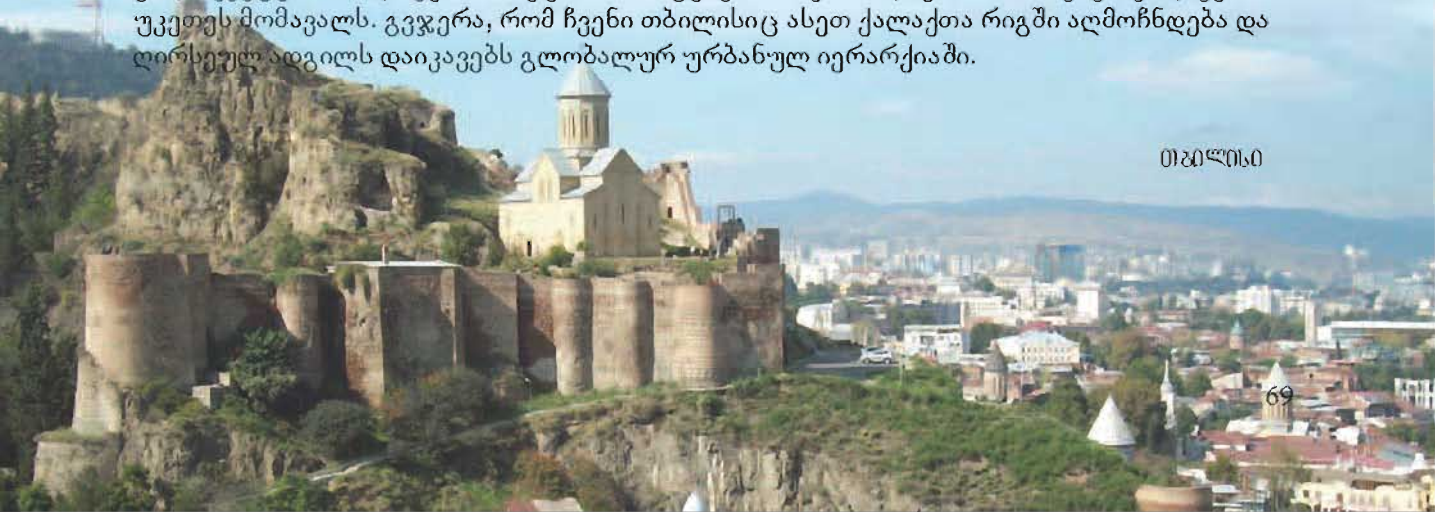
ქალაქები ერთმანეთთან მძაფრი კონკურენციის პირობებში ცდილობენ ღირსეული ადგილი დაიმკვიდრონ გლობალურ, ურბანულ იერარქიაში. ამ თვალსაზრისით, უკვე სახელგანთქმული და დანინაურებული ქალაქები, გამოჩენილ ადამიანთა მსგავსად, ათწლეულების და ზოგჯერ საუკუნეების განმავლობაში შექმნილი საკუთარი იდენტობის შენარჩუნებასა და გაღრმავებაზე ზრუნავენ. ისინი უფროთხილდებიან და აძლიერებენ იმ ასპექტებს, რის გამოც ცნობილი არიან მსოფლიო ან რეგიონული მასშტაბით; ასეთ გამორჩეულობასა და იდენტობას კი ცნობილი ადამიანები აღიარებენ და აღწერენ თავიანთ ნაწარმოებებში. მაგალითად, ისეთი მსოფლიო/გლობალური ქალაქი, როგორიც პარიზია, ბევრისათვის ასოცირებულია დიდი ამერიკელი მწერლის, ერნესტ ჰემინგუეის ნაწარმოებთან – „დღესასწაული, რომელიც მიუდამ შენთანაა“.

ავსტრიელი მწერალი კარლ კრაუსის ხაზს უსვამდა ვენის გამორჩეულ ტრადიციებს ხელოვნებაში და წერდა: „ვენის ქუჩები კულტურითაა მოკირნლული, სხვა ქალაქებისა კი – ასფალტით“. ბრიტანული პოსტმოდერნის წარმომადგენელი ნოველისტი ანჯელა კარტერი კი ცნობილ ქალაქებს სრულიად ადამიანურ თვისებებს ანიჭებს: „ქალაქებს აქვთ სქესი: ლონდონი მამაკაცია, პარიზი – ქალი, სოლო ნიუ-იორკი – „განონასწორებული ტრანსსექსუალი“.

ისიც უნდა ითქვას, რომ ქალაქების უმრავლესობას არ აქვს ამგვარი საყოველთაო ცნობადობა და საკუთარი იდენტობის დამკვიდრებას განვითარებისა და მარკეტინგის სხვადასხვა ხერხით ცდილობენ. დღეს ფართოდაა გავრცელებული ქალაქებში გამორჩეული შენობა-ნაგებობებისა და მათი კომპლექსების, ყველაზე მაღალი, არაორდინარული, არქიტექტურულად გამორჩეული თუ ტექნოლოგიურად ინოვაციური ობიექტების მშენებლობა, კულტურულ-გასართობი და სპორტული მეგალონისძიებების ჩატარება, ქალაქის სახელის ბრენდირება და შესაბამისი მოტოს/დევიზის შექმნა და გავრცელება. რამდენიმე წელია თბილისიც ჩაბმულია საერთაშორისო ურბანულ არენაზე თავისი ადგილის (ხელახლა) დამკვიდრების ფერხულში და მისი დევიზი – „ქალაქი, რომელსაც უყვარხარ“ – სულ უფრო ცნობადი ხდება მრავალრიცხოვან ტურისტთა და მოგზაურთა შორის.

ამავე დროს უნდა აღინიშნოს, რომ მხოლოდ ბრენდირება, ელიტური ახალმშენებლობა, თანამედროვე არქიტექტურის ცალკეული ნიმუშების შექმნა და ვიზიტორთა და მოქალაქეთა შეძლებული ფენებისათვის თვალსასიერო ნიმუშების მომრავლება ვერ უზრუნველყოფს იმ ამოცანების გადაწყვეტას, რაც მოქალაქეთა ღირსეულ ცხოვრებას, კეთილდღეობასა და ქალაქის მდგრად განვითარებას განაპირობებს. მართალია, ხშირად ქალაქების მომავალს ტექნოლოგიურად დასვენილი, ძვირადღირებული ფუტურისტული პროექტების სახით წარმოგვიდგენენ, მსოფლიოში ფართოდ იკიდებს ფეხს მონიანე ქალაქებისა და ურბანული ექსპერტების უფრო რეალისტური და მუშაინსტრუქციული მიდგომებიც. კერძოდ, ქალაქების წარმატების საწინდრად მიიჩნევენ ყველა მოქალაქისა და სტუმრისათვის თანაბარად უსაფრთხო და კომფორტული გარემოს, ღირსეული საცხოვრისისა და დასაქმების ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფას. ამ კონტექსტში ვითარდება „ინკლუზიური ქალაქის“ შექმნის კონცეფცია და ინერგება პრაქტიკა, როცა ყველა მოქალაქეს აქვს შესაძლებლობა ისარგებლოს ყველა საქალაქო რესურსით, მიიღოს მონაწილეობა ქალაქის დაგეგმარებასა და განვითარების პროექტებში, ასევე მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებების მიღებაში. წინა პლანზე გადმოდის „მწვანე ქალაქისა“ და „გონიერი ქალაქის“ კონცეფციები, რაც ენერგორესურსების დაზოგვაზე, გამწვანებული და ბუნებრივად, ეკოლოგიურად ჯანსაღი გარემოს შექმნაზე, მოსახლეობის კვალიფიკაციისა და პროფესიონალიზმის ამაღლებაზე, მათ შემოქმედებითობისა და ინოვაციურობის ხელშეწყობაზე არის ორიენტირებული. სავარაუდოა, რომ სწორედ ეს სოციალურად და ეკოლოგიურად ჯანსაღი, მოქალაქეების კომპეტენტურობასა და აქტიუობაზე დამყარებული მიდგომები, ტექნოლოგიურ სიახლეებთან, ახლებურ არქიტექტურულ-გეგმარებით გადაწყვეტებთან და ეკონომიკურ წარმატებებთან ერთად, განაპირობებენ ქალაქების უკეთეს მომავალს. გვჯერა, რომ ჩვენი თბილისიც ასეთ ქალაქთა რიგში აღმოჩნდება და ღირსეულ ადგილს დაიკავებს გლობალურ ურბანულ იერარქიაში.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა, 1918-1921

სტივენ ჯონსი

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა მსოფლიო ასპარეზზე მაშინ გამოჩნდა, როდესაც სისხლისმღვრელი პირველი მსოფლიო ომის შუახანები იდგა, რუსეთში სამოქალაქო ომი მიმდინარეობდა, შინ კი – რევოლუცია. 1917 წლის ოქტომბრის ბოლშევიკური რევოლუციის შემდეგ საქართველოს პოლიტიკურმა ლიდერებმა, სომეხ და აზერბაიჯანელ რევოლუციონერებთან ერთად, გადაწყვიტეს შეექმნათ ამიერკავკასიული სახელმწიფო. ამიერკავკასიის ფედერაციული რესპუბლიკის სახელით ცნობილმა სახელმწიფომ, რომელსაც ჰქონდა თავისი პარლამენტი, ანუ სეიმი, მხოლოდ 109 დღე იარსება, რადგან ერთმანეთთან შეუთავსებელი აღმოჩნდა ყველაზე დიდი სამი კავკასიური ეთნიკური ჯგუფის – სომხების, აზერბაიჯანლებისა და ქართველების – ინტერესები.

1918 წლის 26 მაისს, სეიმის დაშლიდან ორ საათში, ქართველი ლიდერები შეხვდნენ საქართველოს ეროვნულ საბჭოს. საბჭოს შემადგენლობაში შედიოდნენ ქართველი ერის სხვადასხვა წარმომადგენელი: პოლიტიკური პარტიების ლიდერები, ადგილობრივი ხელისუფლების წარმომადგენლები, მუშები და გლეხები ადგილობრივი საბჭოებიდან, ტრადუციონისტები, რელიგიური წინამძღოლები, არმიის ოფიცრები, ბანკირები და მენარმეები.

საქართველოს ეროვნული
საბჭოს წევრები,
საქართველოს დამოუკიდებლობის გა-
მოცხადების შემდეგ, თბილისი.

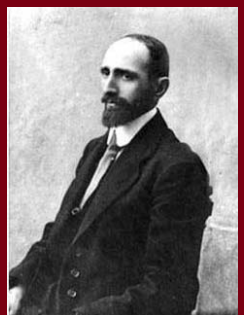

ნოე ჟორდანიამ, საქართველოში ყველაზე პოპულარული პარტიის, საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის, ლიდერმა გამოაცხადა, რომ დამოუკიდებლობა საქართველოს „ისტორიის ქარიშხლისაგან თავშესაფარს“ მისცემდა. საქართველოს დამოუკიდებლობას მხარს უჭერდა გერმანიის მთავრობა, რომელმაც საქართველოში დაინახა თავის აღმოსავლეთის პოლიტიკის სტრატეგიული მოკავშირე. გერმანიამ საქართველოს დამოუკიდებლობა 1918 წლის 28 მაისს აღიარა.

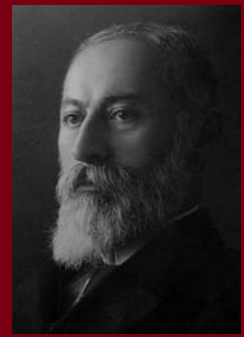
ტრედუნიონისტები – პროფესიული კავშირების წარმომადგენლები. პროფესიული კავშირები, ზოგადად, არის მშრომელთა გაერთიანებები, რომლებიც მიზნად ისახავენ მშრომელთა დაცვას, მათი ხელფასების გაზრდას, დასაქმებას, უკეთეს სამუშაო პირობებს.

დამოუკიდებლობის მოთხოვნა იყო ქართველი სოციალ-დემოკრატების პოლიტიკური ევოლუციის გამოვლინება. ისინი 1917 წლამდე რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის მენშევიკურ ფრთას წარმოადგენდნენ, მაგრამ მიხვდნენ რომ რუსეთთან კავშირი უკვე შეუძლებელი იყო და რომ თავიანთ ეროვნულ ფასეულობებს მხოლოდ სუვერენული სახელმწიფოს ფარგლებში დაიცავდნენ. დამოუკიდებლობის დეკლარაცია, რომელსაც ხელი 1918 წლის 26 მაისს მოეწერა, სრულ და თანაბარ პოლიტიკურ უფლებებს ანიჭებდა საქართველოს ყველა მოქალაქეს, განურჩევლად მათი ეროვნებისა თუ რელიგიისა. ქართული პარტიების კოალიციამ ჩამოაყალიბა დროებითი მთავრობა, რომელსაც ხელმძღვანელობდა სოციალ-დემოკრატი ნოე რამიშვილი (იგი ერთ თვეში, 1918 წლის ივნისში, შეცვალა მთავრობის მეთაურმა ნოე ჟორდანიამ).

საქართველოს დამფუძნებელი კრება

ნოე რამიშვილი
(1881-1930)

ნოე ჟორდანია
(1868-1953)

საქართველოს
დამოუკიდებლობის აქტი

1919 წლის თებერვალში ჩატარებულ საქართველოს დამფუძნებელი კრების არჩევნებში სოციალ-დემოკრატებმა დიდი უპირატესობით (80-ზე მეტი პროცენტით) გაიმარჯვეს და მთავრობის ახალი კაბინეტიც, ნოე ჟორდანიას ხელმძღვანელობით, ძირითადად სოციალ-დემოკრატების შემადგენლობით ჩამოყალიბდა.

ქართველი ლიდერები მალევე აღმოჩნდნენ სასიცოცხლო პრობლემების წინაშე: მათ მრავალფეროვანი ეთნიკური ჯგუფებისაგან უნდა შეექმნათ ახალი სახელმწიფო და ჩამოეყალიბებინათ ახალი პოლიტიკური საზოგადოება. ქვეყანას გარეთ მტრულად განწყობილი მეზობლები ჰყავდა, ხოლო შიგნით – სეპარატისტები. საქართველოს მიმართ ტერიტორიული პრეტენზიები ჰქონდა მეზობელ სომხეთს, ასევე საფრთხეს წარმოადგენდა როგორც რუს მოხალისეთა ანტიბოლშევიკური არმია გენერალ დენიკინის მეთაურობით, ისე ბოლშევიკური წითელი არმია – ორივეს სურვილი იყო ბოლო მოღებოდა საქართველოს დამოუკიდებლობას; საქართველოს შიგნით კი წყალს ამღვრევდნენ ბოლშევიკები, მხარს უჭერდნენ რა მთავრობის მოწინააღმდეგე შიდა სეპარატისტებს, კერძოდ, განაწყენებულ ოსებს (სამხრეთ ოსეთიდან) და აფხაზებს. იმ დროს ეკონომიკაც სავალალო მდგომარეობაში იყო: სახელმწიფოს არ მოეპოვებოდა არანაირი საარსებო რესურსი, არ იყო არც წარმოება და არც სამუშაო. საქართველო საწვავითა და საკვებით (ხორბლით) აზერბაიჯანსა და რუსეთზე იყო დამოკიდებული, მისი სოფლის მეურნეობა ჩამორჩენილი იყო, ხოლო რუსეთის ტრადიციული ბაზარი სამოქალაქო ომის გამო დაკეტილი იყო ქართული პროდუქტებისათვის – თამბაქოსა და ჩაისათვის. გარემომცველი ომების გამო ლტოლვილი ხალხი – ოსმალური თურქეთიდან სომხები და ჩრდილოეთში გაბატონებულ ანარქიას გამოქცეული რუსები – საქართველოს მოაწყდა. მიუხედავად დაპირებებისა, ძალიან მცირე იყო დასავლეთის დახმარება (განსხვავებით ამჟამინდელისგან). პირველ მსოფლიო ომში დამარცხებული გერმანელების მაგივრად 1918 წლის დეკემბერში საქართველოში ბრიტანული არმიის ნაწილები ჩამოვიდნენ. მათ ბაქოდან ნავთობის ტრანსპორტირება და ტრანსკავკასიური რკინიგზის ფუნქციონირება უნდა უზრუნველყოთ, თუმცა ბრიტანელებმა ბათუმში დარჩენილი თავიანთი შენაერთები 1920 წლის ივლისში უკან გაიწვიეს. ისიც უნდა ითქვას, რომ საქართველოსთვის ბრიტანელების ყოფნას დიდად არც უსაფრთხოება მოუტანია და არც დახმარება.

ამრიგად, წარმოქმნილმა ქაოსმა, მთავრობის გამოუცდელობამ და დაშვებულმა შეცდომებმა მრავალმხრივ დააზარალა ქვეყნის უსაფრთხოება და შედეგად დემოკრატიული სახელმწიფო, რომელმაც მხოლოდ სამ წელს იარსება, საბჭოთა რუსეთმა 1921 წლის თებერვალში ძალის გამოყენებით დაიმორჩილა.

საქართველოს დე იურე აღიარების აღსანიშნავად გამართული აღლუმი

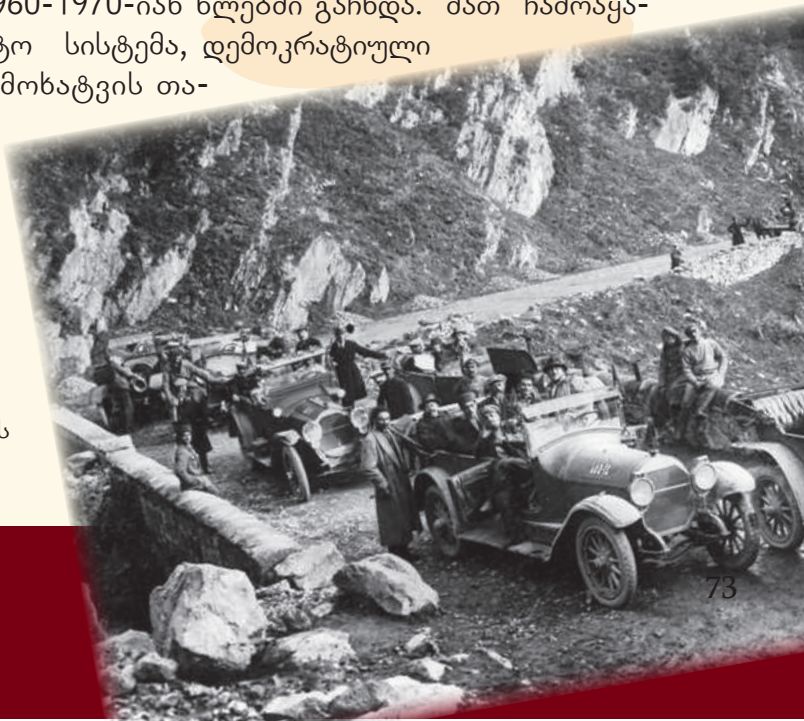
1918 წლის მარტ-ოქტომბერში საქართველოს ტერიტორიაზე იმყოფებოდნენ გერმანული სამხედრო ნაწილები გენერალ კრესენ ფონ კრესენშტაინის მეთაურობით. გერმანელები საქართველოში საქართველოს მთავრობის თხოვნით ყირიმიდან ქართულ ნავსადგურებში – ფოთსა და ოჩამჩირეში შემოვიდნენ. გერმანიის სამხედროები დაეხმარნენ ქართველებს აფხაზი ბოლშევიკების წინააღმდეგ ბრძოლაში. გაერთიანებული ქართულ-გერმანული გარნიზონები განლაგდა საქართველოს სხვადასხვა დასახლებულ პუნქტში. გერმანელებმა დაიწყეს საქართველოს დახმარება შეიარაღებული ძალების შექმნაში. 1918 წლის ოქტომბერში პირველ მსოფლიო ომში დამარცხებულმა გერმანელებმა დატოვეს საქართველო.

გერმანული ჯარი თბილისში

1918-1921 წლებში საქართველოს მთავრობის ხელმძღვანელი სოციალისტები იყვნენ სოციალ-დემოკრატები. მათ უარი თქვეს „სოციალისტური“ რევოლუციების ტრადიციებზე, რაც მე-20 საუკუნის ჩინეთს, კუბას, ვიეტნამსა თუ აფრიკის კონტინენტს ახასიათებდა. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა იყო სრულიად საპირისპირო მარქსიზმის ბოლშევიკებისათვის დამახასიათებელი ავტორიტარული ხედვისა. ქართული სოციალ-დემოკრატია იყო მკვეთრად პროევროპული და ევროპელ სოციალისტებს ბოლშევიზმის მანკიერებისგან განსხვავებულ გზას სთავაზობდა. სოციალისტური მეორე ინტერნაციონალის ლიდერებმა – ემილ ვანდერვენდემ, ჯეიმზ რამზი მაკდონალდმა და კარლ კაუცკიმ 1920 წლის სექტემბერში იმოგზაურეს საქართველოში, რათა საკუთარი თვალთ ენახათ თავისუფალი არჩევნების გზით მოსული მსოფლიოში პირველი სოციალ-დემოკრატიული სახელმწიფო. მათზე დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა საქართველოს სახელმწიფო წყობის ინოვაციურობა და იმპროვიზაციულმა ბუნებამ – შერეულმა ეკონომიკამ, მრავალპარტიულმა სისტემამ, თავისუფალმა პრესამ და აქტიურმა სამოქალაქო საზოგადოებამ.

ახალი რესპუბლიკა წარმოადგენდა ევროპული ლიბერალიზმის, პარლამენტარიზმის, ნაციონალიზმისა და სოციალიზმის საქართველოსათვის დამახასიათებელ თეორიულ ნაზავს. საქართველოს სოციალ-დემოკრატები იყვნენ პირველები ევროპაში, ვინც რეალურად ხორცი შეასხა სოციალ-დემოკრატის ლიბერალურ და ყველასათვის თანაბარ ვარიანტს, იმას, რაც ევროპაში 1960-1970-იან წლებში გაჩნდა. მათ ჩამოაყალიბეს მრავალპარტიული საპარლამენტო სისტემა, დემოკრატიული ადგილობრივი თვითმმართველობა, გამოსატვის თავისუფლება (ასევე ერთმანეთისაგან გამიჯნული ეკლესია და სახელმწიფო) და ეკონომიკური და პოლიტიკური პლურალიზმი.

სოციალისტური მეორე ინტერნაციონალის ლიდერები საქართველოში, 1920

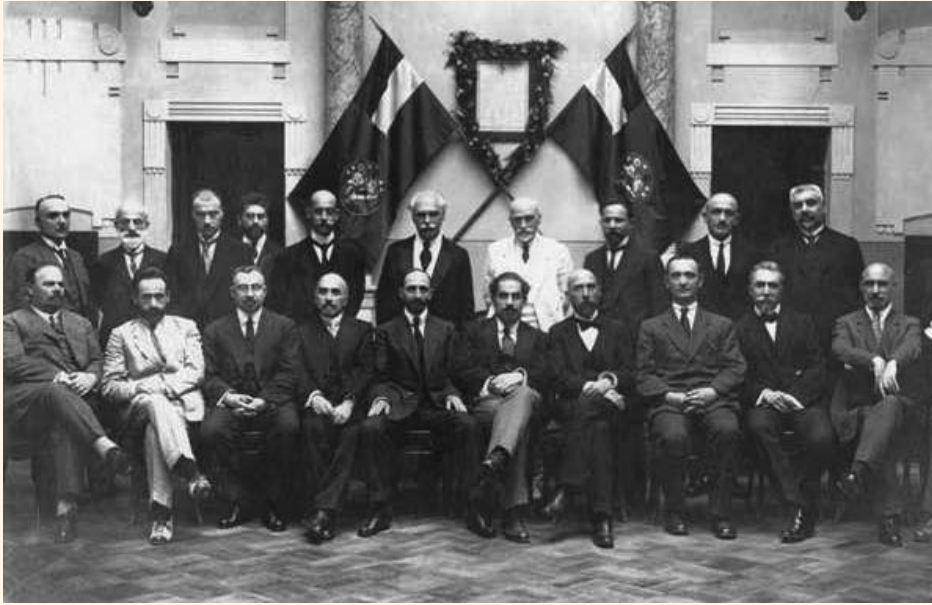
სოციალ-დემოკრატებს მიაჩნდათ, რომ ქვემარტ დემოკრატიაზე გადასვლა ნიშნავდა პარლამენტისა და ხალხის ძალაუფლების ერთობლიობას, ხოლო ეკონომიკის სფეროში მხარს უჭერდნენ მრავალფეროვნებას – მიწის კერძო საკუთრების, მცირე ბიზნესისა და კერძო ვაჭრობის კომბინაციას, სადაც მოხდებოდა სტრატეგიული ეკონომიკური ინტერესების ნებაყოფლობითი სოციალიზაცია და ნაციონალიზაცია.

სამწუხაროდ, მიზნებსა და მისწრაფებებს ხშირად რეალობა ასამარებს და საქართველოს შემთხვევაშიც ასე მოხდა: წარმოებისა და ვაჭრობის კატასტროფულმა ვარდნამ, გარე ბლოკადამ და სამოქალაქო ომმა ხელ-ფეხი შეუკრა მთავრობას, რომ საკუთარი მოქალაქეების ეკონომიკური და პოლიტიკური უსაფრთხოება დაეცვა. 1920 წლის ბოლოს საქართველო ბევრი პრობლემის წინაშე აღმოჩნდა: ჰიპერინფლაცია, თითქმის გაუფასურებული ეროვნული ვალუტა, როდესაც სამთავრობო ხარჯების დასაფარად სახელმწიფომ ანგარიშმიუცემლად დაიწყო ბონების ბეჭდვა, მასობრივი უმუშევრობა, არაორგანიზებული საჯარო სამსახური, რომელიც ვერ ახერხებდა შემოსავლების (საგადასახადო და საბაჟო) აკრეფას, რათა დახმარებოდა სახელმწიფო ინსტიტუტების ფუნქციონირებას. მთავრობამ გადასახადების აკრეფის მიზნით შექმნა საგადასახადო მილიცია (რომელიც წააგავდა პრეზიდენტ სააკაშვილის ფინანსურ პოლიციას) და გაატარა მთელი რიგი ადმინისტრაციული რეფორმებისა, რომ როგორმე მოეხერხებინა დოვლათის მომხმარებლამდე მიტანა. მაგალითად, შეიქმნა მომარაგების სამინისტრო, ეკონომიკური საბჭო, რომელიც უზრუნველყოფდა ფასებისა და ტრანსპორტის მართვას და, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო, გაატარა მიწის რეფორმა, რომლის შედეგადაც მიწა კერძო საკუთრებაში გადაეცა გლეხობას. მოსახლეობის უმრავლესობა იძულებული იყო ემუშავა ჩრდილოვანი ეკონომიკისთვის, ხოლო ხელფასები და შემოსავალი ვერ ეწეოდა ინფლაციას. ბიუჯეტის ხარჯები ვერ აუდიოდა უსაფრთხოების საჭიროებებს, სახელმწიფო შემოსავლები კი სახელმწიფო ხარჯების მეოთხედზე მეტს ვერ ფარავდა. შეიარაღებული ძალები იყო უსუსური და ქვეყანას მისი შენახვა ძვირი უჯდებოდა. ქვეყნის თავდაცვა მოხალისეთა ელიტარულ ეროვნულ გვარდიას და რეგულარულ ჯარს ჰქონდათ განაწილებული, ამიტომ შეიარაღებული ძალები წარმოადგენდა ორმაგ სისტემას, სადაც მუდმივად იყო ქიშპობა რესურსების მოსაპოვებლად და რომელსაც აკლდა მართვის ერთიანი სტრუქტურა. რაც შეეხებოდა საგარეო ვაჭრობას, საქართველოს არ შესწევდა უნარი იმპორტისთვის ვალუტით გადაეხადა, მაგრამ ხელი მიჰყო ნედლეულით, ანუ მარგანეცითა და ქვანახშირით გადახდას.

ნაციონალიზაცია – წარმოების საშუალებების, ბანკებისა და ეკონომიკის დარგების კერძო საკუთრებიდან სახელმწიფო საკუთრებაში გადასვლა.

სოციალიზაცია – დამახასიათებელი ნორმების, წეს-ჩვეულებებისა და წარმოდგენების ამა თუ იმ საზოგადოებისთვის გადაცემა და გავრცელება.

საქართველოს ეროვნული ბანკის საბჭოს წევრები, 1920.

1917 წლის ოქტომბრის ბოლშევიკური გადატრიალების შედეგად საქართველოსა და ამიერკავკასიაში ფულის ნიშნების დეფიციტს უკიდურესი ფინანსური კრიზისი მოჰყვა. ვითარების გამოსასწორებლად ამიერკავკასიის ახალმა სამხარეო მთავრობამ, კომისარიატმა, რომლის შემადგენლობაშიც შედიოდნენ ქართველი, სომეხი და აზერბაიჯანელი პოლიტიკური მოღვაწეები, საკუთარი ფულის ნიშნების გამოშვების გადაწყვეტილება მიიღო. ფულის ამ ნიშნებს ამიერკავკასიის ბონებს უწოდებდნენ. 1918 წლის 26 მაისის შემდეგ დამოუკიდებელი საქართველოს ხელისუფლებამ მზადება დაიწყო ეროვნული ვალუტის შესაქმნელად – 1918 წლის ივნისში დაფუძნდა „ქართული ფულის ფონდი“, რომელსაც მომავალი ეროვნული ვალუტის კურსის სიმყარე უნდა უზრუნველყო. ფონდის შევსების წყარო მოსახლეობის შემოწირულობები იყო. 1918 წლის ივლისში ქართული ფულის ნიშნების პროექტის შესარჩევი კონკურსი გამოცხადდა, სპეციალურმა კომისიამ გამარჯვებულად მხატვარ იოსებ შარლემანის ესკიზები ცნო და საქართველოს დამფუძნებელი კრების 1919 წლის 11 ივლისის N101 დეკრეტით მიმოქცევაში გამოვიდა იოსებ შარლემანის ესკიზების მიხედვით დაბეჭდილი ქართული ბონები. 1920 და 1921 წლებში გამოშვებული ბონების მხატვრები იყვნენ დიმიტრი შევარდნაძე და ჰენრიკ ჰრინევსკი. ქართული ბონები მაღალმხატვრულ დონეზეა გაფორმებული. ავერსზე (წინა მხარეს) წარწერები ქართულენოვანია, ხოლო რევერსზე (უკანა მხარეს) მოთავსებულია მოკლე რუსული და ფრანგულენოვანი წარწერები. ქართულ ბონებზე საქართველოს მთავრობის თავმჯდომარის ნოე ჟორდანიასა და ფინანსთა მინისტრის კონსტანტინე კანდელაკის ხელმოწერებია. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობამ ბონების ემისია (გამოშვება) სულ ხუთჯერ განახორციელა. ემისიათა საერთო მოცულობამ 18 მლრდ 400 მლნ მანეთი შეადგინა.

საქართველოს სამეფრი დროშა
1918-1921, 1990-2004

მთავრობამ კრიზისის პერიოდში მიმართა ქმედებებს, რასაც დღევანდელი გადმოსახედიდან დემოკრატიულს ვერ ვუნოდებდით: დაიხურა ოპოზიციური ბეჭდვითი პრესა, ეროვნული უმცირესობების ამბოხებები აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში უხეშად ჩაახშეს, რამაც კიდევ უფრო დაამძიმა ისედაც კრიზისში შესული უსაფრთხოება. ჩაახშეს გაფიცვებიც და მოხდა კერძო საკუთრების არაკანონიერად დატაცება (როგორც შემდგომაც მოხდა საქართველოში 1991-2012 წლებში, სამი სხვადასხვა მთავრობის ხელისუფლების პირობებში).

რჩება შთაბეჭდილება, რომ რესპუბლიკას ჰქონდა არასრულფასოვანი დემოკრატია, მაგრამ არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ საქართველო მუდმივად იყო საომარ მდგომარეობაში. საქართველოს სახელმწიფო, როგორც სახელმწიფოები მთელ მსოფლიოში შეიარაღებული კონფლიქტების პერიოდში, იძულებული იყო ჩარეულიყო სამოქალაქო ცხოვრებაში, ემართა ეკონომიკა და თავი მოეყარა რესურსებისთვის.

მთავრობა კვლავაც განაგრძობდა შერეული ეკონომიკის კურსსა და ცდილობდა მოეზიდა დასავლური კომპანიები, უცხოური ინვესტიციები ჩაედოთ საქართველოში. თუკი მისაღებია დემოკრატიის რობერტ დალისეული განმარტება, რომ ეს არის მონაწილეობისა და საჯარო განხილვების უფლება (სადაც შედის თავისუფალი არჩევნები, გამოსატვის თავისუფლება, გაერთიანების თავისუფლება), მაშინ საქართველოს რესპუბლიკა ესადაგებოდა დემოკრატიის ამ განსაზღვრებას.

საქართველოს ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემა 1918-1921 წლებში იყო მეზობლებთან მშვიდობიანი ურთიერთობების დამყარება და დასავლეთის მთავრობების დარწმუნება, რომ ელიარებინათ საქართველოს დამოუკიდებლობა. ძირითადად არსებობდა ოთხი პრიორიტეტი: ახლად ჩამოყალიბებული ერთა ლიგის წევრობა; დასავლეთის მთავრობებისგან დე იურე აღიარების მოპოვება, რუსეთთან და თურქეთთან მშვიდობა და სომხეთთან და აზერბაიჯანთან საზღვრის დაცვის ხელშეკრულება. საქართველოს მთავრობამ სხვადასხვა მიზეზის გამო ვერ შეძლო შეესრულებინა დასახული ამოცანები: ნაწილობრივ საკუთარი მისწრაფებების, ნაწილობრივ არაკეთილგანწყობილი მეზობლების, ნაწილობრივ საქართველოს ბედ-იღბლის მიმართ ევროპელების გულგრილობისა და ნაწილობრივ საბჭოთა რუსეთის იმპერიული მიზნების გამო. 1920 წლის დეკემბერში ევროპის სახელმწიფოებმა საქართველოს უარი უთხრეს ერთა ლიგის წევრობაზე; საქართველომ დე იურე აღიარება მიიღო 1921 წლის 27 იანვარს მოკავშირეთა უმაღლესი საბჭოსაგან, მაგრამ უკვე ძალიან გვიანი იყო – ეს ვედარ შეცვლიდა საქართველოსთან დაკავშირებით საბჭოთა მთავრობის გეგმებს, რაც გამოვლინდა კიდევ ორ კვირაში. ტერიტორიული კონფლიქტები მეზობლებთან ვერ მოგვარდა, ხოლო სომხეთთან ეს 1918 წლის დეკემბერში ომში გადაიზარდა.

მიუხედავად გაბედული მცდელობისა, რომ საბჭოთა რუსეთთან მშვიდობა დაემყარებინა, ალიარების ორმხრივი ხელშეკრულების (მოსკოვის ხელშეკრულება 1920 წლის 7 მაისი) გაფორმებით, საქართველოს მთავრობა უძღური აღმოჩნდა საბჭოთა ამბიციების წინაშე – ძალის გამოყენებით გაევრცელებინა იმპერიული რევოლუცია. 1921 წლის 11 თებერვალს საბჭოთა მე-11 არმია შემოიჭრა საქართველოში. მიუხედავად მედგარი წინააღმდეგობისა, საქართველო დამარცხდა რუსეთისა და თურქეთის უპირატესი ძალების წინაშე, რომელიც (თურქეთი) ასევე ამოქმედდა ტერიტორიების, განსაკუთრებით, ბათუმის პორტის დაბრუნების იმედით.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა – ეს იყო მცდელობა, ღარიბ და ნაკლებგანვითარებულ ქვეყანაში შექმნილიყო ახალი ტიპის სოციალ-დემოკრატიული სახელმწიფო. მიუხედავად გარშემო მიმდინარე ომებით გამოწვეული ეკონომიკური ქაოსისა და საქართველოს ხელისუფალთა გამოუცდელობისა, ქვეყანას ჰქონდა მნიშვნელოვანი მიღწევები. იმ დროისათვის საქართველო იყო ერთადერთი, ვინც დემოკრატიული სისტემა ჩამოაყალიბა იქ, სადაც ეს ყველაზე ნაკლებად იყო მოსალოდნელი. სამწუხაროდ, რესურსების უქონლობის, მრავალეთნიკური მოსახლეობით გამოწვეული შინა პრობლემების, აგრესიული საბჭოთა სახელმწიფოს მომძლავრებისა და ევროპის გულგრილობის პირობებში შეუძლებელი აღმოჩნდა მისი არსებობის შენარჩუნება. საქართველო ცდილობდა დაემტკიცებინა, რომ დემოკრატია იმ დროს მხოლოდ მდიდარი ქვეყნების ხვედრი კი არ იყო, არამედ სისტემა, რომელიც შეიძლებოდა ყველას დაენერგა, მიუხედავად გარშემო არსებული არაკეთილმოსურნე ვითარებისა და ეკონომიკური მდგომარეობისა. სამწუხაროდ, საბჭოთა რუსეთი არ აღმოჩნდა ამ ექსპერიმენტის გაგრძელების მოსურნე.

ბოლშევიკური წითელი არმიის შემოსვლა თბილისში, 1921 წლის თებერვალი

THE BEATLES

დღესასწაული სახელად „ბიტლზი“

ბიბინა მაყაშვილი

ეს თანამედროვე ინგლისური ანექდოტი მაშინ გამახსენდა, როცა უფროსკლასელებისთვის ამ წერილის დაწერა შემომთავაზეს. ანექდოტის მიხედვით, ერთი ტინეიჯერი ეუბნება მეორეს: იცოდი, რომ მაკკარტნი ადრე სხვა ჯგუფში უკრავდაო?!

ერთ-ერთი მიზეზი იმისა, რის გამოც მაკკარტნის ყოფილი ჯგუფი ანექდოტის სამიზნე გახდა, ის არის, რომ უკვე 43 წელი გავიდა, რაც ამ ჯგუფმა შეწყვიტა არსებობა. მისი ერთი წევრი 33 წლის წინ გამოასალმეს სიცოცხლეს, მეორე კი 12 წლის წინ გარდაიცვალა.

ამის მიუხედავად, მსოფლიოს მუსიკალური ისტორიის ყველაზე გავლენიანი ოთხეული „ბიტლზი“ დღესაც ახერხებს თავის ირგვლივ საზოგადოებრივი ყურადღების ისეთ კონცენტრაციას, როგორც პოპულარობის პიკზე ყოფნისას ჰქონდა. დაშლის შემდეგ, მგონი, წელი არ ჩაუგდიათ, რომ სამყაროსთვის რამით მაინც არ შეეხსენებინათ თავი. ხოლო ყოველ 5-6 წელიწადში ერთხელ კი საარქივო, სამუშაო ჩანაწერების, უცნობი ფოტოსურათების, ბიოგრაფიული წიგნების და სხვა სახის მემკვიდრეობის გამოცემა-გამოქვეყნებით მსოფლიოს გადასახადის გადამხდელების ფინანსებს სერიოზულ გამოცდას უწყობენ ხოლმე.

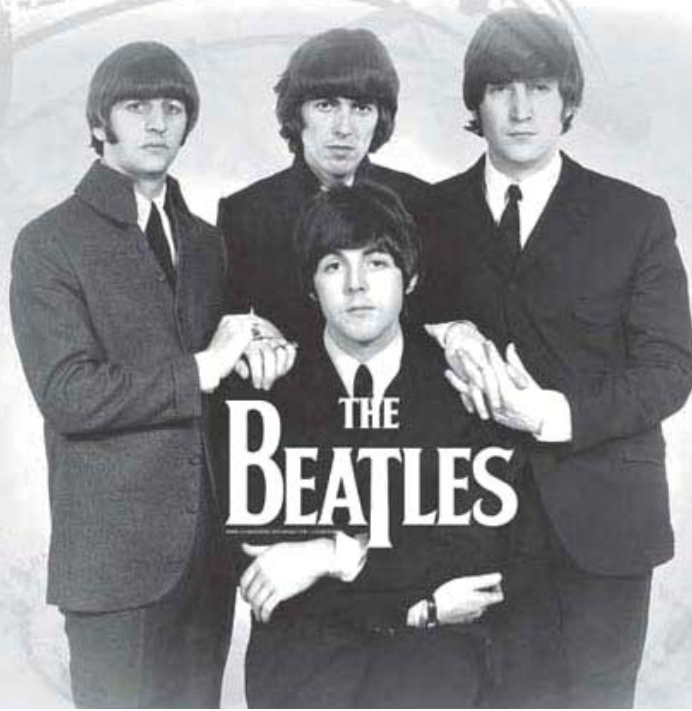
აღბათ ხშირად გაგიგიათ, როცა ვინმეს უნატრია, ნეტავ ამა და ამ ეპოქაში მეცხოვრო ან ცოცხად რე (ან გვიან) დავბადებულიყავიო. ამ მხრივ, ვფიქრობ, დასაჩივლი არაფერი მაქვს. ძირითადად იმიტომ, რომ ჩემი ბავშვობა, საბედნიეროდ, „ბიტლზის“ ეპოქას დაემთხვა. ეს კი იმას ნიშნავდა, რომ გინდოდა თუ არა, „ბიტლზი“ აუცილებლად შემოიჭრებოდა შენს ცნობიერებაში.

იმაზე ლაპარაკი, თუ რა გავლენა მოახდინა ამ ჯგუფმა მეოცე საუკუნის მეორე ნახევრის პოპულარული მუსიკის და, საერთოდ, ცნობიერების განვითარებაზე, შორს წაგვიყვანს. დანამდვილებით მხოლოდ ამის თქმა შემიძლია: რომ არა „ბიტლზი“, სამყარო დღეს ისეთი არ იქნებოდა, როგორც არის.

ახლა ნამდვილად ვერ ვიტყვი, პირველად როდის გავიგე ამ ჯგუფის არსებობის შესახებ ან რა სიმღერა მოვისმინე. მახსოვს მხოლოდ მასთან დაკავშირებული უაზრო ეპიზოდები.

კომუნისტების ხანაში არსებობდა ყოველკვირეული გაზეთი „Неделя“ – იმდროინდელი საბჭოთა პრესის აღბათ ყველაზე პროგრესული მოვლენა. ერთხელ, ჯერ კიდევ მაშინ, როცა რუსულად კითხვა ნესიერად არც შემეძლო, იმ გაზეთში უცნაური ბიჭების ფოტომ მიიპყრო ჩემი ყურადღება. გაზეთის ბოლო გვერდზე უცხოური მოზაიკა თუ რალაც მსგავსი ზედაპირული ინფორმაცია რომ იბეჭდებოდა, იქ იყო. პატარა ფოტო და სამ-ოთხ ხაზიანი მინაწერი. თავს ვაძიულე და წავიკითხე: დაახლოებით ის გავიგე, რომ ეს ოთხი ბიჭი ლიეკრ-პულელები იყვნენ და რალაც კავ შირი ჰქონდათ ბოჭოებთან და მუსიკასთან. განსაკუთრებით უცნაურმა ვარცხნილობამ მიიპყრო ჩემი ყურადღება.

მალე ასეთი ფოტოები უფრო მომრავლდა ჩემ ირგვლივ. კარგად მახსოვს, როგორ ყიდდნენ უცხოური ყურნალებიდან გადაღებულ „ბიტლზის“ შავ-თეთრ ფოტოებს 10 კაპიკად სკოლებთან მოდარაჯე ძიები. ასეთი უხარისხო არაფერი გენახოთ, მაგრამ თავისი საქმე გააკეთეს: ეს ოთხი სახე მკაფიოდ ჩაიბეჭდა მთელი თაობის მეხსიერებაში. ჩაიბეჭდა ძალიან დიდხანს – დღემდე.

მათი ფერადი გამოსახულების ნახვა იმ პერიოდში მხოლოდ დისკებზე თუ შეიძლებოდა. ამ დისკების ნახვა კი ჩვენთან ძალიან ჭირდა. თუ არ ვცდები, პირველად მათი ფერადი ფოტო ფრანგი კომუნისტების ჟურნალ „იუმანიტეში“ ვნახე. მაშინ კაპიტალისტური ქვეყნების კომუნისტური გამოცემები „სოიუზპეჩატის“ ჯისურებში იყიდებოდა. ეს ნომერი ერთმა ბიჭმა გვაჩვენა. თან გვითხრა, სადაც ვიყიდე, იქ მეტი აღარ ჰქონდათო. ორიოდე ადგილას გვევლუებოდა და გავიქეციოთ საყიდლად, მაგრამ ყველგან გაყიდული დაგვხვდა. ერთ კიოსკში მოხუცმა გამყიდველმა კაცმა გვკითხა, დღეს ყველა რამ გადაგრიათო: „ძლივს ვასაღებ ხოლმე, დღეს კი მოდიან ბიჭები და სულ მაგას ყიდულობენ. სულ ფურცელ-ფურცელ დავათვალიერე, ვიფიქრე, პორნოგრაფია იქნება-მეთქი, მაგრამ შენც არ მომიკვდე, ვერაფერი გავიგე“.

ვფიქრობ, „ბიტლზით“, ალბათ, ყველაზე მეტად მაინც უფროსი თაობის „ავტორიტეტების“ გამო დავინტერესდი. ერთხელ სკოლის მეგობარმა ზომაზე ოდნავ მეტად მოუშვა თმა. ვერ ვიტყვი, რომ უხდებოდა, მაგრამ ორიგინალური ნამდვილად იყო. ახლა ეს მოდაშია, ყველაზე მაგარი ანსამბლი რომ არის, „ბიტლზი“, მისი წევრები ასე ატარებენო. „ბიტლზს“ მაშინ, ფაქტობრივად, მხოლოდ ფოტოებით ვიცნობდი და ისიც არ ვიცოდი, რომ აუცილებლად უნდა მომწონებოდა. მის უფროს ძმას სახლში უშველებელი ე. წ. „ბაბინებიანი“ მაგნიტოფონი ჰქონდა, რომელზეც „ბიტლზის“ ჩანანერებს აკეთებდა. ერთხელაც, გაკვეთილების შემდეგ, მასთან შევიარეთ. ალბათ ეს იყო ჩემი პირველი „ოფიციალური“ შეხვედრა ამ ანსამბლთან. არ ვიცი, კარგია თუ ცუდი, მაგრამ ეს არ იყო ის შეხვედრა, რომელზეც ტრადიციულად იტყვიან ხოლმე: „და იმ წუთიდან ჩემი ცხოვრება რადიკალურად შეიცვალა ან მაშინ მივხვდი, რომ აქამდე ტყუილად მიცხოვრია“ და სხვა კლასიკური სისულელეები... მსგავსი არაფერი ყოფილა. ძმამ მაგნიტოფონი ჩაგვირთო, თან ფოტოებს

THE BEATLES

გვაჩვენებდა. უბრალო შავ-თეთრი ფოტოები იყო, მაგრამ მაშინ მათ უფრო დიდი შთაბეჭდილება მოახდინეს, ვიდრე მუსიკამ. ის ფოტოები დღესაც მახსოვს. მაშინ წარმოდგენა არ მქონდა, მაგრამ მოგვიანებით მივხვდი, რომ 1967-1968 წლებში იყო გადაღებული. ეს იყო დისკების „სერჟანტ პეპერის“, Magical Mystery Tour-ის და ინდოეთით გატაცების პერიოდი (ამ პერიოდებს ქვევით შევხვებით). ამ ფოტოებზე ასახული სამყარო რადიკალურად განსხვავდებოდა ჩვენი რეალობისგან.

მანამდე ნანახ ფოტოებზე, ანუ მათზე, რომლებსაც სკოლების წინ ყიდდნენ, „ბიტლზის“ წევრები უბრალოდ პოზირებდნენ. ეს იყო კოსტიუმებში გამოწყობილი ბიჭების სალონური ფოტოები. მეგობრის ძმის ფოტოებზე კი აბსოლუტურად სხვა სამყარო აღმოვაჩინე: მარტო Sgt. Pepper's-ის ყდა რად ღირდა – პოპარტის ფანტასმაგორიული შედეგრი! ე.წ. „მეჯიქალის“ ფოტოებს სულ სხვა გარემოში გადავყავდით: ბრიტანული აბსურდი, ავლანური ქურთუკები, როიალი მდელიოზე და სხვა არაორდინარული სიტუაციები. ასევე თავისი ხიბლი ჰქონდა ინდოეთში, მაჰარიშისთან მედიტაციაზე გადაღებულ ფოტოებს: იოგებივით ფეხმორთხმული, თეთრ ინდურ სამოსში გამოწყობილი, ყვავილებით მორთული, გრძელთმიანი ახალგაზრდა კაცები მეგობარ ქალებთან ერთად.

რალაცები ტელევიზორთან დაკავშირებითაც მახსოვს. ცენტრალურ ტელევიზიას ჰქონდა გადაცემა „ობიექტივშია ამერიკა“, რომლის მუსიკალური ქუდი ინგლისური ჯგუფის – „ბიტლზის“ სიმღერა Can't Buy Me Love იყო.

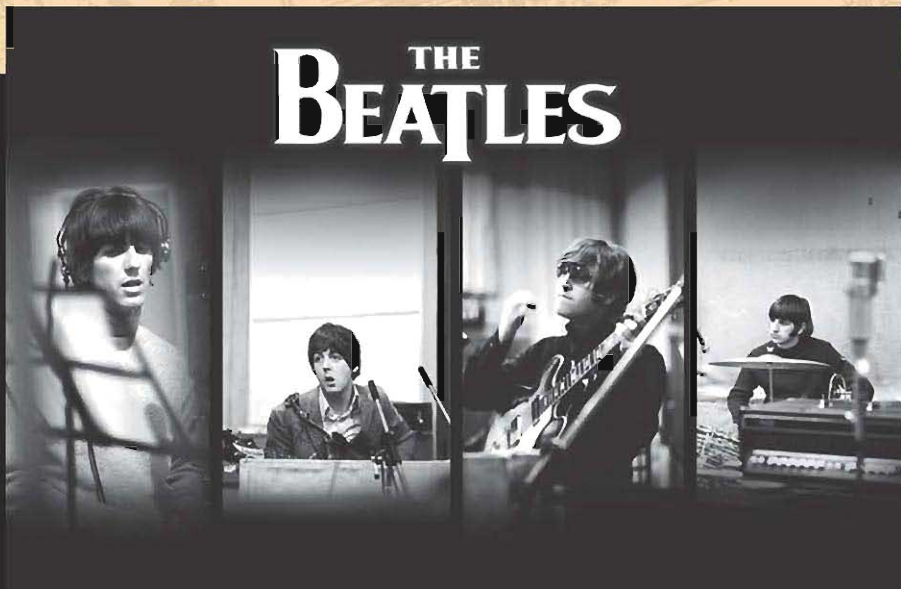

საქართველოს ტელევიზიასაც ჰქონდა ერთი გადაცემა, რომელიც ჩემთვის ისევე „ბიტლზთან“ არის დაკავშირებული. ჩვეულებრივი, შტერული სახელი ერქვა „მუსიკა თქვენი თხოვნით“. ვუყურებდი ხოლმე, რადგან სულ იმედი მქონდა, რომ ოდესმე ისეთ რამეს მოითხოვდნენ, რაც მეც დამაინტერესებდა. ჰოდა, ერთხელაც გამოაცხადეს, ამის და ამის თხოვნით გთავაზობთ „ბიტლზის“ This Boy-სო. ცხადია, ეს სასიამოვნო სიურპრიზი იყო, მაგრამ სიხარული სანახევრო გამოდგა. საქმე ის არის, რომ ცოცხალი გამოსახულების ნაცვლად სიმღერას ფონად ედო „ბიტლზის“ ფოტო.

კიდევ უამრავი რამის ვახსენება შეიძლება ამ ჯგუფთან დაკავშირებით, მაგრამ უმჯობესია, ყველაფერს უფრო მწყობრად მივყვეთ.

ჩემთვის ამ ლივერპული ოთხეულის პოპულარობის ერთგვარი საზომი მაქვს შემუშავებული. ამ ოციოდე წლის წინ „ბიტლზის“ სულისჩამდგმელზე, ჯონ ლენონზე, პატარა წერილი გამოვაქვეყნე. წერილი ისე იყო დანერილი, რომ მისი მთავარი გმირის სახელი არ მიხსენებია. ამის მიუხედავად, არავის გასჩენია კითხვა, თუ ვის შესახებ იყო სტატია. ორი წლის წინ მსუბუქად ადაპტირებული იგივე სტატია, ამჯერად სულ სხვა თაობისთვის განკუთვნილი, დავდე ჩემს ბლოგზე. შედეგი აბსოლუტურად იგივე მივიღე – ახალგაზრდა თაობისთვისაც ყველაფერი ისევე იყო გასაგები, როგორც უფროსებისთვის. ამ მაგალითით მხოლოდ იმის თქმა მინდა, რომ „ბიტლზის“ ფენომენის შესახებ დღეს ყველასთვის თითქმის ყველაფერია ცნობილი. და თუ ვინმეს ამ მიმართულებით რამე კითხვა გაუჩნდება, თამამად შეუძლია მიმართოს თანამედროვე საინფორმაციო ტექნოლოგიებს: თუნდაც მარტო ვიკიპედია დაგლით უზარმაზარი მოცულობის ინფორმაციით, ხოლო გუგლი The Beatles-ის აკრედიტან წამის მეხუთედში შემოგთავაზებთ ამ თემასთან დაკავშირებულ 211 მილიონ მისამართს ინტერნეტში! ახლა გაიხსენეთ, რა ცოტაა წამის მეხუთედი და რა ბევრია 211 მილიონი და უფრო გაგიადვილდებათ იმის წარმოდგენა, თუ რას ნიშნავს სამყაროსთვის ეს ჯგუფი.

ამდენი კი იმიტომ ვილაპარაკე, რომ ძნელია მკითხველს რაღაც ისეთი უთხრა „ბიტლზის“ შესახებ, რასაც თვითონ ვერ გაიგებს. ამის გამო ზევით იმდენად არა „ბიტლზზე“, რამდენადაც მასთან დაკავშირებულ ჩემს ემოციებზე ვლაპარაკობდი. მაგრამ ამ ჯგუფის ისტორიაში არის რამდენიმე თარიღი, ადამიანი, შემთხვევა და ფაქტი, რომლებსაც გვერდს ვერ ავუვლით.

მაშ ასე, ჯონ ლენონი, პოლ მაკკარტნი, ჯორჯ ჰარისონი და რინგო სტარი „ბიტლზი“. და შეიძლება ეს ჯგუფი არ არსებულებოდა, რომ არა 1957 წლის 6 ივლისი. ამ დღეს ლენონმა და მაკკარტნიმ ერთმანეთი გაიცნეს. მაკკარტნი მივიდა ლენონის ჯგუფის The Quarrymen-ის კონცერტზე ლივერპულის ვულტონის უბანში. კონცერტის შემდეგ პოლმა გააოცა ჯონი გიტარაზე დაკრის ოსტატური ტექნიკით, იმდროინდელი როკ-ენ-როლის ვარსკვლავის ლიტლ რიჩარდის მღერის მანერის მიბაძვით და უახლესი ამერიკული სიმღერების ტექსტების ცოდნით.

ჯონი დილემის წინაშე დადგა: მიეღო თუ არა პოლი ჯგუფში? პოლის სახით ჯგუფი შეიქმნდა ძლიერ მუსიკოსს, მაგრამ ის იმავდროულად ჯონს ლიდერობაში შეეცილებოდა. საბედნიეროდ, ჯონმა სწორი გადაწყვეტილება მიიღო და ერთ კვირაში პოლ მაკკარტნი ჯგუფის წევრი გახდა.

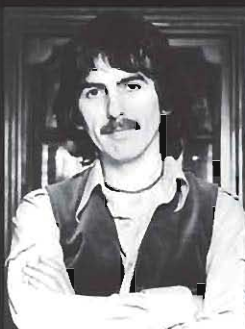
ჯონს რომ ასეთი გადაწყვეტილება არ მიეღო, არ შედეგობოდა მსოფლიოში ყველა დროის ყველაზე წარმატებული კომპოზიტორული დუეტი. მათ ერთობლივად შექმნილ სიმღერებში პოლის მელოდიურ ოპტიმიზმს კარგად აბალანსებდა ჯონის პოეტური სარკაზმი. მათი თანამშრომლობა 1970 წლამდე გაგრძელდა და ამ ხნის განმავლობაში მოიცვა პოპულარული მუსიკის სრული სპექტრი. მათ ადვილად დაძლიეს როკ-ენ-როლის და რიტმ-ენ-ბლუზის ადრეული გავლენები და პოპულარული მუსიკის საზღვრები საოცრად გააფართოვეს. მათი მუსიკა ისევე სწრაფად იცვლებოდა, როგორც თმის ვარცხნილობა. ზემოთ ხსენებული ორი მიმართულების გარდა, თავიანთ შემოქმედებაში იყენებდნენ სრულიად განსხვავებულ ჟანრებს: მიუზიკ ჰოლის სტილს, ჰოლივუდის კინომუსიკას, ინდურ მუსიკას, მძიმე როკს, რეგეის. სანამ ჰარისონი ინდუიზმით და მისტიციზმით იყო გატაცებული, მაკკარტნი უსმენდა ავანგარდისტ მინიმალისტ კომპოზიტორებს – კარლ ჰაინც შტოკაუზენს და ჯონ კეიჯს. ცხადია, ეს ყველაფერი აისახა მათ მუსიკაზე. მათმა სიმღერებმა უდიდესი გავლენა მოახდინეს არა მარტო თანამედროვე, არამედ მომდევნო თაობის მუსიკოსებზეც და მიუხედავად იმისა, რომ ისინი რევოლუციონერები იყვნენ, მათი გზავნილი უაღრესად მარტივი იყო: ერთადერთი, რაც გჭირდებათ, სიყვარულია.

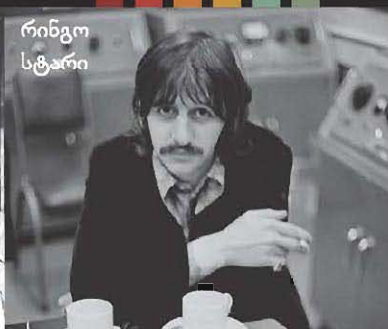
ჯონ ლენონი

პოლ მაკკარტნი

ჯორჯ ჰარისონი

რინგო სტარი

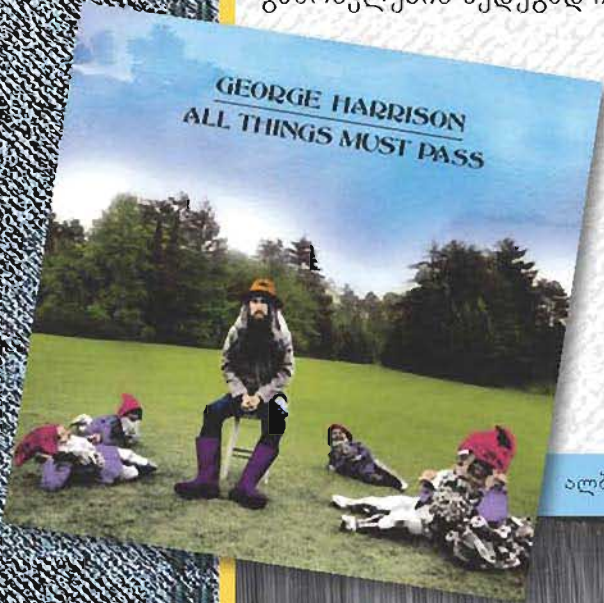

1958 წელს პოლმა ჯონს ჯორჯ ჰარისონი გააცნო. მიუხედავად იმისა, რომ მათზე ახალგაზრდა იყო, ორივეზე უკეთ ფლობდა გიტარას. ის ძალიან დიდი ხნის განმავლობაში იყო მოქცეული თავისი უფროსი მეგობრების ჩრდილში, რომლებიც საკუთარ სიმღერებზე იყვნენ კონცენტრირებული და ჯორჯისთვის დისკზე მხოლოდ ერთ სიმღერას იმეტებდნენ. საბოლოოდ, როცა „ბიტლზმა“ არსებობა შეწყვიტა, ჯორჯს იმდენი მასალა დაუგროვდა, რომ იმავე წელს სამი დისკისგან შემდგარი, მეტად წარმატებული ალბომი All Thing Must Pass გამოუშვა. მას „ბიტლზის“ პერიოდშიც ჰქონდა რამდენიმე შედეგრი. მათ შორის არის ძალიან პოპულარული სიმღერა While My Guitar Gently Weeps, რომელშიც იმის გამო, რომ ჯგუფის წევრებმა ვერ მოიცალეს მისთვის, ჰარისონმა გიტარის პარტია თავის მეგობარ ერიკ კლაპტონს ჩააწერინა. განსაკუთრებით აღსანიშნავია მისი Something, რომელიც მსოფლიოში ერთ-ერთ ყველაზე დიდ სასიყვარულო სიმღერად არის მიჩნეული.

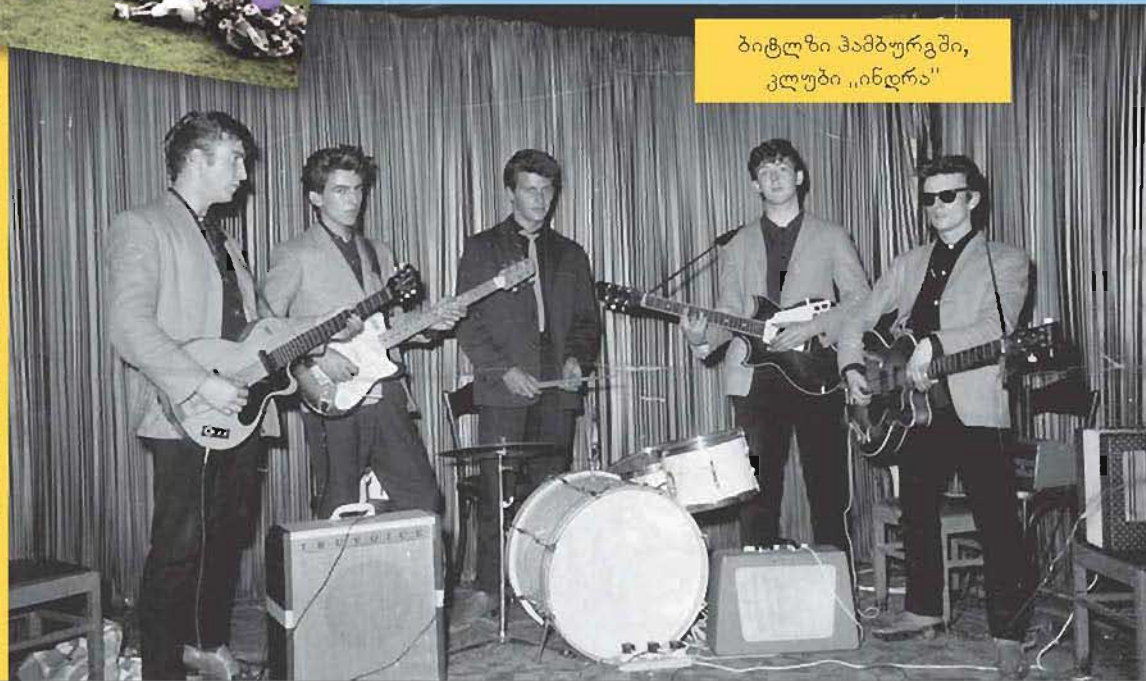
მომავალი ლეგენდარული კვარტეტის სამ წევრს კიდევ ორი ახალგაზრდა დაემატა და ჯგუფის არაოფიციალური მენეჯერის, ალან ვილიამსის მეშვეობით ბიტებმა 1960 წლის 17 აგვისტოს ჰამბურგის კლუბ „ინდრაში“ პირველი საზღვარგარეთული კონცერტი გამართეს. ჰამბურგი „ბიტლზისთვის“ მეორე სამშობლოდ იქცა. ისინი იქ კიდევ რამდენჯერმე ჩავიდნენ და სწორედ იქ, ლამის კლუბების უხეშ, ვულგარულ გარემოში, მრავალსაათიანი გამოსვლების შედეგად ჩამოუყალიბდათ როკ-ენ-როლის შესრულების

საკუთარი, განუმეორებელი სტილი. სწორედ იქ, იქაური მეგობრის რჩევით, შეიცვალეს ვარცხნილობა, რომელიც ასე ცნობადი და პოპულარული გახდა მთელ მსოფლიოში. დაბოლოს, სწორედ იქ დაუახლოვდნენ თავიანთ მომავალ დრამერს – რინგო სტარს. რინგო მაშინ სხვა ლივერპულური ჯგუფის წევრი იყო, რომელიც ასევე ჰამბურგში გამოდიოდა. ის ხშირად ესწრებოდა „ბიტლზის“ კონცერტებს და რამდენჯერმე დაუკრა კიდევ მათთან. თუმცა, ის „ბიტლზის“ წევრი მხოლოდ ორი წლის შემდეგ, 1962 წლის 18 აგვისტოს, გახდა.

ალბომი All Thing Must Pass

ბიტლზი ჰამბურგში, კლუბი „ინდრა“

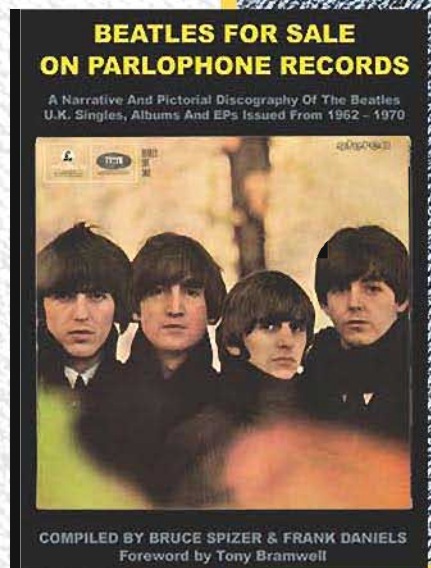
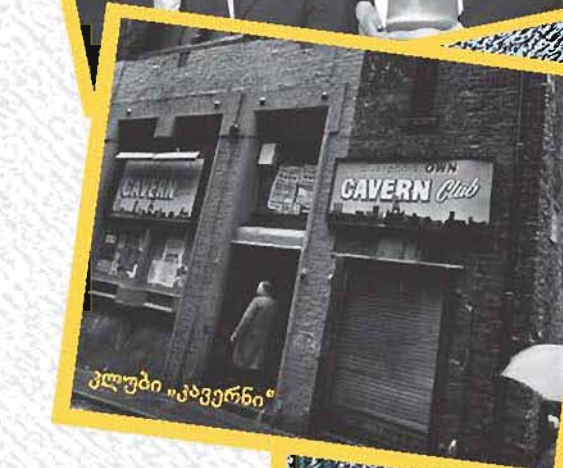
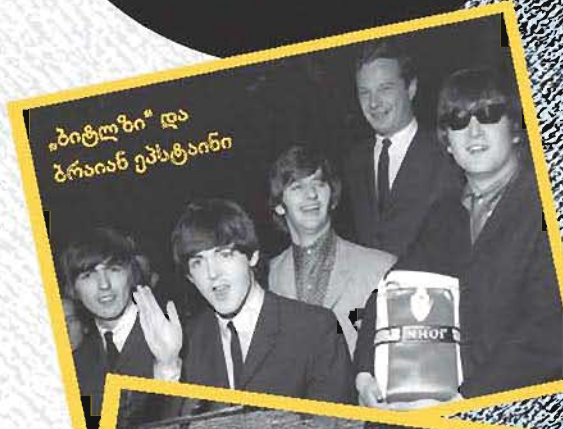
1960 წელი კი კიდევ იმით იყო აღსანიშნავი, რომ ლენონმა ჯგუფს დაარქვა სახელი, რომლითაც ის მსოფლიოში გაიცნო – „ბიტლზი“. ლენონი ბავშვობიდან გატაცებული იყო ლუის კეროლის „ალისათი“, რაც აისახა კიდევ ჯგუფის სახელში. მან ერთი ასო შეცვალა ხოჭოების ინგლისურ დასახელებაში და მიიღო სიტყვა, რომელიც ისევე გამოითქმოდა და თან მუსიკალურ მიმართულებაზე – ბიტზე მიანიშნებდა. ლუის კეროლით გატაცება კი ყველაზე უკეთ ლენონმა მოგვიანებით თავის მშვენიერ სიმღერაში - I Am The Walrus-ში-გამოხატა.

„ბიტლზის“ ცხოვრებაში ძალიან მნიშვნელოვანი დღე იყო 1961 წლის 28 ოქტომბერი. ამ დღეს ახალგაზრდა, სახელად კურტ რაიმონდ ჯონსი, შევიდა ფირფიტების მაღაზიაში, რომელიც ეკუთვნოდა „ბიტლზის“ მომავალ მენეჯერს ბრაიან ევსტაინს და მოიკითხა სიმღერა My Bonnie, რომელიც ჯგუფმა ჰამბურგში ჩაწერა. ამ დღეს ევსტაინმა პირველად გაიგო „ბიტლზის“ შესახებ და ძალიან გაოცდა, როცა შეიტყო, რომ ისინი მისი მაღაზიიდან რამდენიმე კვარტლის დაშორებით უკრავდნენ ხოლმე კლუბ „კავერნი“.

13 დეკემბერს ევსტაინი ოფიციალურად გახდა ჯგუფის მენეჯერი. საინტერესოა, რომ შოუბიზნესის ისტორიაში ყველაზე მნიშვნელოვან კონტრაქტს კანონიერი ძალა არ ჰქონდა – მასზე მხოლოდ ჯგუფის წევრების ხელმოსწერაა. ევსტაინს დაავიწყდა ამის გაკეთება. არსებობს ასეთი სიტყვათშეთანხმება – „მეხუთე ბიტლი“. ბევრს აქვს პრეტენზია ამ „თანამდებობაზე“, მაგრამ რეალურად „მეხუთე ბიტლობა“ მხოლოდ ორ ადამიანს – ბრაიან ევსტაინს და ჯგუფის მუსიკალურ პროდიუსერს, ჯორჯ მარტინს, თუ ეკუთვნით.

ევსტაინმა „ბიტლზს“ გააკეთებინა სადემონსტრაციო ჩანაწერები, რომლებიც სხვადასხვა ხმისჩამწერ კომპანიებს დაუგზავნა. ინტერესი მხოლოდ „პარლაფონმა“ გამოთქვა. სტუდიის პროდიუსერის, ჯორჯ მარტინის ხელშეწყობით „ბიტლზმა“ გააფორმა კონტრაქტი „პარლაფონთან“. მარტინს ერთადერთი მოთხოვნა ჰქონდა – მას არ მოეწონა დრამერი პიტ ბესტი და მისი შეცვლა მოითხოვა. აი, სწორედ მაშინ მიიღეს ჯგუფში რინგო.

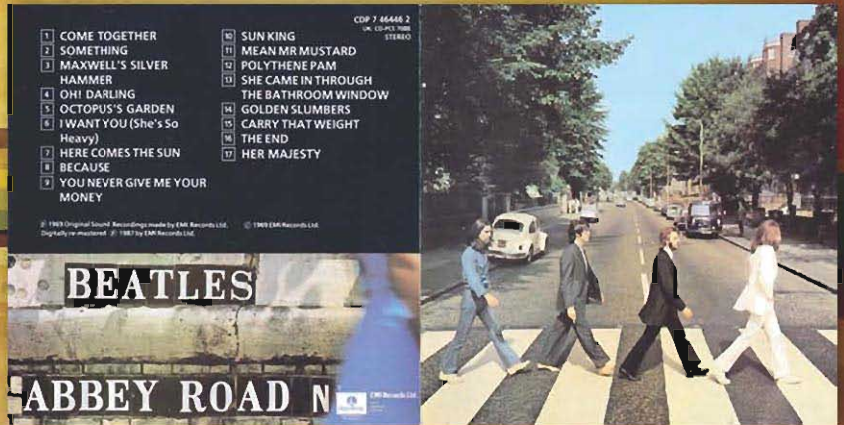
თუ ევსტაინი სტუდიის გარეთ ზრუნავდა ბიჭებზე, მარტინი იმავეს სტუდიაში ასწავლებდა. ის ყველაფერს აკეთებდა, რომ ლენონის და მაკკარტნის როგორც მუსიკალურად, ისე ტექნიკურად გადარეული, ნოვატორული იდეები რეალობად ექციათ. მუსიკოსებთან ერთად მისი დამსახურებაც არის, რომ ჯგუფის ყოველი ახალი დისკი წინაზე უკეთესი იყო. მსგავსი რამ მუსიკის ისტორიას არ ახსოვს.

სადებიუტო დისკი
Please, Please Me

უკანასკნელი დისკი
Abbey Road

დანყებული 1963 წლის 22 მარტს გამოსული სადებიუტო დისკით *Please, Please Me* და დამთავრებული უკანასკნელით – *Abbey Road*, სახეზეა არნახული შემოქმედებითი პროგრესი. პირველი დისკის პირველივე სიმღერა *I Saw Her Standing There* იწყება ისე, როგორც კონცერტზე იწყებენ ხოლმე სიმღერებს – დათვლით. ასევე ბოლო დისკის სახუმარო სიმღერაა დედოფლის შესახებ – *Her Majesty*: სწორედ გაერთიანებული სამეფოს შიშინი – „ღმერთი ჰფარავდეს დედოფალს“ – იყო ხოლმე ბოლო ნომერი სხვადასხვა კონცერტის დროს. ამით „ბიტლზმა“ თითქოს განუცხადა სამყაროს, რომ მათი დაშლით დამთავრდა 60-იანი წლების უდიდესი კონცერტი, რომელიც 13 სტუდიურ ალბომს მოიცავდა.

„ბიტლზის“ ყოველი დისკი დამოუკიდებელ წერილს იმსახურებს, რისი ფუფუნებაც ჩვენ არ გავვაჩნია, ამიტომ თქვენს ყურადღებას მივაპყრობთ საერთო აზრით ყველაზე მნიშვნელოვან ალბომს როკის ისტორიაში. ეს გახლავთ 1967 წლის 1 ივნისს გამოსული *Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band*, ანუ „სერჟანტი“ – როგორც მას შემოკლებით მოიხსენიებენ მოყვარულები.

მიუხედავად იმისა, რომ ხშირად აკრიტიკებენ მიუზიკ-პოლისა (გასართობი ფან-რის მუსიკის) და ფსიქოდელიის (მსუბუქი ნარკოტიკებით შთაგონებული როკი) რთული ნაზავის გამო, მსმენელისთვის ეს ალბომი დღემდე რჩება „ბიტლზის“ ყველაზე საყვარელ დისკად, სიმღერების და ისეთი ორიგინალური იდეების მძლავრ ამოფრქვევად, რომლებსაც ახლაც კი იყენებენ მთელ მსოფლიოში. ამ ალბომის შემდეგ როკი საბოლოოდ აღიარეს ხელოვნებად.

ალბომი იქცა მუსიკალური სრულყოფილების სინონიმად. „სერჟანტამდე“ დისკები წარმოადგენდნენ უბრალოდ სიმღერების კრებულებს. „სერჟანტი“ გახდა პირველი კონცეპტუალური ალბომი როკის ისტორიაში, რომელიც შეკრული იყო ერთი, საერთო თემის ირგვლივ.

ცალკე თემაა ყდის გაფორმება. ის ისევე ორიგინალურია, როგორც დისკის მუსიკალური მხარე. ის შექმნილია ცნობილი მხატვრის, პიტერ ბლეიკის მიერ „ბიტლზის“ ნევრების იდეების მიხედვით და სერიოზული გავლენა იქონია პოპარტის განვითარებაზე. ეს იყო პირველი ყდა, რომლის უკანა მხარეს დაიტანეს სიმღერების ტექსტები.

ყველაფერთან ერთად დისკზე ერთი მ-ნამიანი ჩანანერია, რომლის მოსმენა ადამიანებს არ შეუძლიათ, რადგან ის უბრალოდ არ ესმით. სამაგიეროდ, ის მშვენივრად ესმით ძაღლებს. საქმე ის არის, რომ დისკზე ჩანერილია ბგერა 15 ათასი კილოჰერცის სიხშირით, რომელსაც ადამიანის ყური ვერ აღიქვამს.

გარდა ამისა, ჯგუფის ნევრებმა გადანყვიტეს გამოყენებინათ დისკის სივრცე უკანასკნელ სიმღერასა და საინფორმაციო ეტიკეტს შორის. იქ ჩანერილია 2 წამის ხანგრძლივობის უაზრო ფრაზა, რომელსაც დაუსრულებლად გაიგონებთ, თუ ნემსს არ მოაცილებთ ფირფიტის ზედაპირს.

„ბიტლზმა“ არა მარტო მუსიკაზე მოახდინა გავლენა. ერთი უზარმაზარი ნივინი მაქვს, ცნობარია, 2000 წლამდე რაიმე მეტ-ნაკლებად მნიშვნელოვანი ფილმი თუ გადაუღიათ, ყველა იქ არის შეტანილი. ფილმები ანბანურად არის დალაგებული და თითოეულზე მოცემულია მცირე ინფორმაცია: გამოშვების წელი, ავტორები, მსახიობები, ჯილდოები და მოკლე შინაარსი. თანაც, ეს ფილმები შეფასებულია ერთობ ორიგინალური, 4-ვარსკვლავიანი სისტემით. 4 ვარსკვლავი ნიშნავს ყოველმხრივ გამორჩეულ ფილმს, რომელიც კინემატოგრაფიისთვის საეტაპო მნიშვნელობას იძენს, სადაც რეჟისურა, სცენარი, ოპერატორის ნამუშევარი, აქტიორული ხელოვნება უმაღლეს დონეზეა აყვანილი. ცნობარში შეტანილი 23 ათასი ფილმიდან 4 ვარსკვლავით მხოლოდ 250 არის აღნიშნული. და ამ 250 ფილმიდან ერთ-ერთია A Hard Day's Night – პირველი მხატვრული ფილმი „ბიტლზის“ შესახებ, რომელშიც მთავარ როლებს ჯგუფის ნევრები ასრულებენ.

The Beatles
A Hard Day's Night

WILFRID BRAMBELL ALVIN KARPIS RICHARD LESTER UNITED ARTISTS

Starting in their first full-length, hilarious, action-packed film!

Also available in french

The Beatles
A Hard Day's Night - 1964 black and white
This version: Mirror Spock 2006

The visual sources used were the original mono mixes used in the film (and EQ'ed for better sound) which now makes watching and listening to the film less jarring than the Miramax stereo mixes of the songs that stood out top noticeably against the mono dialogue.

The 1982 reissue prologue has been included with "I'll Cry Instead" in mono. Also included is the outtake "You Can't Do That", inserted where it was originally cut out of the final print, back at the beginning of the concert at end of movie.

The aspect ratio has been corrected as much as possible with a representation probably the closest to a full-screen presentation with no loss of the top (as with the Miramax DVD) or sides (as with the MPI did). By the creation of this image using these two different aspect ratio sources, some tv screens may leave four black rectangles in the corners of the pictures. There is no menu and the DVD immediately starts with the prologue.

The Beatles
A Hard Day's Night

John Lennon
Paul McCartney
George Harrison
Ringo Starr

WILFRID BRAMBELL

mono

DVD

რით დაიშასაურა 1964 წელს გადაღებულმა შავ-თეთრმა ფილმმა ასეთი მაღალი შეფასება? თავი დავანებოთ სიმღერებს, რომელიც მსოფლიოში ყველაზე პოპულარულმა ოთხეულმა შექმნა და შეასრულა. აქედან გამომდინარე, ფილმის თანმხლები მუსიკა, კატალოგის ვნით რომ ვთქვათ, უმაღლეს დონეზეა. როგორ არის საქმე დანარჩენ კომპონენტებში? რეჟისორ რიჩარდ ლესტერს მხოლოდ ეს ფილმი რომ გადაეღო, მაინც შევიდოდა კინოს ისტორიაში. აქ შემოტანილ მრავალ სტილისტურ სიახლეს დღემდე იყენებენ ვიდეოკლიპებში, კერძოდ – ცოცხალი შესრულების ერთდროულად რამდენიმე კუთხიდან გადაღებას. ლესტერი, ფაქტობრივად, თანამედროვე კლიპების „გამომგონებელია“. სცენარი, ერთი შეხედვით, პრიმიტიულია: „ბიტლზის“ ცხოვრების ჩვეულებრივი დღე, გამოცემული ინგლისური იუმორით. მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ „ბიტლზის“ წევრების ცხოვრების ინტენსიურ რიტმს და ინგლისური იუმორის გავლენას სამყაროზე (თუმცა, როგორც ამბობენ, ის ინგლისელების გარდა არავის ესმის), ალბათ გასაგები გახდება, რომ საქმე არაორდინარულ სცენართან გვაქვს.

ჯგუფის წევრები სცენაზეც, პრესკონფერენციებზეც და ყოველდღიურობაშიც ყოველთვის გამოირჩეოდნენ არტისტიზმით. ეს არტისტიზმი ბუნებრივად აისახა ეკრანზეც; მით უმეტეს, რომ ისინი ფილმში საკუთარ, არაორდინარულ პიროვნებებს ასახიერებენ. განსაკუთრებით აღსანიშნავია რინგო. ფილმის ერთ მონაკვეთში ის საკმაოდ ხანგრძლივ „სოლოს“ ასრულებს. სწორედ ამ ეპიზოდმა მიიპყრო კრიტიკოსების ყურადღება. რინგოს სიტყვებით, ამ მონაკვეთის გადაღებისას თავის ტკივილი ანუხებდა და ნაკლებად ფიქრობდა როლზე. ასეა თუ ისე, რინგოს ჯგუფის წევრებიდან ყველაზე მეტი სამსახიობო ნიჭი აღმოაჩნდა, რაც არაერთხელ დაადასტურა მომავალში.

სამწუხაროდ, საერთაშორისო დღესასწაული სახელად „ბიტლზი“ 1970 წელს, პირადი უთანხმოების გამო, ჯგუფის დაშლით დასრულდა. დღეს ოთხეულიდან ორი ცოცხალი აღარ არის: ლენონი გადარეულმა ფანმა მოკლა, ჰარისონი კი უკურნებელმა სენმა იმსხვერპლა. რინგო ზომიერი წარმატებით უშვებს ჩანაწერებს, იღებენ ფილმებში და საერთოდ, ღირსეული სიბერის ყველა დადებით შედეგს იმკის.

THE BEATLES

რაც შეეხება მაკკარტნის, ის კიდევ უფრო კარგად არის – მას უამრავი ოფიციალური და არაოფიციალური ტიტული აქვს მინიჭებული. პირველ რიგში ის სერი გახდა, თუმცა ეს მაღალი ტიტული არაფერია, მის სხვა დამსახურებებთან შედარებით – თანამედროვე მუსიკის ყველაზე დიდი კომპოზიტორი; ადამიანი, რომელმაც დასახა ახალგაზრდული კულტურის განვითარების გზები და რევოლუცია მოახდინა თაობის აზროვნებაში; მისი ნოვატორული იდეებით დღესაც ბევრი ხელოვანი საზრდოობს; არის ყველაზე მდიდარი მუსიკოსი მსოფლიოში; „ბიტლზთან“ ერთად ჩანერილი ზენარმატებული ალბომების გარდა, დამოუკიდებლად და თავის ჯგუფ Wings-თან ერთად გამოშვებული აქვს 30-ზე მეტი ალბომი; მისი სიმღერა Yesterday მსოფლიოში ყველაზე სშირად შესრულებულა. დღეს მაკკარტნი მართო წარსულის დიდებით არ ცხოვრობს. ის განაგრძობს აქტიურ შემოქმედებით და საკონცერტო მოღვაწეობას; ჰყავს 5 შვილი და კიდევ ერთი ამბავი: რამდენიმე წლის წინ ერთმა ელექტრონულმა გამომცემლობამ ჩაატარა გამოკითხვა, თუ ვინ იქნებოდა ყველაზე შესაფერისი პრეზიდენტი ევროპის კონტინენტისთვის. 12 ნომინანტიდან, რომელთა შორისაც იყვნენ მსოფლიოში ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარული მილიარდერი რიჩარდ ბრენსონი და ბრიტანეთის ყოფილი პრემიერი ტონი ბლერი, 21 პროცენტით დამაჯერებლად გაიმარჯვა პოლმა.

მიუხედავად იმისა, რომ ამდენი ვილაპარაკე, მთავარი მაინც არ მითქვამს: თუ მართლა გაინტერესებთ, რა არის „ბიტლზი“, დაანებეთ თავი მათ შესახებ დაწერილი სტატიების კითხვას და მოუსმინეთ მათ სიმღერებს. ისინი ყველაზე კარგად მოგიყვებიან ამ ჯგუფის შესახებ.

დაბოლოს, ჩვენს თხრობას რინგო სტარის სიტყვებით დაეამთავრებ. ერთხელ რინგომ თქვა: მინდა, რომ ჩვენს შესახებ სკოლის სახელმძღვანელოებში დაწერონ. ბრძენმა რინგომ, რომელსაც სურვილი საკმაოდ სწრაფად აუხდა, კარგად იცოდა, რომ სკოლის სახელმძღვანელოში მოხვედრა მხოლოდ რჩეულთა შორის რჩეულების ხვედრია.

წიგნები

„ჩემი სამყაროს“ წინამდებარე ნომერში გადაგწყვიტეთ თქვენთვის გაგვეცნო ჩვენი ქვეყნის წარმატებული ამა თუ იმ პროფესიის ადამიანების დამოკიდებულება კითხვასთან: რომელია მათი საყვარელი წიგნი, რას ურჩევენ მოზარდ თაობას წა-საკითხად, რომელმა ნაწარმოებმა იმოქმედა მათზე ან რომელი დაამახსოვრდათ განსაკუთრებით. ამ მიზნით ავირჩიეთ რამდენიმე ადამიანი და ვთხოვეთ, რომ დაესახელებინათ, სულ ცოტა, ათი წიგნი. ეს ადამიანები სერიოზულად, დიდი გულსხმიერებით მოეკიდნენ ამ საქმეს, ზოგმა მხოლოდ რამდენიმე საყვარელი წიგნი დაგვისახელა, ზოგმა – 10, ზოგმა კი – 10-ზე მეტი და თან კომენტარებიც დაურთო, გაგვიმუღავენა საკუთარი დამოკიდებულება ამა თუ იმ წიგნთან და ბავშვობისდროინდელი შთაბეჭდილებებიც გაგვიზიარა. ქვემოთ გთავაზობთ ამ ჩამონათვალს და ამ ადამიანების მოკლე ბიოგრაფიულ მონაცემებს.

„ჩემი სამყაროს“ სარედაქციო კოლეგია

დავით უსუფაშვილი – პოლიტიკოსი,
საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარე

დაიბადა 1968 წლის 5 მარტს. დაამთავრა სიღნაღის რაიონის სოფელ მაღაროს საშუალო სკოლა (1975-1985), ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტი (1985-1992) და დიუკის უნივერსიტეტის საჯარო პოლიტიკის ინსტიტუტი (აშშ) (1997-1999).

საქართველოს რესპუბლიკური პარტიის წევრი და თავმჯდომარე (2005-2013); მუშაობდა USAID-ის კანონის უზენაესობის პროგრამაში (1999-2005), იყო საქართველოს პრეზიდენტის ანტიკორუფციული სამუშაო ჯგუფის აღმასრულებელი მდივანი (2000-2001), ხელმძღვანელობდა საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციას (1994-1997), იყო საქართველოს პრეზიდენტის იურიდიული მრჩეველი და მისი წარმომადგენელი პარლამენტში (1992-1994), საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის წევრი და იურიდიული კონსულტანტი (1990-1994), ეწეოდა პედაგოგიურ საქმიანობას თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში (1992-1996) და ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციაში (1999-2011). ჰყავს მეუღლე და ორი შვილი.

უპირველეს ყოვლისა, მინდა ვთქვა ძალიან ბანალური აზრი: კითხვა კარგია და რაც მეტს ნაკითხავს ადამიანი, მით უკეთესი. არ დაუჯეროთ არავის, ვინც გიმტკიცებთ, რომ ბევრი წიგნის წაკითხვა თუნდაც რაიმეთი არის ცუდი, რომ რაღა დროს წიგნია, როცა არსებობს ინტერნეტი, სადაც ყველაფრის ნახვა შეიძლება და ა.შ. როგორადაც არ უნდა განვითარდეს ტექნოლოგიები, რაც არ უნდა მოიგონოს კაცობრიობამ, წიგნთან ერთი ერთზე ურთიერთობას, დაწერილ ტექსტსა და ადამიანს შორის ამ ჩვეულ და იმავდროულად არაჩვეულებრივ კონტაქტს, ხელნაწერი იქნება ეს, სტამბურად დაბეჭდილი თუ ელექტრონული, ვერაფერი შეცვლის და არაფერი შეედრება. წიგნების გარეშე ჩვენი წარმოდგენა გარემომცველ სამყაროზე ძალიან მწირი და უფერული იქნებოდა და ყოველი წაკითხული წიგნი ისეთივე გამოცდილებაა ჩვენი გონებისა და სულისთვის, როგორც ცხოვრებისული პრაქტიკა.

ასლა, რაც შეეხება ჩამონათვალს... ამქვეყნად იმდენი კარგი წიგნია დაწერილი, რომ ძალიან მიჭირს რამდენიმე მათგანის გამოყოფა, ამიტომაც გადავწყვიტე, ჩამოვთვალო ის წიგნები, რომელებიც, ჩემი აზრით, აუცილებლად წასაკითხია ყველა მოზარდისთვის და არა მარტო საქართველოში. აქედან გამომდინარე, ჩამონათვალში საგანგებოდ არ შევიტანე ქართული ლიტერატურის ნიმუშები, რადგან ვფიქრობ, რომ ქართულ ლიტერატურას ჩვენი ქვეყნის ყველა მოქალაქე განსაკუთრებით კარგად უნდა იცნობდეს. ეს ცალკე თემაა და აქ ცალკე ჩამონათვალია გასაკეთებელი. ასევე ცალკე თემაა პოეზია და ლექსები. ამიტომ აქ მხოლოდ მსოფლიო პროზის იმ ნიმუშებს ჩამოვთვლი, რომლის წაკითხვაც ყველასთვის საჭიროდ მიმაჩნია.

მაშ ასე:

ბიბლია – ეს არის არა მხოლოდ წმინდა წიგნი მორწმუნეთათვის, არამედ, თუ შეიძლება ასე ითქვას, წიგნთა წიგნი, რომელსაც თავისთავადი მხატვრული, სამეცნიერო და კულტურული ღირებულება აქვს და გარდა ამისა, ძალიან გვეჭირდება როგორც ბევრი სხვა წიგნის, ისე ზოგადად მსოფლიო კულტურის გასააზრებლად.

ძველიბერძნულიმითები – ასევე აუცილებელი საფუძველი მსოფლიო კულტურის ბევრი ნიმუშის გასაგებად. ყველაფერს რომ დავანებოთ თავი, ალბათ, ყველასთვის საინტერესო უნდა იყოს, საიდან მოდის ისეთი სიტყვები, როგორიცაა ევროპა, მუზა, გიგანტი? ანდა ისეთი გამოთქმები, როგორიცაა აქილევსის ქუსლი, სქილა და ქარიბდა, პროკრუსტეს სარეცელი? ან ვინ მოიგონა ოლიმპიადა და რას ნიშნავს ოქროს საწმისი? ამას ყველაფერს გავიგებთ სწორედ ძველი საბერძნეთის მითოლოგიიდან.

ათას ერთი ღამე – არაბული ეპოსი, ზღაპრების, ლეგენდების, ისტორიის, მითოლოგიის, ფილოსოფიისა და სახალისო თავგადასავლების საოცარი ნაზავი.

ქართული ხალხური პოეზია – დასაწყისში კი ვთქვი ქართული ლიტერატურის და პოეზიის ნიმუშებს ჩამონათვალში არ შევიტან-მეთქი, მაგრამ ამ ერთხელ უნდა დავარღვიო პირობა, რადგან გარდა იმისა, რომ ჩვენს ხალხურ პოეზიაში არაერთი პოეტური შედეგია, ეს არის ისეთივე საფუძველი და ერთგვარი გასაღებიც მთლიანად ქართული ლიტერატურისა და კულტურისა, როგორც ზემოთ ნახსენები წიგნები მსოფლიო ლიტერატურისთვის.

პლუტარქეს „პარალელური ბიოგრაფიები“ – წიგნი ანტიკური ეპოქის გამოჩენილ მოღვაწეთა ცხოვრებისა და საქმიანობის შესახებ.

ალექსანდრე დიუმას „სამი მუშკეტერი“ – საკმარისია ითქვას, რომ ეს არის ყველაზე პოპულარული წიგნი მსოფლიოში ბიბლიის შემდეგ. არც ერთი სხვა წიგნი არ გამოცემულა ამდენჯერ და არც ერთ სხვა წიგნზე არაა ამდენი ფილმი გადაღებული, როგორც პირდაპირი ეკრანიზაციის, ისე სხვადასხვა ვარიაციების სახით.

რობერტ ლუის სტივენსონის „განძთა კუნძული“ და „შავი ისარი“ – ორი ნაწარმოებია, მაგრამ ერთ წიგნად მაქვს ნაკითხული თავის დროზე და ასევე ფურჩვედი სხვებსაც.

დანიელ დეფოს „რობინზონ კრუზოს ცხოვრება და არაჩვეულებრივი თავგადასავალი“ – უბერებელი კლასიკა ყველა დროსა და ეპოქისთვის.

მარკ ტვენის „ტომ სოიერის თავგადასავალი“ და „ჰუკლბერი ფინის თავგადასავალი“ – ასევე ორი ნაწარმოებია, ოღონდ მეორე თან დამოუკიდებელი ნაწარმოებია, თან –პირველის გაგრძელება. ორივე შედევრია ერთადაც და ცალ-ცალკეც.

ჟიულ ვერნის „კაპიტან გრანტის შვილები“, „ოთხმოცი ათასი კილომეტრი წყალქვეშ“, „საიდუმლო კუნძული“ – სამეცნიერო ფანტასტიკის ფუძემდებლის და კლასიკოსის კლასიკური ტრილოგია.

ასტრიდ ლინდგრენის „კალე ბლუმკვისტის თავგადასავალი“ – დიდი შვედი მწერლის საყმაწვილო დეტექტივი, ვგულისხმობ, რომ მისი „პეპი გრძელი წინდა“, „კარლსონი“ და სხვა კლასიკური საბავშვო ნაწარმოებები უკვე ნაკითხული გაქვთ.

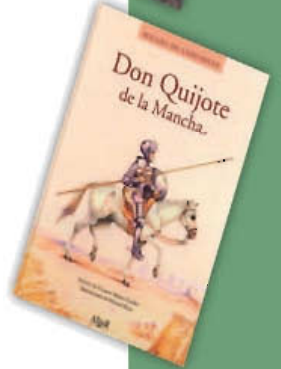
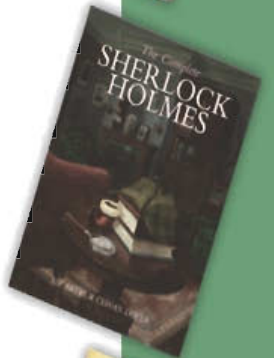
არტურ კონან დოილის „შერლოკ ჰოლმსის თავგადასავალი“ – გაიცანით ყველა დროის ნომერ პირველი დეტექტივი.

ანტუან დე სენტ-ეგზიუპერის „პატარა უფლისწული“ – ზღაპარი და არც ზღაპარი, ფანტასტიკა და არც ფანტასტიკა.

მიგელ დე სერვანტესის „დონ-კიხოტი“ – მსოფლიო ლიტერატურის ერთ-ერთი გამორჩეული შედევრი, მოზარდებისათვის შეიძლება ცოტა ადრეც იყოს, მაგრამ არც მაინც და მაინც. პირადად მე ამ პერიოდში ნავიკითხე და დიდი შთაბეჭდილებაც მოახდინა.

ასევე:

- ჯერომ სელინჯერის „თამაში ჭვავის ყანაში“
- ერნესტ ჰემინგუეის „მოხუცი და ზღვა“
- ოლდოს ჰაქსლის „მშვენიერი ახალი სამყარო“
- ალბერ კამიუს „შავი ჭირი“
- ერის მარია რემარკის „სამი მეგობარი“
- ჯოან როულინგის ჰარი პოტერის ციკლი

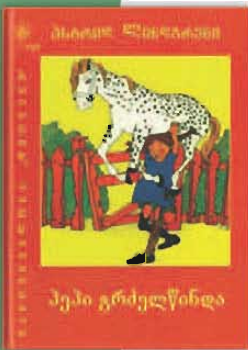

ეკა ბერიძე – ჟურნალისტი

დაიბადა 1969 წლის 18 აპრილს თბილისში. დაამთავრა ივ. ჯავახიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ფილოლოგიის ფაკულტეტი, კლასიკური ფილოლოგიის სპეციალობით. 1992 წელს მუშაობა დაიწყო ტელეკომპანია „იბერვიზიაში“, ჯერ – ტექსტების რედაქტორად, შემდეგ – ჟურნალისტად და საინფორმაციო გადაცემის წამყვანად. შემდეგ მუშაობდა სატელევიზიო სტუდია „თიბისი ტი-ვიში“, მთავარ რედაქტორად, იყო ანალიტიკური გადაცემა „მთავარი თემის“ ავტორი და წამყვანი; ასევე მიჰყავდა სტუდია „აუდიენციის“ თოქშოუ – ყოველდღიური გადაცემა „პროფილი“.

1999-2002 წლებში „რუსთავი-2-ზე“ მიყავდა გადაცემა „ლამის კურიერი“, ჯერ – მარტოს, შემდეგ კი – გიორგი სანაიასთან ერთად. მოგვიანებით პირველ სახელმწიფო არხზე უძღვებოდა დიდ თოქშოუს „რას ფიქრობს ხალხი“. შემდეგ იყო ტელეკომპანია „მზე“, შემდეგ – სოციალური პროექტი საზოგადოებრივ მაუწყებელზე სახელწოდებით „მედიატორი“. 2004 წლიდან 2010 წლამდე, როგორც ჟურნალისტს, ჰქონდა პროფესიონალური პაუზა და ამ პერიოდში სწავლობდა ი-ეს-ემის, ამჟამინდელი „თავისუფალი უნივერსიტეტის“, ბიზნესის მაგისტრატურაში. 2010 წელს კვლავ დაუბრუნდა ეკრანს ჯერ ტელეკომპანია „მესტროში“, შემდეგ, 2012 წელს, გადაინაცვლა „მეცხრე არხზე“, სადაც მუშაობდა ტელეკომპანიის დახურვის დღემდე. ამჟამად არის თბილისის წყლის კომპანიის „ჯორჯიან უოთერ ენდ პაუერის“ გენერალური დირექტორის მრჩეველი პიარისა და მარკეტინგის საკითხებში. 1994 წელს მიღებული აქვს „მანა“, როგორც საინფორმაციო გადაცემის საუკეთესო წამყვანს, ხოლო 1995 წელს ტელეფესტივალ „მანაზე“ მისი გადაცემა „მთავარი თემა“ გახდა წლის საუკეთესო ანალიტიკური გადაცემა. ჰყავს მეუღლე და ორი შვილი.

როგორც ბავშვების უდიდესი ნაწილისთვის, ჩემთვისაც პირველი წიგნები ზღაპრებია. ეს იყო სხვადასხვა ქვეყნის, ძმები გრიმებისა თუ ჰანს ქრისტიან ანდერსენის ზღაპრები, რომლებსაც ძირითადად ბაბუები მიკითხავდნენ. მაგრამ პირველი წიგნი, რომელმაც მართლა სერიოზული შთაბეჭდილება მოახდინა ჩემზე და ყველაზე საყვარელ ნაწარმოებად რჩება დღემდე, არის ასტრიდ ლინდგრენის „პეპი გრძელი წინდა“. ეს იყო პირველი წიგნი, რომელიც მე თვითონ წავიკითხე და ამ წიგნით ვიძინებდი და ვიღვიძებდი. პეპის დამსახურებაა ის, რომ საერთოდ კითხვა შევიყვარე. ზოგადად ვფიქრობ, რომ ასტრიდ ლინდგრენის ყველა ნაწარმოები უნდა წაიკითხოს ბავშვმა და ასეთ შემთხვევაში ის არ შეიძლება ცუდი ადამიანი გაიზარდოს.

ნაკლებად იციან ეს ავტორი თანამედროვე ბავშვებმა, მაგრამ არ შემიძლია არ გავიხსენო გიორგი ქუჩიშვილი და მისი ლექსები. ქუჩიშვილს აქვს ლექსები ქუჩის მანანალა ბავშვებზე. ეს იყო ლექსები, რომლებმაც ჩემში პირველად აღძრა თანაგრძნობა და ძალიან დიდი განცდა სხვა ადამიანების ბედის გამო. ეს შთაბეჭდილება ახლაც მახსოვს და ამიტომაც ვერასოდეს ჩავეუვლი გულგრილად იმ მანანალა ბავშვებს,

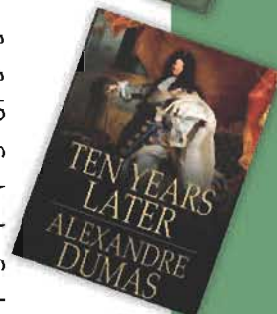
რომლებიც დღესაც მრავლად არიან ჩვენს ქუჩებში. სწორედ სიყმაწვილეა ის პერიოდი, როცა ადამიანმა უნდა ისწავლოს თანაგრძნობა სხვა ადამიანების მიმართ.

შემდეგი შთაბეჭდილება მასსოვს წიგნიდან „კოზეტა“. ეს იყო ცალკე, საბავშვო ნაწარმოებად გამოცემული ნაწყვეტი ვიქტორ ჰიუგოს „განკიცხულნიდან“. ბავშვობაში სწორედ ამ მცირე ნაწყვეტმა და მოზრდილობაში უკვე თავად რომანმა ჩემზე ძალიან იმოქმედა. ასლაც ნათლად მასსოვს ის პასაჟი, როდესაც ნაწარმოების მთავარი გმირი, ჟან ვალჟანი, პატარა გოგონას უსრულებს დიდ ოცნებას და ჩუქნის არაჩვეულებრივ თოჯინას, რომელზეც ბავშვს მანამდე მხოლოდ ოცნება შეეძლო. უკვე თავად რომანში მასსოვს მოგზაურობა პარიზის „კლოაკაში“, გმირი გავროში და, რაც მთავარია, ის ადამიანური ფასეულობები, რომლებსაც ვეზიარე, როდესაც ამ რომანს ვკითხულობდი.

არ ვიქნები ორიგინალური თუ ვიტყვი, რომ ჩემს საყვარელ წიგნებში გამორჩეული ადგილი აქვს „ტომ სოიერის თავგადასავალს“ და მის გაგრძელებას „შეკლებრი ფინის თავგადასავალს“. როდესაც მარკ ტვენის ამ არაჩვეულებრივ რომანებს ვკითხულობდი, მე თვითონ ვიყავი ონავარი ტომას სოიერი, ეს მე ვანვალებდი დეიდა პოლის, მე ვიკარგებოდი გამოქცეულში, ვიპარებოდი დაუსახლებელ კუნძულზე, ვლებავდი მესერს... ვერ წარმომიდგენია ბავშვობა „ტომ სოიერის“ გარეშე.

ალექსანდრე დიუმა და „სამი მუშეკეტერი“, თავისი გაგრძელებებით „ოცი წლის შემდეგ“, „ათი წლის შემდეგ“, „ვიკონტ დე ბრაჟელონი“ – ალბათ სწორედ ჰიუგოს და დიუმას დამსახურებაა ის, რომ საფრანგეთია ჩემი საყვარელი ქვეყანა, სადაც სიამოვნებით ვიცხოვრებდი, მიუხედავად იმისა, რომ საერთოდ არ ვიცი ფრანგული ენა. ელისეის მინდვრები, ლუი მეცამეტე, მადამ ბონასიე, მილედი – საოცარი თავგადასავლები, რომლებიც თავს გადამხდა, როდესაც ამ ნაწარმოებებს ვკითხულობდი. დიუმამ მასწავლა ის, თუ როგორ უნდა იყო უშიშარი, გონიერი, როგორ გშველის იუმორი რთულ სიტუაციებში, როგორ უნდა გიყვარდეს...

ქართველი მწერალი, რომელიც განსაკუთრებით მიყვარს და ვფიქრობ, რომ არის გამორჩეული პროზაიკოსი, მიხეილ ჯავახიშვილია და მისი ასევე განსაკუთრებული „ჯაყოს ხიზნები“ – ძალიან ძლიერი, ძალიან თამამი ნაწარმოები – საოცრად მკვეთრი ხასიათებით, ცხოვრებისეული სიმძიმით და პროზაულობით, რომელიც ამავედროულად გამოხატავს იმჟამინდელ პოლიტიკურ სინამდვილესა და ასევე მუდმივ ზოგადსაკაცობრიო პრობლემებს. აქ არის ძალადობაც, ადამიანის უფლებებიც და მათი დაუცველობაც, ძლიერისა და სუსტის, კეთილისა და ბოროტის მარადიული ბრძოლაც. ასევე მწერლის სითამამე და შეულამაზებელი სიმართლე. უცნაურია, რამდენადაც მიყვარს „ჯაყოს ხიზნები“ და მიხეილ ჯავახიშვილის სხვა რომანები თუ მცირე მოთხრობები, იმდენად არ მიყვარს „არსენა მარაბდელი“ – ჯავახიშვილის ერთადერთი რომანი, რომელიც მაშინ სასწავლო პროგრამაში შედიოდა და ძალიან უხალისოდ ვსწავლობდი.

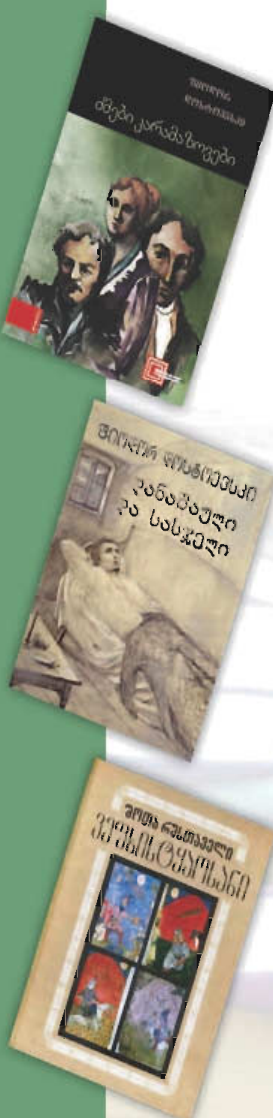

„ბიბლია“ – „ძველი აღთქმა“, „ახალი აღთქმა“ – არ ვიცი, რამდენად შეიძლება ეს წიგნები აქ, ამ ნუსხაში, შევიყვანო, მაგრამ მათ მართლაც მასწავლეს სამყაროს შეცნობა, მახსოვს „ძველ აღთქმას“ ჯერ კიდევ ბავშვობაში მიკითხავდა ბიძაჩემი და თან მიხსნიდა შინაარსს, რომელიც იყო რთული, მაგრამ ძალიან საინტერესო – „და უწოდა უფალმან ღმერთმან ადამს და ჰრქუა მას: ადამ, სადა ხარ?“... ასევე, ახალი აღთქმა, „სახარება“, განსაკუთრებით მიყვარს იოანეს სახარება „დასაბამიდან იყო სიტყვა, და სიტყვა იყო ღმერთთან და ღმერთი იყო სიტყვა“. სწორედ იმის გამო, რომ განსაკუთრებულად მაინტერესებდა ჩავწვდომოდი „სახარების“ შინაარსს, ავირჩიე სტუდენტობისას ერთ-ერთ საკურსოდ „ქრისტეს ცხოვრება“ და სადიპლომო თემად მაქსიმე აღმსარებლის „ეპისტოლე თალასეს მიმართ“, რომელზე დაყრდნობითაც ვცდილობდი ანტიკური, ბიზანტიური და ქრისტიანული ტერმინოლოგია შემედარებინა ერთმანეთისთვის და ამ გზით გამეგო ღრმად იოანეს სახარებისეული „სიტყვის“, ანუ ანტიკურ-ბიზანტიური „ლოგოსის“ შინაარსი, თუმცა ამაზე საუბარი ძალიან მიყვარს და, ალბათ, უკვე შორს წაგვიყვანა.

ფიოდორ დოსტოვესკი, რომლის რომანებში არ შემიძლია გამოვარჩიო მხოლოდ ერთი – **„ძმები კარამაზოვები“, „დანაშაული და სასჯელი“, „იდიოტი“** თუ **„დამცირებულნი და შეურაცხყოფილნი“** – ეს არის ნაწარმოებები ნებისმიერი ასაკისთვის, რომლებიც რამდენჯერაც არ უნდა წაიკითხო, სულ სხვადასხვა აღქმა შეიძლება გქონდეს. დოსტოვესკიმ მაჩვენა ადამიანის სულის, ფსიქიკის ის სიღრმეები, რომლის არსებობას მის გარეშე ვერც კი წარმოვიდგენდი.

ლევ ტოლსტოის „ომი და მშვიდობა“ – ეპოქის აღწერა ომისა და მშვიდობის ფონზე. ნაწარმოები, რომლის კითხვაც არის დაუსრულებელი სიამოვნება ნებისმიერი ადამიანისათვის. ოღონდ, ჩემი აზრით, ის უნდა წაიკითხო დედანში, სხვანაირად ალბათ ბევრი რამ იკარგება. ეს რომანი გაძლევს განათლებას, როგორც კარგი სახელმძღვანელო, ძალიან ბევრი მიმართულებით.

„ვეფხისტყაოსანი“ – შოთა რუსთაველის ამ ერთადერთ და მართლა გენიალურ პოემას მერვე კლასში სრულიად არამართებულად გვასწავლიდნენ. მხოლოდ ზედაპირული ისტორია აღვიქვი მაშინ და არც თემების წერა მსიამოვნებდა. სამაგიეროდ, სტუდენტობისას, სწორედ მაშინ, როდესაც წინ ძველი ქართული ლიტერატურის გამოცდა მქონდა, მომიწია კიდევ ერთხელ „შეფქიდებოდი“ შოთა რუსთაველს. გამოცდის წინა ღამეს მივხვდი, რომ სრულიად გენიალურ ნაწარმოებთან მქონდა საქმე და ნაცვლად იმისა, მემეცადინა, საკუთარი სიამოვნებისთვის დავიწყე თავიდან გადაკითხვა. არ შეიძლება გქონდეს „ვეფხისტყაოსანი“ და არ იყო თანამედროვე მსოფლიოს ყველაზე ცივილიზებული ნაწილის სრულუფლებიანი წევრი. არ შეიძლება ჩვენ გვქონდეს კითხვები ევროპელობასთან, დასავლურ ორიენტაციასთან, ლიბერალურ ფასეულობებთან დაკავშირებით. ეს თემები მეთორმეტე საუკუნეშია გადაწყვეტილი.

დაიბადა 1958 წლის 28 აგვისტოს. დაამთავრა კინოსა და თეატრის სახელმწიფო ინსტიტუტი, ლილი იოსელიანის კლასი. 1998 წლიდან მუშაობს მიხეილ თუმანიშვილის კინომსახიობთა თეატრში. მონაწილეობა აქვს მიღებული ქართველი და უცხოელი რეჟისორების 100-ზე მეტ სპექტაკლსა და კინოში, ასევე 70-ზე მეტ საერთაშორისო თეატრალურ ფესტივალში ევროპის, ჩრდილოეთ და სამხრეთ ამერიკის კონტინენტებზე, ავსტრალიაში. მინიჭებული აქვს მრავალი სახელმწიფო ჯილდო და პრემია, მათ შორის იპოლიტე ხვიჩიას ჯილდო კომედიის ჟანრში განსაკუთრებული მიღწევებისთვის (2011) და წლის საუკეთესო როლის შესრულებისთვის გოგი მარგველაშვილის სპექტაკლიში „ჯერ დაიხოცნენ, მერე იქორწინეს“ (1995) ოსიფვას როლის შესრულებისთვის. გ. პიპინაშვილი არის კოტე მარჯანიშვილის სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი (2012).

1996 წელს დიდ ქართველ რეჟისორთან, მიხეილ თუმანიშვილთან ერთად დააარსა ხელოვნების საყმაწვილო ცენტრი „არტ-ჰოლი“, მოზარდებისთვის ხელოვნების სხვადასხვა დარგის შესასწავლად და მათი შემოქმედებითი პოტენციალის წარმოსაჩენად. 2000 წელს ხელოვნების საყმაწვილო ცენტრის ბაზაზე დააფუძნა ინვალიდ და დიაბეტიან მოზარდთა რეაბილიტაციის ფონდი „არტ-ჰოლი“, რომელშიც 2000 წლიდან 7000-ზე მეტი ჯანმრთელი და შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე მოზარდი აღიზარდა. წლების განმავლობაში ჩატარებული აქვს 100-ზე მეტი ღონისძიება, პროექტი თუ თეატრალური წარმოდგენა. აქედან აღსანიშნავია მოზარდების პრობლემებზე ორიენტირებული საყმაწვილო გაზეთი „შენი მეგობარი“, ყოველკვირეული საყმაწვილო რადიოგადაცემა საზოგადოებრივ არხზე, თეატრალური წარმოდგენები „ჰელადოსი“, „ზაფხულის ღამის სიზმარი“, „აინონა-დაინონა“ და სხვა.

ხელოვნების ტრადიციული დარგებისგან (მხატვრობა, მუსიკა, ქანდაკება...) განსხვავებით, ლიტერატურა, როგორც სიტყვის ხელოვნება, სრულყოფილად აღწევს აუცილებელ და სასარგებლო სინთეზს, რადგან მას შეუძლია ერთდროულად დააფიქროს და ააღელვოს მკითხველი. მომავალი თაობის სულიერი საზრდო წიგნიერებაა.

აღბათ ყველას ახსოვს ბავშვობაში წაკითხული ისეთი ნაწარმოებები, რომლისგან მიღებული შთაბეჭდილებაც დღემდე მოჰყვება. იმისათვის, რომ მოზარდებს ჯანსაღი, სწორი ფასეულობები ჩამოუყალიბდეთ, ასაკისათვის შესაფერის ნაწარმოებებს უნდა კითხულობდნენ. ძნელია გამოარჩიო, მაგრამ ეს ავტორები მოზარდებისათვის აუცილებლად მიმაცნია:

ჰანს ქრისტიან ანდერსენის, შარლ პეროს, ძმები გრიმების, ასტ-რიდ ლინდგრენისა და, რასაკვირველია, ქართული ხალხური ზღაპრები. გავრცელებული აზრის საწინააღმდეგოდ, ზღაპარი არა მხოლოდ პოპულარული და სახალისო საკითხავია, არამედ იგი ისტორიული დანიშნულების მატარებელია. იგი სრულად გამოხატავს ხალხის მხატვრული აზროვნების თავისებურებებს, იდეალებსა და მისწრაფებებს, მოგვითხრობს ადამიანურ ურთიერთობებზე და, ერთი მხრივ, ასახავს და, მეორე მხრივ კი, ქმნის იმ იდეალებს, რაც შემდეგ საზოგადოების განუყოფელი ნაწილი ხდება.

სიკეთის, ადამიანობისა და სრულიად „სიყვარულის დეკლარაციადაა“ შე-რაცხული მფრინავი, მწერალი და მორალისტი ფილოსოფოსი ანტუან დე სენტ-ეგ-ზიუპერი, რომელიც ამბობდა, რომ „სიყვარული არ ნიშნავს ერთმანეთის ყურებას, სიყვარული ეს არის ყურება ერთი მიმართულებით“.

თუ გიზიდავთ მოკლე ფორმატი, ხელში ამერიკელი ნოველისტის ო. ჰენრის წიგნი აიღეთ. მისი თითქოსდა იუმორისტული ნაწარმოები ამავედროულად საოცარი ადამიანური სიკეთითა და დიდსულოვნებითაა გაჯერებული. თანაც ავტორი ყოველ-თვის გაგაოცებთ ამბის მოულოდნელი და ეფექტური ფინალით.

ერთად ჩამოვთვლი დიდ ქართველ ავტორებს: მიხეილ ჯავახიშვილი, რევაზ ინანიშვილი და ნოდარ დუმბაძე. ვაჟა ფშაველას სიტყვებით რომ ვთქვათ, ჩვენი საამაყო მწერლები, მიუხედავად მათი განსხვავებისა, ისინი არიან, „...ვისი სიცილიც ნამდვილია, ბუნებრივი, მართალი სიცილია, და ვისი ტირილიც, ცრემლი, ნამდვილი ცრემლია და არა რაღაც წყალ-წყალა სითხე...“

შტეფან ცვაიგს ხშირად ქალების გულის ფსიქოლოგად მოიხსენიებენ, თუმცა იგი არა მხოლოდ ქალების, არამედ კაცების ფსიქოლოგიც იყო. ალბათ დაგაინტერესებთ იმ ავტორის ფასეულობების გაზიარება, რომლის წიგნებს გერმანელი ნაციისტები კოცონზე წვავენ.

სომერსეტ მოემს უამრავი საინტერესო ნაწარმოები აქვს, თუმცა ჩემთვის განსაკუთრებულია „თეატრი“. თუ გაინტერესებთ რა არის თეატრი, წაიკითხეთ. თუ ცოტა მხატვრობაც გაინტერესებთ, არც რომანი „მთვარე და ექვსპენიანი“ გამოტოვოთ, იგი ხომ დიდი ფრანგი მხატვრის – პოლ გოგენის – ცხოვრებაზე მოგითხრობთ.

XIX საუკუნის ინგლისური ლიტერატურა და ორი გენიალური, თუმცა ერთმანეთისგან განსხვავებული მწერალი ჩარლზ დიკენსი და ოსკარ უაილდი. დიკენსი პირველი იყო, ვინც ყველა თავისი რომანი „ჭეფი ენდით“, ანუ ბედნიერი დასასრულით დაავკირვინა. მშვენიერების კულტისა და სიმბოლიზმის მოტრფიალებს კი მოეწონებათ ოსკარ უაილდი, რომლისთვის ცხოვრება მხოლოდ იმისთვისაა, რომ ხელოვნებაში აისახოს და მხოლოდ ისე, როგორც მას მხატვარი ხედავს.

თუკი თავგადასავლები გიზიდავთ, **ჟიულ ვერნზე** უკეთესს ვერ ნახავთ. მხოლოდ მას შეუძლია გადაგისროლოთ ფანტასტიკურ სამყაროში სამწერლო ენის სისადავითა და უბრალოებით. საინტერესოა, რომ მწერალი თავად არ მოგზაურობდა და ყველა სამეცნიერო ფაქტი შესაბამისი წიგნებიდან აქვს აღებული.

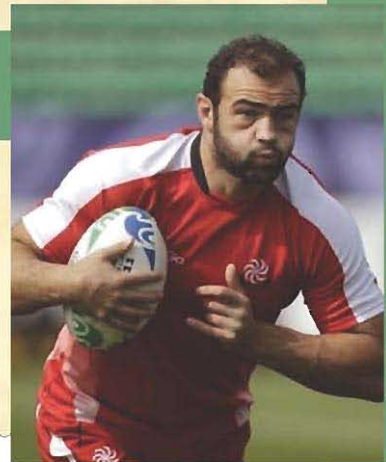
ერნესტ ჰემინგუეი წერდა, რომ მთელი თანამედროვე ამერიკული ლიტერატურა **მარკ ტვენის** ერთი წიგნიდან გამოვიდა, რომელსაც ჰქვია „ჰეკლბერი ფინის თავგადასავალი“. ძნელია არ დაეთანხმო ამას, როცა დიდ ჰუმანისტსა და დემოკრატიის მქადაგებელზე საუბრობ.

რუს მწერლებსაც ვახსენებ: **თეოდორ დოსტოევსკი** და **ლევ ტოლსტოი**. რატომ? ეგ უკვე თქვენ თავად გადანყვიტეთ.

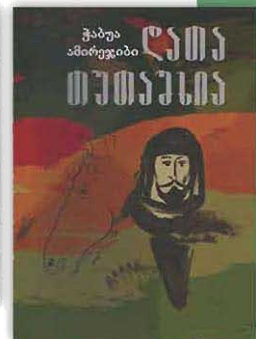

მამუკა გორგოძე – მორაგბე, საქართველოს ეროვნული ნაკრებისა და ფრანგულ კლუბ „მონპელიეს“ მოთამაშე

დაიბადა 1984 წლის 14 ივლისს ქ. თბილისში, სპორტული დებიუტი ჰქონდა საქართველოს ნაკრების შემადგენლობაში 2003 წელს, 18 წლის ასაკში. ნაკრებში სულ ნათამაშები აქვს 56 მატჩი. 2005 წლიდან თამაშობს საფრანგეთის „ტოპ-14“-ში „მონპელიეს“ შემადგენლობაში. ჰყავს მეუღლე და ორი შვილი.

თავისი საყვარელი წიგნები დაგვისახელა ასევე ცნობილმა ქართველმა მორაგბემ, საქართველოს ეროვნული ნაკრებისა და ფრანგულ კლუბ „მონპელიეს“ მოთამაშემ მამუკა გორგოძემ – ჭაბუა ამირეჯიბის „დათა თუთაშხია“ და ნოდარ დუმბაძის „თეთრი ბაირაღები“.

გიორგი ლობჯანიძე – აღმოსავლეთმცოდნე, პოეტი, მთარგმნელი

დაიბადა 1974 წელს სოფ. ნაბახტევში. დაამთავრა ივ. ჯავახიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აღმოსავლეთმცოდნეობის ფაკულტეტი სემიტოლოგიის სპეციალობით. ასპირანტურა გაიარა ირანში, თეირანის უნივერსიტეტში, რელიგიებისა და მისტიკის სპეციალობით. 1996 წლიდან მუშაობს ივ. ჯავახიშვილის სახ. სახელმწიფო უნივერსიტეტში, ამჟამად – ასოცირებული პროფესორის თანამდებობაზე. გამოცემული აქვს 4 პოეტური კრებული. თარგმნილი აქვს მრავალი ნაწარმოები არაბული და სპარსული ენებიდან. 2006 წელს გამოიცა მისი უმნიშვნელოვანესი ნაშრომი – „ყურანის“ ქართული თარგმანი არაბულიდან, შესავლითა და კომენტარებით, რამაც 2008 წელს ირანის ისლამური რესპუბლიკის სამთავრობო ჯილდო და უმაღლესი პრემია „წლის წიგნი“ დაიმსახურა ნომინაციაში საუკეთესო უცხოური ნაშრომი ისლამოლოგიაში. ამავე თარგმანს 2008 წელს მიენიჭა პრემია „საბა“ საუკეთესო თარგმანის ნომინაციაში. „საბა“ აქვს მიღებული ასევე გ. ლობჯანიძის თარგმანს საადი შირაზელის „გოლესთანისა“ (2010). ჰყავს მეუღლე და ორი შვილი.

ოთხმეტეტი წლის ასაკში ჩემზე, ალბათ, ყველაზე მეტად იმოქმედა **ჯერომ სელინჯერის რომანმა „თამაში ჭვავის ყანაში“**. ამ ტექსტის ვახტანგ ჭელიძის თარგმანი ნავიკითხე და მაშინ ძალიან მომეწონა. მოგვიანებით, 2000-იანებში, „დიოგენემ“ გია ჭუმბურუძის თარგმანიც გამოსცა, რომელიც სხვაგვარად არის დასათაურებული და ჰქვია „კლდის პირზე, ჭვავის ყანაში“. ესეც ნავიკითხე. წინასაგან პრინციპულად განსხვავებული ნამუშვარია. მე, პირადად, ისეც ვახტანგ ჭელიძის თარგმანი მირჩევნია, ალბათ იმის გამო, რომ პირველი დიდი ემოცია სწორედ აქედან მივიღე.

ამავე ასაკში დავინყე **სერვანტესის „დონ კიხოტის“** კითხვა. დიახ, მე სწორედ ასე გავიცანი ეს გმირი. ახლა ესპანური სპელინგის მიხედვით გაასწორეს და ზოგჯერ დონ კიხოტეს ეძახიან. მე ისევე ძველი მირჩევნია, როგორც ძველმოდურს, და რაც მთავარია, მირჩევნია ამ წიგნის ნიკო ავალიშვილისეული თარგმანი, თუმცა, როგორც ვიცით, ბოლო ხანს ბაჩანა ბრეგვაძემაც თარგმნა. ვერ გეტყვით, რომ „დონ კიხოტი“ მაინცდამაინც ამ ასაკის წიგნია. ან სრულად გავიგე თუ არა მე თვითონ მაშინ, როცა პირველად გავეცანი. ის უფრო ბიბლიის რანგის ტექსტია, რომელსაც ადამიანი შეძლებისდაგვარად ხშირად უნდა კითხულობდეს და იქ ყოველთვის ახალ რაღაცას აღმოაჩენს.

ანტუან დე სენტ-ეგზიუპერის „პატარა უფლისწული“ გიორგი მაჭუტაძის თარგმანით შევიყვარე. ახლა უამრავი თარგმანი გვაქვს: გიორგი ეკიზაშვილის, ბაჩანა ბრეგვაძის თუ ნინო მონაზონის. ეკიზაშვილის თარგმანს „პატარა პრინცი“ ეწოდება. ეს არის საოცრად ღრმა და სიკეთით სავსე წიგნი, რომელიც, მე მგონი, ყველა ადამიანს უნდა ჰქონდეს წაკითხული.

„ათას ერთი ღამე“ – აღმოსავლური ზღაპრების კრებული, რომელიც სალიტერატურო არაბულზეა გადაღებული და ქართულად სრული ვერსიის გამოცემული, რვა წიგნად, ნანა ფურცელაძისა და თინა მარგველაშვილის მიერ ბრწყინვალედ თარგმნილი. ბავშვობაში, მახსოვს, ამ წიგნს მიმალავდნენ და ამან კიდევ უფრო გამიმძაფრა მისადმი ინტერესი. მართალია, ზოგი ნოველა მართლაც მეტისმეტად ფრივოლურია, მაგრამ მთლიანობაში, თუ გინდა, კარგად შეიგრძნო აღმოსავლეთი და საერთოდ, მისი ჯადოსნური ხიბლი, ეს წიგნი აუცილებლად უნდა გქონდეს წაკითხული. ოღონდ ქართველ მკითხველს სწორედ ზემოხსენებულ თარგმანს ვურჩევ, თორემ ბოლო ხანს ერთი ყოვლად უვარგისი თარგმანიც გამოიცა, რომელმაც შეიძლება ისე დააბნოს მკითხველი, რომ პერსონაჟების სახელებიც კი არასწორად მიაწოდოს.

ქართული ხალხური პოეზია, ვახტანგ კოტეტიშვილის მიერ გამოცემული 1936 წელს. სხვათა შორის, მე სულ ახლახან გადავანყდი ბუკინისტებში. ასე რომ, შოვნა ჯერ კიდევ შეიძლება. თუ არა და – საჯარო ბიბლიოთეკაში დევს. საოცრებაა ეს გამოცემა.

სულხან-საბა ორბელიანის „სიბრძნე სიცრუისა“ – არაჩვეულებრივი წიგნია. ძველი ქართულის მიუხედავად, მგონი, ტექსტი გასაგები უნდა იყოს სწორედ ამ ასაკის მკითხველისთვისაც. ეს დიდი ცხოვრებისეული იგავებია.

გაბრიელ გარსია მარკესის „მარტოობის ასი წელი“, ესპანურიდან თარგმნილი ელზა ახვლედიანის მიერ. მე სწორედ 14 წლისამ წავიკითხე და იმდენად მოვიხიბლე, რომ მთელი პასაჟები ზეპირად დამამახსოვრდა. მაგალითად, წიგნის დასაწყისი: „გაივლის წლები და დახვრეტის მოლოდინში კედელთან მდგარი აურელიანო ბუენდია იმ შორეულ საღამოს გაიხსენებს, მამამ ყინულის სანახავად რომ წაიყვანა პირველად. მაკონდო მაშინ ერთი პატარა სოფელი იყო...“ აღარ ვიცი, ახლა რომ გადავიკითხო, იგივე შთაბეჭდილება მექნება თუ არა, მაგრამ მაშინ ამ ტექსტმა მთლიანად მომიცვია და ბევრ რამეზე ამიხილა თვალი.

ჯონ სტაინბეკის „ზამთარი ჩვენი მღვდლებისა“, ბრწყინვალედ თარგმნილი ვახტანგ ჭელიძის მიერ.

„მარიოტა“ – თამაზ ჩხენკელის თარგმნილი და შედგენილი მსოფლიო პოეზიის საუკეთესო ნიმუშები. ერთ-ერთი საოცარი წიგნი, რაც ჩემს სიცოცხლეში წამიკითხავს. მაშინაც და ახლაც სიამოვნებით და ნეტარებით ვკითხულობ.

სომერსეტ მოემის „მთვარე და ექვსპენიანი“, ინგლისურიდან თარგმნილი ანდრეაფარ ჭეიშვილის მიერ. საოცრად დინამიური და ცოცხალი რომანი ხელოვანისა და ცხოვრების ურთიერთმტრობის შესახებ.

ნაირა გელაშვილის „სერსო“ – არაჩვეულებრივი მოთხრობა სიყვარულზე და ერთგულებაზე. ადამიანის მიზანსა და მიზანთან მისასვლელ გზებზე. პროფესიული თვალსაზრისით ერთ-ერთი ყველაზე ზუსტად დაწერილი ტექსტი.

ნიკო სამადაშვილის ლექსები, თამაზ ჩხენკელისა და როსტომ ჩხეიძის მიერ შედგენილი და რედაქტირებული.

გურამ დოჩანაშვილის „სამოსელი პირველი“ – მეოცე საუკუნის დიდი ქართული რომანი.

ჭაბუა ამირეჯიბის „დათა თუთაშხია“.

რევაზ ინანიშვილის მოთხრობების სრული კრებული „ალერსი შიშინაობის დროს“.

ალბერ კამიუს „უცხო“ – ფრანგული ეგზისტენციალიზმის საუკეთესო ნიმუში, კარგი ქართული თარგმანით.

ძველი შუამდინარული პოეზია, ზურაბ კიკნაძის თარგმანი.

ჰომეროსის „ოდისეა“, ზურაბ კიკნაძისა და თამაზ ჩხენკელის თარგმანი.

მსოფლიო ლიტერატურის ბიბლიოთეკის სერიით 1970 წელს გამოცემული „ირანული პოეზია“, ვახუშტი კოტეტიშვილის წინასიტყვაობითა და შენიშვნებით.

და რა თქმა უნდა, ბიბლია – წიგნთა წიგნი.

ვახტანგ კაპანაძე – გენერალ-მაიორი, საქართველოს გაერთიანებული შტაბის უფროსი, საინჟინრო აკადემიის აკადემიკოსი, ღირსების ორდენისა და ვახტანგ გორგასლის მე-3 ხარისხის ორდენის კავალერი

დაიბადა 1960 წლის 17 აგვისტოს თბილისში. დამთავრებული აქვს ივ. ჯავახიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გეოგრაფია-გეოლოგიის ფაკულტეტი, ოკეანოლოგიის სპეციალობით. გარკვეული პერიოდი მუშაობდა საქართველოს გეოგრაფიის ინსტიტუტის კასტროლოგია-სპელეოლოგიის ლაბორატორიაში, თუმცა 1990 წლიდან გადაინაცვლა სამხედრო სფეროში. სხვადასხვა სამხედრო სასწავლებელში მიღებული აქვს უმაღლესი სამხედრო განათლება და ამ დროიდან მოყოლებული მუშაობდა სხვადასხვა მაღალ თანამდებობაზე:

იყო საქართველოს თავდაცვის მინისტრის მოადგილე (1990-1991), ავღანეთის ვეტერანთა ბატალიონის შტაბის უფროსი (1991-1992); სპეციალური დაზვერვის ბატალიონის მეთაური (1992); საქართველოს გენერალური შტაბის საჯარისო დაზვერვის სამმართველოს განყოფილების უფროსი (1993-1995); დაზვერვის მთავარი სამმართველოს საჯარისო დაზვერვის სამმართველოს უფროსი (1995-1999); საქართველოს შეიარაღებული ძალების მე-11 მოტომსროლელი ბრიგადის მეთაური (1999-2001); საქართველოს გენერალური შტაბის J-2 დაზვერვის დეპარტამენტის უფროსი (2001-2002); საქართველოს გენერალური შტაბის სახმელეთო ძალების (სწრაფი რეაგირების ძალების) შტაბის უფროსი (2003-2004); საქართველოს გენერალური შტაბის უფროსი (2005-2006); საქართველოს პრეზიდენტის სამხედრო მრჩეველი (2004-2005); აფხაზეთის მთავრობის ანალიტიკური დეპარტამენტის უფროსი (2006); აფხაზეთის მთავრობის მინისტრის მოადგილე (2006); საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს საგანგებო დავალებათა ელჩი (2007); სრულუფლებიანი და საგანგებო დესპანი პოლონეთის რესპუბლიკაში (2007-2008); საქართველოს საგარეო დაზვერვის სპეციალური სამსახურის უფროსის მოადგილე (2008-2012); საქართველოს გაერთიანებული შტაბის უფროსის პირველი მოადგილე (2012-2013). მკვავს მეულლე და ორი შვილი.

1. რადიარდ კიპლინგი, „მაუგლი“
2. რობერტ ლუის სტივენსონი, „განძის კუნძული“
3. ალექსანდრ დიუმა, „სამი მუშკეტერი“
4. კონსტანტინე გამსახურდია, „დავით აღმაშენებელი“
5. ანტუან დე სენტ-ეგზიუპერი, „პატარა უფლისწული“
6. ერის მარია რემარკი, „სამი მეგობარი“
7. გურამ დოჩანაშვილი, „სამოსელი პირველი“
8. ოსკარ უაილდი, „დორიან გრეის პორტრეტი“
9. ერნესტ ჰემინგუეი, „ვის უხმობს ზარი“
10. პლუტარქე, „პარალელური ბიოგრაფიები“

რეზო კიკნაძე – მუსიკოსი – კომპოზიტორი და შემსრულებელი, ვ. სარაჯიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის რექტორი

დაიბადა 1960 წლის 29 სექტემბერს თბილისში. დაწყებითი მუსიკალური განათლება მიიღო მე-9 მუსიკალურ სკოლაში, ფორტეპიანოს სპეციალობით (1974). 1982 წელს დაამთავრა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოლოგიის ფაკულტეტი, კლასიკური ფილოლოგიის სპეციალობით. პარალელურად უკრავდა საქსოფონზე კონსერვატორიის ჯაზ-კვინტეტში, საქართველოს ტელევიზიის ბიგ-ბენდში, მონაწილეობდა თბილისის, ტალინის, ვილნიუსის ჯაზ-ფესტივალებში. კომპოზიციის შესწავლა ჯერ კერძოდ (1981-1990), მიხეილ შულღიაშვილთან დაიწყო, შემდეგ სწავლობდა (1986-1990) თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიაში კომპოზიციის ფაკულტეტზე, ჯერ – ოთარ თაქთაქიშვილის, მერე კი – ნოდარ მამისაშვილის კლასში. ამ ხანებში დაინტერესდა ქართული ტრადიციული მუსიკით, დაარსების დროიდან იყო ანჩისხატის მგალობელთა გუნდის წევრი. 1991 წელს მარიკა ლაფაურის მიწვევით და ლიანა ისაკაძის ფონდის სტიპენდიით გაემგზავრა გერმანიაში, სადაც ლიუბეკის უმაღლეს მუსიკალურ სასწავლებელში ფრიდჰელმ დოელთან სწავლობდა კომპოზიციას. პარალელურად, 1993 წლიდან დირკ რაითთან სწავლობდა ელექტროაკუსტიკურ მუსიკას და ასისტენტად მუშაობდა ელექტრონულ სტუდიაში. 1992-1994 წლებში იყო ანსამბლ „Nuova Sonanza“-ს წევრი; თანამშრომლობდა იაპონურ-გერმანულ თანამედროვე ბალეტის თეატრთან „Tatoeba – Theatre Danse Grotesque“. 2000 წლიდან თანამშრომლობს თანამედროვე საბალეტო დასთან „Tanz Ort Nord“.

2002 წლიდან მუშაობს თავისუფალი იმპროვიზაციის ანსამბლთან „Resolution Group“. 2011 წლიდან რეზო კიკნაძე არის ვ. სარაჯიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის რექტორი. იგი ასევე არის თბილისის ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასისტენტ-პროფესორი, ატარებს ლექციებსა და მასტერ-კლასებს ელექტროაკუსტიკურ მუსიკაში. კომპოზიციაში მიღებული აქვს „მარი-ლუიზ-იმბუშის ფონდისა“ (1993) და „ბრაუნშვაიგის ახალი აკადემიის“ (1997) პრიზები.

1. მარკ ტვენის, „ტომ სოიერის თავგადასავალი“
2. ჰომეროსი, „ილიადა“
3. ჰომეროსი, „ოდისეა“
4. ფიულ ვერნი, „80000 კილომეტრი წყალქვეშ“
5. უოლტერ სკოტი, „აივენჰო“
6. რობერტ ლუის სტივენსონი, „განძთა კუნძული“
7. ალექსანდრე დიუმა, „სამი მუშკეტერი“
8. ართურ კონან დოილი, „შერლოკ ჰოლმსის ამბები“
9. ჰერმან მელვილი, „მოზი დიკი“
10. შერვუდ ანდერსონი, მოთხრობები კრებულიდან „უაინსბურგ ოჰაიო“
11. გაბრიელ გარსია მარკესი, „მარტოობის ასი წელიწადი“

მამუკა ხაზარაძე – ბიზნესმენი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტისა და ჰარვარდის ბიზნესსკოლის კურსდამთავრებული. 1992 წელს პარტნიორებთან ერთად დააფუძნა „თიბისი ბანკი“ – დღეისათვის ერთ-ერთი წამყვანი ბანკი საქართველოში, რომლის სამეთვალყურეო საბჭოს თავმჯდომარეც თავადაა. 1995 წელს დააფუძნა „საქართველოს მინისა და მინერალური წყლების კომპანია“ (ამჟამად IDS Borjomi Beverages Co.N.V.). 2004 წლიდან მ. ხაზარაძე ასევე არის მსხვილი დეველოპერული კომპანიის – „საქართველოს რეკონსტრუქციისა და განვითარების კომპანია“ (GRDC) – დამფუძნებელი და პრეზიდენტი, კერძო საშუალო სკოლის „ამერიკული აკადემია თბილისში“ თანადამფუძნებელი და სამეთვალყურეო საბჭოს თავმჯდომარე და „ლისის ტბის განვითარების“ კომპანიის დამფუძნებელი და სამეთვალყურეო საბჭოს თავმჯდომარე. ჰყავს მეუღლე და ოთხი შვილი.

1. ნოდარ დუმბაძე, „თეთრი ბაირაღები“
2. ჭაბუა ამირეჯიბი, „დათა თუთაშნია“
3. გურამ დოჩანაშვილი, „სამოსელი პირველი“
4. კონსტანტინე გამსახურდია, „დიდოსტატის მარჯვენა“
5. ჯორჯ ორუელი, „1984“
6. ლევ ტოლსტოი, „ანა კარენინა“
7. ერის მარია რემარკი, „სამი მეგობარი“
8. მარკ ტვენი, „ტომ სოიერის თავგადასავალი“
9. გაბრიელ გარსია მარკესი, „მარტოობის 100 წელი“
10. ვიქტორ ჰიუგო, „პარიზის ღვთისმშობლის ტაძარი“

